

OIKEUSTIEDE

JURISPRUDENTIA

LVII

2024

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN VUOSIKIRJA

Toimitusneuvosto

Kirsi-Maria Halonen, puheenjohtaja

Mia Hoffrén

Juha Häyhä

Susanna Lindroos-Hovinheimo

Toimittaja

Teemu Juutilainen

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

© kirjoittajat ja Suomalainen Lakimiesyhdistys 2024

ISSN 0355-8215 (painettu)

ISSN 2954-3185 (verkkojulkaisu)

ISBN 978-951-855-771-8 (kovakantinen)

ISBN 978-951-855-772-5 (PDF)

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2024

Olli Norros

**VELVOITTEEN VANHENTUMISEN
SÄÄNTELYN TAVOITTEET**

Sisällys

1	JOHDANTO	107
2	YLEISESTI VANHENTUMISEN SÄÄNTELYSTÄ.....	110
2.1	Vanhentumislain pääsisältö.....	110
2.2	Erityisistä vanhentumissäännöksistä	113
3	TOTUNNAISEN VANHENTUMISINSTITUUTION TAVOITTEET.....	118
3.1	Yleistä.....	118
3.2	Ajatus oikeudellisesta ”nollatasosta”.....	119
3.3	Olettama velkojan anteeksiannosta	121
3.4	Velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaaminen	122
3.5	Velallisen suojaaminen ”velkavankeudelta”.....	124
3.6	Varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaaminen	124
3.7	Velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen edistäminen....	126
3.8	Todisteluvaikeuksien ehkäiseminen	129
3.9	Oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistäminen....	135
3.10	Vastavoima: velkojan edun huomioon ottaminen	137
3.11	Päätelmiä totunnaisen vanhentumisinstituution tavoitteista	140
4	LOPULLISEN VANHENTUMISEN TAVOITTEET	142
5	ERITYISVANHENTUMISEN TAVOITTEISTA.....	148
5.1	Yleistä.....	148
5.2	Perusteita kannekatkaisun edellyttämiselle	150
5.3	Perusteita erityisen vanhentumisajan pituudelle.....	154
5.4	Perusteita erityisvanhentumisajan alkamishetkelle	158
5.5	Perusteita erityisen vanhentumissäännösten muille ominaisuuksille.....	160
5.6	Päätelmiä erityisvanhentumisen tavoitteista	163
6	YHTEENVETO.....	166
	LÄHTEET.....	169
	LYHENTEET.....	173
	ABSTRACT.....	174

Velvoitteen vanhentumisen sääntelyn tavoitteet

1 JOHDANTO

Velvoiteoikeus on oikeudenala, jolla huomion kohteena ovat rahavelkoihin ja muihin velvoitteisiin liittyvät oikeuskysymykset.¹ Velvoiteoikeuden alalla tarkastellaan muun muassa velvoitteiden syntymistä, niiden sisällön määräytymistä, velvoitteiden henkilölliseen ulottuvuuteen liittyviä kysymyksiä, velvoitteen noudattamisen laiminlyönnin seuraamuksia ja velvoitteen lakkaamista. Viimeksi mainittu asiakokonaisuus käsittää suuren joukon erilaisia oikeusperusteita, joiden soveltuminen johtaa velvoitteen lakkaamiseen. Lakkaamisperusteista tärkeimpänä – ja tavallaan oletusarvoisena – voidaan pitää velvoitteen täyttämistä, esimerkiksi rahavelan maksamista.

Yksi velvoiteoikeuden ominaispiirteistä on kuitenkin se, että velvoitteet voivat monesti lakata myös pelkästään ajan kulumisen perusteella ainakin, jos kumpikaan velkasuhteen osapuolista – suoritusvelvollinen osapuoli eli *velallinen* tai suoritukseen oikeutettu eli *velkoja* – ei ole velkasuhteessa aktiivinen. Sellaisista oikeusperusteista, jotka voivat johtaa velvoitteen lakkaamiseen ajan kulumisen ja osapuolten passiivisuuden perusteella, käytetään toisinaan sentyyppistä yleisnimitystä kuin *velvoiteoikeudelliset passiivisuusseuraamukset*. Passiivisuusseuraamukset eivät kuitenkaan muodosta kovin yhtenäistä tai selväpiirteistä normikokonaisuutta, vaan pikemminkin asiaa voidaan kuvata niin, että oikeusjärjestyksemme tuntee kohtalaisen määrän toisilleen rinnakkaisia passiivisuusseuraamuksia, joi-

¹ Artikkelit on osa kirjoittajan monivuotista tutkimushanketta, jonka tarkoituksena on velvoitteen vanhentumista koskevien oikeussääntöjen perinpohjainen ja kattava tarkastelu Suomen oikeudessa. Hankkeen keskeiset tulokset on tarkoitus julkaista monografian tai monografioiden muodossa. – Kiitän kahta anonymia refereetä käsikirjoituksen huolellisesta lukemisesta ja sen laadun paranemiseen johtaneista oivaltavista kommentista.

den soveltamisala ja sisällöllisen täsmällisyyden taso vaihtelevat.² Passiivisuusseuraamuksista laaja-alaisimpana, selväpiirteisimpänä ja käytännössä tärkeimpänä voidaan pitää *velvoitteen vanhentumista*.³

Velvoitteen vanhentumista koskeva yleislaki on 1.1.2004 voimaan tullut laki velan vanhentumisesta (728/2003, jäljempänä vanhentumislaki tai VanhL). Tämän lisäksi velvoitteen vanhentumisesta säädetään useissa kymmenissä erityissäännöksissä. Merkittävä osa erityisistä vanhentumisaajoista on kirjoitettu *kanneajan* muotoon siten, että jonkin velvoitteen tai sitä vastaavan saamisoikeuden todetaan lakkaavan, jos sitä koskevaa kanetta ei ole nostettu tietyssä määräajassa. Jotakin saamisoikeutta koskevien kanneajojen lisäksi lainsäädäntöön sisältyy suurehko määrä kanneajoja, jotka koskevat muuntuyppisen oikeuden toteuttamista. Esimerkkinä voidaan mainita testamentin moitekannetta koskeva kanneaika (perintökaari 40/1965, 14:5) ja määräaika kiinteistön kaupan purkamista koskevalle kanteelle (maakaari 540/1995, 2:34.3). Tämäntyyppisten kanneajojen umpeutumisesta ei siis kuitenkaan seuraa velan vanhentumista vaan jonkinlainen muu oikeudenmenetys.⁴ Käsillä oleva artikkeli rajautuu vain VanhL:n mukaiseen vanhentumiseen ja erityissäännökseen perustuvaan velvoitteen vanhentumiseen.

Velan vanhentuminen on historiallisesti vanha ja enemmän tai vähemmän globaalisti tunnettu oikeusilmiö. Tämä tietysti perustelee oikeusilmiön kuulumista myös Suomessa nykyisin voimassa olevaan oikeustilaan. Saattaa näyttäytyä tavallaan myös luonnon kulun mukaisena, että sellaisella henkilöön kohdistuvalla oikeudella kuin saamisoikeus on tietty rajallinen elinkaari, jonka päätyttyä oikeus sammuu eli tavallaan kuolee.⁵

² Ks. esimerkiksi Norros 2018, s. 444–569.

³ Tämänsuuntaisesti myös Arnholm 1966, s. 198.

⁴ Samasta syystä artikkelin ulkopuolelle jää myös eräänlainen esineoikeudellinen vastinpari saamisoikeuden vanhentumiselle, *nautintasaanto* tai *nauttimussaanto* eli *ylimuistoiheen nautintaan* (ruots. *hävvd*) perustuva saanto. Nautintaopin mukaan toiselle kuuluvan esineen riittävän pitkään jatkunut häiriötön hallinta saattoi johtaa omistusoikeuden siirtymiseen esinettä hallussa pitävälle. Nautintasaantoa ja saamisoikeuden vanhentumista on historiallisesti tarkasteltu eräänlaisina siviilioikeudellisina sisarilmiöinä. Ks. esimerkiksi Calonius 1998, s. 521–523; Fehr 1913, s. 1 ensimmäinen alaviite; Rekola 1938, s. 69–70 ja Lindskog 2021, s. 40–41. Nautintaoppi on lakiin kirjaamattomana oppina sinänsä epäilemättä osa voimassa olevaa oikeutta (ks. esimerkiksi KKO 2003:130 ja KKO 2004:125), mutta se on eriytynyt niin selvästi lakiperusteisesta saamisoikeuden vanhentumisesta, ettei asiaa käsitellä tässä laajemmin.

⁵ Tähän vertailukohtaan kiinnittää huomiota, toki terveen kriittisellä tavalla, Havansi 2004, s. 64. Ks. vanhentumisen oikeutusta koskevasta luonnonoikeudellisesta keskustelusta Rekola 1938, s. 47–49. Ks. velan vanhentumisen ”luonnollisuudesta” myös Jacobson 2005, s. 80–81.

Pelkästään tällaisilla perusteilla vanhentumisinstituutiota ei kuitenkaan voida oikeuttaa. Vanhentumisen oikeusvaikutus, velan lakkaaminen ajan kulumisen perusteella ilman suoritusta, loukkaa siinä määrin perustavanlaatuisella tavalla velkojan oikeutta suoritukseen saatavastaan ja siten myös tämän omaisuuden suojaa, että oikeusvaikutuksen hyväksyttävyyys vaatii vakuuttavia sisällöllisiä perusteluja.⁶ Perusteluvaatimusta korostaa vanhentumissääntelyn tietynlainen muodollisuus: ratkaisevaa on yksin tietyn kiinteän määräjän ylittyminen, eikä esimerkiksi sillä, missä määrin velallinen on ollut tietoinen velastaan tai miten raskaana saamisoikeuden menettäminen näyttäytyy velkojalle, ole ainakaan suoranaista merkitystä. Viimeksi lausutusta huolimatta vanhentumisen tavoitteilla voi kuitenkin hyvin olla merkitystä tulkittaessa ja sovellettaessa vanhentumissääntöjä yksittäisessä tapauksessa.⁷ Tämä tietysti osaltaan lisää mielenkiintoa vanhentumisen tavoitteisiin samoin kuin se, ettei vanhentumislainsäädännön tarpeellisuutta ole katsottu voitavan selittää vakuuttavasti yhteen tai kahteen päätavoitteeseen vetoamalla, vaan sääntelyn ymmärtämiseksi on tarpeen ymmärtää laajajakko joukko erilaisia tavoitteita.⁸

Tässä artikkelissa pyritään selvittämään vanhentumissääntelyn tavoitteet mahdollisimman kattavasti. Tarkoituksena on myös tavoitteiden kriittinen analysointi ja niiden suhteuttaminen toisiinsa. Tavoitteena on antaa lukijalle mahdollisimman realistinen kokonaiskuva siitä, miksi vanhentumislainsäädäntö on välttämätön osa oikeusjärjestystä.

Vanhentumismormiston tavoitteista puhuttaessa on tärkeää havaita, että nykyisin voimassa olevaan vanhentumissääntelyn kokonaisuuteen voidaan lukea eri osa-alueita, joiden tavoitteet ovat ainakin osin erilaiset. Ennen kaikkea on erotettava toisistaan a) niin sanottu totunnainen vanhentumisinstituutio, johon kuuluvat muun muassa VanhL:n mukaiset kolme- ja kymmenvuotiset vanhentumisajat, ja b) niin sanottu *lopullinen vanhentuminen*, jonka muodostavat ulosottoperusteen voimassaolon sääntely ulosottokaassa ja sopimusperusteisen rahavelan erääntymisestä laskettava 20 tai 25 vuoden määräaika VanhL 13a §:ssä. Totunnainen vanhentumisinstituutio ja lopullinen vanhentuminen eroavat tavoitteiltaan toisistaan olennaisella tavalla.⁹ Totunnaisen vanhentumisinstituution osalta taas voidaan havaita, että VanhL:n sääntelyn tavoitteet ovat suurelta osin relevantteja

⁶ Samansuuntaisesti Skag 2012, s. 37; Røed 2019, s. 52.

⁷ Tätä painottavat Lindskog 2021, s. 53–54; Kjørven 2011, s. 34; Røed 2019, s. 52; varovaisemmin Kaisto – Lohi 2013, s. 237–238, jotka painottavat lain sanamuodon mukaisen tulkinnan merkitystä.

⁸ Sanottuun ”tavoitepluralismiin” viittaavat jo Fehr 1913, s. 13; Rekola 1938, s. 46.

⁹ Eroon kiinnittävät huomiota Hakkola 2002, s. 383; Linna – Saarnilehto 2016, s. 9.

myös erityisten vanhentumisaikojen kannalta mutta tavoitteet saattavat erityissääntelyn alalla painottua toisin kuin yleissääntelyn yhteydessä.

Lausutuista syistä käsillä oleva artikkeli on jäsennetty niin, että aluksi tarkastellaan totunnaisen vanhentumisinstituution tavoitteita, tämän jälkeen lopullisen vanhentumisen tavoitteita ja lopuksi vielä erityissääntelyn tavoitteita sikäli kuin ne jotenkin poikkeavat VanhL:n mukaisen sääntelyn tavoitteista.

Vanhentumisen tavoitteita tarkastellaan artikkelissa lainopillisen aineiston kautta. Näin tarkastelussa painottuvat lainvalmisteluaineistossa, oikeuskirjallisuudessa ja ennakkoratkaisujen perusteluissa esitetyt käsitykset vanhentumisen tavoitteista. Näistä lähdetyypeistä periaatteessa painavin on lainvalmisteluaineisto, koska se tietysti kertoo suorimmin, mitä tavoitteita sääntelyllä on ajateltu olevan. Koska artikkelin lähestymistapa kuitenkin on kriittinen ja sisältökeskeinen, tekstissä monin paikoin kyseenalaistetaan se, miten osuvasti lainvalmisteluaineisto lopulta onnistuu kuvaamaan sääntelyn tavoitteita. Tämä tasoittaa eroja oikeuslähdetyyppien muodollisessa painoarvossa ja korostaa sisällön merkitystä. Koska aihetta tarkastellaan nimenomaan Suomen oikeuden näkökulmasta, aineistossa painottuvat koti- ja pohjoismaiset lähteet, joskin myös muita oikeusjärjestyksiä koskevaan keskusteluun kiinnitetään huomiota siinä määrin kuin se on aiheen kannalta relevanttia.

2 YLEISESTI VANHENTUMISEN SÄÄNTELYSTÄ

2.1 Vanhentumislain pääsisältö

Ennen vanhentumissääntelyn tavoitteisiin pureutumista on syytä esitellä voimassa olevan vanhentumissääntelyn sisältö huomattavasti tiivistettynä. Aluksi tutustumme vanhentumista koskevaan yleislakiin eli VanhL:iin. Sen sijaan, että esityksessä seurattaisiin tiukasti VanhL:n pykälien mukaista järjestystä, olen pyrkinyt tässä hieman analyyttisempaan ja systemaattisempaan esitystapaan. Sikäli kuin lukija kokee lainsäätäjän omaksuman esitystavan havainnollisemmaksi, hän voi jättää alaluvun lukematta ja perehtyä suoraan varsinaiseen lakitekstiin.

VanhL 1 §:ssä lain soveltamisala rajataan rahavelkoihin ja muihin velvoitteisiin. Lisäksi lain soveltamisalan ulkopuolelle rajataan eräitä julkis- ja rikosoikeudellisia velkatyyppejä. Huomion arvoinen systemaattinen ero suhteessa aiemmin voimassa olleeseen VanhA:een samoin kuin muiden Pohjoismaiden vanhentumislakeihin on VanhL:ssa se, että VanhL:ssa van-

hentumisen kohteeksi määritetään johdonmukaisesti *velka* eikä saaminen tai saamisoikeus – toisin sanoen vanhentumisilmiötä lähestytään tavallaan velallisen velasta vapautumisen eikä velkojan oikeudenmenetyksen näkökulmasta.¹⁰ Asialla ei kuitenkaan liene varsinaista sisällöllistä merkitystä.

Lain 2 §:ssä säädetään VanhL:n suhteesta muissa laeissa oleviin vanhentumis- ja kanneaikasäännöksiin. Peruseriaate on, että erityiset vanhentumissäännökset syrjäyttävät VanhL:n säännökset (*lex specialis derogat legi generali*) mutta erityissäännösten aukkotilanteissa VanhL kuitenkin täydentää erityissäännöstä. Keskeinen periaate on myös se, että aineellisoikeudellisia kanneaikoja kohdellaan muuten samoin kuin muunlaisia erityisiä vanhentumisaikoja paitsi että mahdollisuus vanhentumisen vapaa-omatoiseen katkaisuun on ainakin velkojan puolelta poissuljettu.

Pykälämääräisesti VanhL:ssa laajimmin säännelty asiatyyppejä on vanhentumisajan pituuden määräytyminen eri tilanteissa. Niin sanottua lopullista vanhentumista koskevien lainmuutosten jälkeen VanhL:n sääntely rakentuu viiden eripituisen ja eri aikaan käynnistyvän vanhentumisajan varaan. Vanhentumisaikojen sääntelyn ensimmäisenä portaana on yleinen, kolmivuotinen vanhentumisaika (VanhL 4 §). Yleisen vanhentumisajan alkamishetkestä säädetään erikseen eräpäivältään ennalta määrätyn velan (5 §), vastikevelkojen (6 §), erilaisten vahingonkorvaus- tai hyvitysvelkojen (7.1 §), eräpäivältään alun perin määräämättömän mutta sittemmin erääntyneen velan (8.2 §) sekä yhteisvelallisten keskinäisen takautumisvelan (20 §) osalta. Pääperiaate on, että yleisen vanhentumisajan kulumisen alkaa siitä hetkestä, kun velkojalla olisi mahdollisuus vaatia velan suoritusta. Saatetaan puhua *vaatimismahdollisuuden periaatteesta*. Toisaalta osassa tapauksia yleinen vanhentumisaika alkaa kulua vasta tosiasiallisen erääntymisen eikä pelkästään sitä koskevan mahdollisuuden perusteella. Tällaisissa tapauksissa voidaan puhua vaatimismahdollisuuden periaatteen sijasta *erääntymisperiaatteesta*.¹¹

Vaatimismahdollisuuden periaatteeseen kytkeytyvä kolmen vuoden vanhentumisaika ei toimi tyydyttävästi kaikenlaisten velvoitteiden yhteydessä. Ensinnäkin on velvoitteita, joihin ei ylipäänsä liity mitään pistemäistä erääntymishetkeä, vaan ne ovat voimassa jatkuvasti. Esimerkkeinä voidaan mainita negatiiviset eli kieltovelvoitteet ja muut kestovelvoitteet. Toisaalta myös tavallisen rahavelan yhteydessä velkojan mahdollisuus vaatia suoritusta voi joskus lykkääntyä hyvin pitkän aikaa, jos vahingonkorvausvelkoja esimerkiksi ei saa tietää oikeudestaan korvaukseen tai ehdollisen

¹⁰ Eroon kiinnittävät huomiota Havansi 2004, s. 62; Lindskog 2021, s. 49.

¹¹ Ks. Norros 2018, s. 471–473.

velan erääntymiseen johtava ehto ei täyty. Jotta tämäntyyppiset velat eivät voisi olla vanhentumisen estämättä voimassa määräämättömän pitkään, VanhL:ssa säädetään yleistä vanhentumisaikaa täydentävästä kymmenvuotisesta vanhentumisajasta. Kymmenvuotinen vanhentumisaika voi koskea joitakin velvoitetyyppisiä, muun muassa kestovelvoitteita, yksinomaisena vanhentumisaikana, tai sitten se voi soveltua yleisen vanhentumisajan rinnalla, niin kuin asia on muun muassa vahingonkorvausvelkojen ja ehdollisten tai vaadittaessa maksettavien velkojen tapauksessa. Joidenkin velkattyyppien yhteydessä kymmenvuotista vanhentumisaikaa ei sovelleta lainkaan. Kymmenvuotista vanhentumisaikaa koskevat säännöt ovat VanhL 7.2 ja 8.1 §:ssä.

Samantyyppinen kaksiportaisuus, joka voidaan nähdä yleisen ja kymmenvuotisen vanhentumisajan suhteessa, näkyy myös vanhentumisajoissa, jotka kytkeytyvät lainvoimaisessa tuomiossa tai muussa ulosottooperusteessa vahvistettuun velkaan. Ulosottooperusteessa vahvistetulle saatavalle alkaa kulua viiden vuoden katkaisukelpoinen vanhentumisaika (VanhL 13.2 §), mutta sikäli kuin on kyse luonnollisen henkilön velkaa koskevasta ulosottooperusteesta, ulosottooperusteen voimassaololle luetaan viisivuotisen vanhentumisajan lisäksi 15 tai 20 vuoden katkaisukelvoton määräaika (VanhL 13a.2 § viittauksin ulosottokaaren 705/2007, jäljempänä UK, 2:27:ään). VanhL:n mukaisten vanhentumisaikojen kokonaisuuden täydentää luonnollisen henkilön sopimusperusteisia rahavelkoja koskeva 20 tai 25 vuoden määräaika, joka luetaan jo velan erääntymisestä ja joka on katkaisukelvoton.

Vanhentumisen katkaisua koskevia sääntöjä on VanhL 10–13 §:ssä. Keskeinen systematisointi on jako vanhentumisen vapaamuotoisiin (10 §) ja oikeudellisiin (11 §) katkaisutapoihin. Jako ei ole pelkästään pedagoginen, vaan siihen liittyy olennaisia oikeusvaikutuksia. Keskeinen ero on, että kun vapaamuotoinen vanhentumisen katkaisu, esimerkiksi velasta muistuttaminen tai velan tunnustaminen, vaikuttaa välittömästi tapahtumisensa hetkenä, oikeudellinen katkaisutoimi, esimerkiksi kanteen tai lautakuntamenettelyn vireillepano, aiheuttaa aluksi vanhentumisen keskeytymisen sen oikeudellisen menettelyn ajaksi, josta kulloinkin on kysymys, ja katkaisuvaikutus tapahtuu vasta menettelyn päättyessä. Toisaalta vapaamuotoisen katkaisun piirissä voidaan erottaa kaksi tapausryhmää, yhtäältä lain 7 §:n alaan kuuluvat vahingonkorvaus- ja muut hyvitysvelat sekä toisaalta kaikki muut velat. Jälkimmäisen ryhmän osalta katkaisutoimen ainoa sisällöllinen vaatimus on se, että velka jotenkin yksilöidään katkaisutoimessa. Sen sijaan vahingonkorvaustyyppisen velan vanhentumista katkaistessaan velkojan on tuotava ilmi velan määrä ja peruste kohtuudella vaadittavalla

tavalla, jolleivät ne ole jo velallisen tiedossa (10.2 §). Vanhentumisen katkeamisesta alkaa kulua uusi vanhentumisaika (13.1 §).

VanhL:n loppupään säännökset koskevat vanhentumisen oikeusvaikutuksia. Oikeusvaikutusten ydin on suoritusvelvollisuuden aineellisoikeudellinen lakkaaminen (14.1 §). Toisaalta vanhentuneestakin velasta tehty suoritus on pätevä eikä velallinen voi vaatia sitä myöhemmin takaisin, paitsi jos kyse on kuluttajan elinkeinonharjoittajalle tekemästä suorituksesta, joka on tehty tietämättä vanhentumisesta (14.2 §).

Vanhentuneen velan velkojalle jäävistä niin sanotuista jäännösoikeuksista säädetään VanhL 15–16 §:ssä. VanhL 15.1 §:n mukaan velkoja saa käyttää vanhentunutta saatavaa kuittaukseen, jos kuittauksen edellytykset ovat täyttyneet ennen saatavan vanhentumista tai jos osapuolten saatavat liittyvät samaan oikeussuhteeseen. Vanhentuneeseen velkaan liittyvät laajahkot kuittausmahdollisuudet noudattavat pohjoismaista traditiota mutta poikkeavat esimerkiksi siitä, minkälaisia sääntöjä asiasta on omaksuttu kansainvälisissä periaatekokoelmissa.¹² Lisäksi velkojalla on saatavansa vanhentumisesta huolimatta mahdollisuus saada suoritus velalleen sellaisesta vakuudeksi annetusta velallisen omaisuudesta, johon velkojalla on pantti- tai pidätysoikeus (16.1 §).

2.2 Erityisistä vanhentumissäännöksistä

Yleislain lisäksi vanhentumissääntelyn kokonaiskuvaan ovat jo pitkään kuuluneet erityislakien vanhentumis- ja kanneajat. Tämä on sinänsä ymmärrettävää. Jos tietyn erityisen velkatyyppin ominaisuudet ovat sellaiset, että velan selvittämiseksi kohtuudella varattava aika tai selvittämisen tapa – vapaamuotoinen tai oikeudellinen – on perustellusta syystä merkittävässä määrin erilainen kuin valtaosalla muista veloista, yleissäännöksistä poikkeaminen voi olla aiheellista.¹³ Vanhentumisjuridiikan tutkimus tosin on

¹² UNIDROIT PICC -periaatekokoelman mukaan velkoja saa käyttää vanhentunutta saatavaa kuittaukseen vain siihen saakka, kunnes velallinen on esittänyt väitteen velkansa vanhentumisesta (10.10 artikla). DCFR-periaatekokoelmassa sääntö on velallisen kannalta vielä edullisempi: velkoja menettää oikeutensa kuittaukseen paitsi silloin, jos velallinen on etukäteen vedonnut vanhentumiseen, myös silloin, jos velallinen esittää vanhentumisväitteen kahden kuukauden kuluessa kuittausilmoituksen vastaanottamisesta (III. – 7:503 artikla). Tämän kuittausrajoituksen laajennuksen myötä vanhentuneen saatavan käyttö kuittauksessa jäänee – toisin kuin esimerkiksi Suomen oikeudessa – melko teoreettiseksi mahdollisuudeksi. Ks. myös Lindskog 2021, s. 641–643, 669–671, jossa suhtaudutaan kriittisesti velkojan Ruotsin oikeuden mukaiseen – vielä Suomen oikeutta laajempaan – oikeuteen periä vanhentunut saatava pantista tai kuittauksen kautta.

¹³ Tästä suuntaisesti myös HE 187/2002 vp, s. 26.

kautta vuosien suhtautunut erityisvanhentumiseen pääasiassa melko kriittisesti: erityistä vanhentumissääntelyä tuntuu aina olevan tarpeettoman paljon, ja sen kokonaisuus näyttäyty epäjohton mukaisena ja aukollisena.¹⁴

Erityisvanhentumisaikoja tarkasteltaessa voidaan pääryhminä tunnistaa yhtäältä kannekatkaisua edellyttävät materiaaliset määrääajat eli kanneajat ja toisaalta vapaamuotoisesti katkaistavissa olevat erityiset vanhentumisaajat.¹⁵ Näistä lukumääräisesti selvästi suuremman ryhmän muodostavat nykyisin ensin mainitut eli kanneajat. Tämä on sikäli ymmärrettävää, että nykyisin, kun yleinen vanhentumisaika on niinkin lyhyt kuin kolme vuotta, perusteltu tarve säätää yleisestä vanhentumisajasta poikkeava mutta silti vapaamuotoisesti katkaistavissa oleva erityinen vanhentumisaika nousee esiin vain harvoin. Toisin sanoen tilannetyypissä, jossa kannekatkaisun edellyttämistä ei pidetä tarpeellisena, ei yleensä ole riittävää syytä poiketa VanhL:n säännöksistä.

Erityisten vanhentumisaikojen laaja läpikäynti ei ole artikkelimuotoisessa esityksessä mahdollista eikä oikeastaan edes perusteltua. Joitakin esimerkkejä on kuitenkin hyvä nostaa esiin havainnollisuuden vuoksi yhtäältä erityisten kanneaikojen ja toisaalta vapaamuotoisesti katkaistavissa olevien erityisvanhentumisaikojen joukosta.

Käytännössä keskeisen kanneaikojen esiintymistilanteen muodostavat yhteisöoikeudellisiin lakeihin sisältyvät säännökset johto- ja muiden henkilöiden vahingonkorvausvastuusta. Osakeyhtiölain (624/2006, jäljempänä OYL) 22:8:ssä säädetään viiden vuoden kanneajasta, jonka alkamisajankohta vaihtelee hieman sen mukaan, onko kyse a) hallituksen tai hallituneuvoston jäsenestä taikka toimitusjohtajasta, b) tilintarkastajasta vai c) osakkeenomistajasta tai yhtiökokouksen puheenjohtajasta. Pitkälti vastaavasta viisivuotisesta kanneajasta säädetään myös osuuskuntalain (421/2013) 25:8:ssä, säätiölain (487/2015) 8:6:ssä, vakuutusyhtiölain (521/2008) 28:9:ssä ja eurooppalaisesta taloudellisesta etuuyhtymästä annetun lain (129/1994) 9.2 §:ssä.

¹⁴ Kantansa ilmaisee erityisen värikkäästi Rekola 1938, s. 142: ”Tästä johtuen nämä erikoissäännöt muodostavat hyvin kirjavan, kaikkea yhtenäisyyttä vailla olevan ja useimmilta osiltaan vaikeasti tulkittavan säännöstöjoukon.” Samansuuntaisesti Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 126; Havansi 2004, s. 180; Norros 2018, s. 451 alaviite 225. Ks. myös HE 187/2002 vp, s. 26, jonka mukaan erityisvanhentumisen sääntelystä on muodostunut hyvin sekava ja epäyhtenäinen kokonaisuus, joka on aiheuttanut runsaasti tulkintaongelmia. Ks. Lindskog 2021, s. 146, joka arvostelee samansuuntaisella tavalla Ruotsin erityistä vanhentumismistoa.

¹⁵ Jos niin halutaan, voidaan Lindskogin tavoin kutsua ensin mainittua säännösjoukkoa vahvaksi erityisvanhentumiseksi ja jälkimmäistä heikoksi erityisvanhentumiseksi. Ks. Lindskog 2021, s. 34–35.

Yhteisöoikeudellinen lainsäädäntö sääntelee vanhentumisen osalta pitkälti yhdenmukaisella tavalla toisaalta sitä erityistä vastuutilannetta, jossa yhtiökokouksen tai sitä vastaavan kokouksen määrävähemmistö nostaa erityissäännöksen turvin yhteisön nimissä vahingonkorvauskanteen johtohenkilöä vastaan siitä huolimatta, että kokouksen enemmistö on myöntänyt tarkoitettulle henkilölle vastuuvapauden. Tällaiselle korvauskanteelle säädetään eri laeissa lyhyt, vain kolmen kuukauden kanneaika seuraavasti: OYL 22:7.3, asunto-osakeyhtiölain (1599/2009) 24:9.3, osuuskuntalain 25:7.3, vakuutusyhtiölain 28:8.3, vakuutusyhdistyslain 15:6.3, asumisoikeusyhdistyksistä annetun lain (1072/1994) 77.3 §, säästöpankkilain (1502/2001) 123.3 § ja sijoitusrahastolain (213/2019) 26:10.3.

Toinen asiayhteys, jossa kanneaikoja esiintyy paljon, on työsuhde. Asiaa tosin hämärtää se, että samassa asiayhteydessä on voimassa myös vapaa-muotoisesti katkaistavissa olevia erityisvanhentumisaikoja. Esimerkkinä tässä suhteessa epäjohdonmukaisesta ja muutenkin monimutkaisesta sääntelystä voidaan mainita – käytännössä varsin tärkeät – säännökset palkkasaatavan vanhentumisesta. Työsopimuslain (55/2001) 13:9.1:n mukaan palkkasaatavaan samoin kuin muihinkin työsopimuslain mukaisiin saataviin sovelletaan pääsääntöisesti viiden vuoden katkaisukelpoista vanhentumisaikaa. Jos työsuhde kuitenkin on päättynyt, sovelletaan työsuhteen päättymisestä luettavaa kahden vuoden kanneaikaa paitsi, jos työntekijän saatavan perusteena ovat ”ilmeisen tulkinnanvaraisina” pidettävät työehtosopimuksen määräykset, jolloin kuitenkin sovelletaan viiden vuoden katkaisukelpoista vanhentumisaikaa (13:9.3). Valtion virkamiehen palkkasaatava vanhentuu kolmessa vuodessa, ellei virkamies määrääjän kuluessa – saatavan tyyppistä riippuen – tee oikaisuvaatimusta viranomaiselle valtion virkamieslain (750/1994) 62.1 §:n mukaisesti tai nosta kannetta työtuomioistuimessa (lain 62.2 §).¹⁶

Samoin kuin työoikeudessa myös kuljetusoikeuden alalla erityisten vanhentumisaikojen merkitys on keskeinen. Kuljetusoikeudellisten erityisvanhentumisaikojen taustalla tosin on, niin kuin kuljetusoikeudellisen sääntelyn taustalla yleisestikin, kansainvälisiä yleissopimuksia. Tiekuljetussopimuslain (345/1979) mukaisia saatavia koskeva kanneaika on pääsääntöisesti vuoden pituinen (lain 41.1 §). Rautatiekuljetuksia koskevat muuten samantyyppiset määräajat, mutta ne ovat katkaistavissa kirjallisella ilmoituksella rautatieyritykselle rautatiekuljetuslain (1119/2000) 35 §:n mukaisesti. Merilakiin (674/1994) perustuviin saataviin sovelletaan tyyppistä riippuen yksi-

¹⁶ Ks. pääasiassa samoin myös laki Suomen Pankin virkamiehistä (1166/1998) 35 §, laki eduskunnan virkamiehistä (1197/2003) 63 §, laki tasavallan presidentin kansliasta (100/2012) 77 §, laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta (304/2003) 55 § ja kirkkolaki (1054/1993) 70 §.

kaksi- tai kolmevuotista kanneaikaa ja lisäksi osassa tilanteita rinnakkain kuusivuotista toissijaista kanneaikaa (lain 19:1). Ilmakuljetuksissa sovelletaan kahden vuoden kanneaikaa (Montrealin yleissopimuksen 35.1 artikla).¹⁷

Immateriaalioikeuksia koskevaan lainsäädäntöön liittyy melko paljon erityyppisiä kanneaikoja, joskin ne koskevat suurimmaksi osaksi muun tyyppisiä oikeuksia, esimerkiksi jollekulle myönnetyn immateriaalioikeuden pätevyyttä, kuin saamisoikeuksia ja jäävät siten pääosin tämän artikkelin rajauksen ulkopuolelle.¹⁸

Kuitenkin tilanteissa, joissa joku vaatii immateriaalioikeutensa oikeudettomalta käyttäjältä hyvitystä tai vahingonkorvausta, tällaisen saamis-oikeuden vanhentuminen kytketään säännönmukaisesti kanneaikaan. Esiin voidaan nostaa patenttilain (550/1967) 58.3 § (poikkeukset 60.3 ja 70n.3 §), yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annetun lain (32/1991) 38.3 §, mallioikeuslain (221/1971) 36.3 § (poikkeus 38.3 §), hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain (800/1991) 37.3 §, kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain (1279/2009) 36.3 § (poikkeus 39.4 §), toiminimilain (128/1979) 23.3 § ja tavaramerkkilain (544/2019) 70 §. Mainittujen säännösten mukaisten kanneaikojen perusrakenne on yhdenmukainen: kanneajan pituus on viisi vuotta, ja se lasketaan liukuvasti nykyhetkestä taaksepäin siten, että kunakin hetkenä immateriaalioikeuden haltijalla on oikeus oikeudenloukkauksen perusteella hyvitykseen tai vahingonkorvaukseen viimeisimmän viiden vuoden ajalta.

Vapaamuotoisesti katkaistavissa olevia erityisvanhentumisaikoja sisältyy lainsäädäntöömme lukumääräisesti jonkin verran vähemmän kuin erityisiä velkatyyppisiä koskevia kanneaikoja. Joukkoon kuitenkin mahtuu tiettyjä yleiseltä merkitykseltään varsin keskeisiä vanhentumissääntöjä.

Kenties tärkeimpänä esimerkkinä voidaan mainita takauksen ja takaukseen perustuvan takautumisoikeuden vanhentumista koskeva sääntely takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta annetussa laissa (361/1999, jäljempänä TakausL). TakausL 19 §:n mukaan takaus vanhentuu kolmen vuoden kuluttua päävelan erääntymisestä tai kymmenen vuoden kuluttua takausoitoumuksen antamisesta, ellei takauksen vanhentumista ole tätä ennen katkaistu. Kumpikin vanhentumisaika on vapaamuotoisesti katkaistavissa.¹⁹ Jos takaaja on suorittanut päävelkaa, tällä perusteella syntyvä takautumisoikeus suhteessa päävelalliseen vanhentuu sen mukaan, miten pääve-

¹⁷ Yleissopimus eräiden kansainvälistä ilmakuljetusta koskevien sääntöjen yhtenäistämisestä (Montrealin yleissopimus); valtiosopimus 88/1998.

¹⁸ Ks. erilaisista immateriaalioikeudellisista kanneajoista kokoavasti Havansi 2004, s. 167–170.

¹⁹ Tulkinnasta HE 187/2002 vp, s. 86–87.

lallisen vastuu suhteessa velkojaan vanhentuusi (TakausL 33.1 §). Lausuttu merkitsee sitä, että jos päävelallisen velka on ollut erityisen kanneajan alainen, kanneaikaa sovelletaan myös takaajan takautumissaatavaan suhteessa päävelalliseen.²⁰ Mutta niissä selvästi yleisemmissä tapauksissa, joissa päävelkaan sovelletaan vapaasti katkaistavissa olevaa vanhentumisaikaa, esimerkiksi VanhL:n mukaisia vanhentumisaikoja, vapaa katkaisumahdollisuus koskee siis myös takaajan takautumisoikeutta päävelalliselta. Takaajan takautumisoikeus suhteessa mahdolliseen toiseen takaajaan on aina katkaistavissa vapaamuotoisesti (arg. TakausL 33.2 §).

Vakuutusopimus oikeus on ala, jolla velan vanhentumisesta on jo vanhastaan säädetty erityissäännöksiin. Nykyisessä vakuutusopimuslaissa (543/1994, jäljempänä VSL) esiintyy sekä kanneajoja että vapaamuotoisesti katkaistavissa olevia vanhentumisaikoja. Säännöksistä käytännössä tärkein on VSL 73 §, jossa säädetään korvaukseen oikeutetun määrärajoista korvausvaatimuksen esittämiselle. VSL 73.1 §:n 1. virkkeen mukaan korvausvaatimus on tehtävä vuoden kuluessa siitä, kun korvauksen hakija on saanut tietää korvausperusteesta laissa tarkemmin säädetty tavalla, ja joka tapauksessa kymmenen vuoden kuluessa vakuutustapahtumasta tai eräissä tapauksissa vahinkoseuraamuksen aiheutumisesta. Korvausvaatimuksen esittämiseen rinnastetaan VSL 73.1 §:n 2. virkkeen mukaan ilmoituksen tekeminen vakuutustapahtumasta. Katkaisutoimen vähimmäisedellytykset eivät siten ole suoraan samat kuin VanhL 10 §:n mukaisen vapaamuotoisen katkaisutoimen, mutta käytännössä ero on vähäinen.²¹ Sen sijaan vakuutuksenantajan korvauspäätöksen riittämättä on mahdollista vain kanneteitse (VSL 74 §), ja samoin vakuutusmaksusaatavan vanhentumisen katkaisu edellyttää saatavan ”laillista hakemista” (VSL 46 §) eli siis kannekatkaisua.²²

Käytännössä ja periaatteellisesti merkittävä vanhentumissäännös on myös holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 61 §, jossa säädetään päämiehen edunvalvojaansa kohdistaman vahingonkorvausvelan vanhentumisesta. Säännöksen 1 momentin mukaan edunvalvojan vahingonkorvausvastuu vanhentuu kolmessa vuodessa siitä, kun holhousviranomaisen on lain 60 §:n mukaisesti luovuttanut edunvalvontaa koskevat asiakirjat niihin

²⁰ Asia tuodaan nimenomaisesti esiin myös lain esitöissä. HE 189/1998 vp, s. 69. Ks. myös Mattila 2022, s. 69. Se mahdollisuus, että päävelkaa koskeva edellytys kannekatkaisusta voi koskea myös takaajan takautumisoikeutta, on jäänyt oikeuskirjallisuuden esityksissä toisinaan havaitsematta. Ks. esimerkiksi Havansi 2004, s. 181 ja Lindström 2014, s. 192, joissa todetaan yleisesti, että takaajan takautumisoikeuden vanhentuminen on katkaistavissa vapaamuotoisesti.

²¹ Ks. VSL 73 §:n mukaisen vahinkoilmoituksen vähimmäisvaatimuksista Norio-Timonen 2011, s. 634–635.

²² Viimeksi mainitusta tulkinnasta ks. Hoppu – Hemmo 2006, s. 301.

oikeutetulle tai tähän rinnastuva selonteko on tehty. Jos vahingonkorvauksen peruste ei käy ilmi tilityksen tiedoista tai jos edunvalvoja on muutoin kuin edunvalvontatehtävässään aiheuttanut vahinkoa päämiehelle, edunvalvojan vahingonkorvausvelka vanhentuu VanhL 7 §:n mukaisesti (holhoustoimilain 61.2 §). Viimeksi mainitusta säännöstä on kuitenkin se tärkeä poikkeus, että vahingonkorvausvelka voi vanhentua aikaisintaan kolmen vuoden kuluessa siitä, kun päämies on täyttänyt 18 vuotta tai kun hänelle ei enää ole määrätty edunvalvojaa.²³

Holhoustoimilaissa ei säädetä, miten 61 §:n mukaiset vanhentumisajat ovat katkaistavissa. VanhL:n täydentävä soveltaminen (VanhL 2.1 § *e contrario*) johtaa siihen, että myös vapaamuotoinen katkaisu on sallittu. Tulkinta vahvistetaan lain esitöissä holhoustoimilain 61.1 §:n mukaisen erityisen vanhentumisajan osalta,²⁴ ja sen on *a fortiori* katsottava koskevan 61.2 §:n mukaista tilannetta, jossa vanhentumisaika määräytyy VanhL 7 §:n mukaan.

3 TOTUNNAISEN VANHENTUMISINSTITUUTION TAVOITTEET

3.1 Yleistä

Alkavassa luvussa tarkastellaan niin sanotun totunnaisen vanhentumisinstituution eli muun kuin niin sanotun lopullisen vanhentumisen tavoitteita. Alkavassa luvussa päähuomio on yleisen vanhentumissääntelyn, jota siis edustaa nykyisessä oikeustilassa VanhL, tavoitteissa. Totunnaisen vanhentumisinstituution alaan voidaan sinänsä lukea myös erityinen vanhentumissääntely. Alkavassa luvussa esitettävä koskee siten merkittävilta osin myös erityisiä vanhentumissäännöksiä. Erityisvanhentumisen omiin erityistavoitteisiin palataan artikkelin luvussa 5.

Seuraava tarkastelu on jäsenetty niin, että ensin käydään läpi erilaisia argumentteja, joilla vanhentumisinstituution tarpeellisuutta on puollettu lain esitöissä, oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä (alaluvut 3.2–3.9).²⁵ Huomiota kiinnitetään seuraaviin tavoitteisiin:

²³ Vastaava sääntö koskee sinänsä myös holhoustoimilain 61.1 §:n mukaista vanhentumisaikaa, koska lainkohdassa viitattu 60 §:n mukainen asiakirjojen luovuttaminen tapahtuu vasta edunvalvonnan päätyttyä. Myös säännöksen esitöissä todetaan, ettei päämiehen korvausvaatimus voi koskaan vanhentua ennen kuin kolmen vuoden kuluttua edunvalvonnan päättymisestä. HE 187/2002 vp, s. 84.

²⁴ HE 187/2002 vp, s. 84.

²⁵ Olen monissa aiemmissa esityksissäni jäsentänyt vanhentumissääntelyn tavoitteet niin, että toisistaan on erotettu velallisen, velkojan ja yhteiskunnallisen edun näkökulmat.

- ajatus oikeudellisesta ”nollatasosta” ja vanhentumisesta saamis-oikeuden nollatasolle palauttavana ”painovoimana”
- ajan kulumisen luoma oletama velkojan anteeksiannosta
- tarve suojata ajan kulumisen myötä syntyvää velallisen velasta vapautumisen tunnetta
- tarve suojata velallista ”velkavankeudelta”
- varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaaminen
- velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen edistäminen
- ajan kulumisesta johtuvien todisteluvaikeuksien rajoittaminen tai estäminen
- oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistäminen.

Tämän jälkeen nostetaan esiin näiden tavoitteiden eräänlaisena ”vastavoimana” tarve velkojan eli saamisoikeuden haltijan edun huomioon ottamiseen (alaluku 3.10). Luvun lopussa (alaluku 3.11) pyritään hahmottamaan kokonaiskuva erisuuntaisten tavoitteiden kokonaisuudesta.

3.2 Ajatus oikeudellisesta ”nollatasosta”

Kysymys jonkin oikeuden olemassaolosta on usein epäselvä niin oikeudellisesti kuin näytöllisestikin. Mahdollista on esimerkiksi se, että tietyn henkilön toiminnasta tiedetään aiheutuneen toiselle vahinkoa mutta on epäselvää, onko vahingonaiheuttajan syyksi kuitenkin luettavissa tuottamusta tai onko käsillä muuta perustetta tämän korvausvastuulle. Vuokralainen saattaa pitää vuokratilaa hallinnassaan, vaikka on epäselvää, onko hän maksanut kaikki jo erääntyneet vuokrat vuokranantajalle. Joku saattaa

Ks. esimerkiksi Norros 2018, s. 446–449. Kuvattu jäsenyys on sinänsä aivan asianmukainen, mutta sen havainnollisuutta jossakin määrin heikentää se, että osa vanhentumisen tavoitteista, esimerkiksi todisteluvaikeuksien rajoittaminen ja oikeusvarmuuden edistäminen, palvelee sekä velallisen että yhteiskunnan etua, joten näitä tavoitteita on hankalaa sijoittaa selkeästi kumpaankaan ”lokeroon”. Muun muassa tästä syystä olen käsillä olevassa aiempia esityksiä selvästi laajemmassa tarkastelussani päätenyt luopumaan vanhentumisen tavoitteiden kolmijaosta intressitahon mukaan. Tässä suhteessa keskeisenä inspiraation lähteenä on toiminut norjalaisen Miriam Skagin väitöskirja ja sen alaluku vanhentumisen tavoitteista (Skag 2012, s. 37–56).

pitää tiettyä irtainta esinettä hallinnassaan, vaikka hänen omistusoikeutensa esineeseen on epäselvä.

Jos tällaiset tilanteet päätyvät tuomioistuimen arvioitavaksi, lähtökohta on tietysti se, että tuomioistuin arvioi esitetyn näytön perusteella, mitä oikeustositseikkoja se pitää toteennäytettyinä ja siten ratkaisun perustaksi kelpaavina ja mitä ei – esimerkiksi katsooko tuomioistuin vahingonaiheuttajan toimineen tuottamuksellisesti. Tulkinnanvaraisissa tilanteissa tarvitaan kuitenkin olettamasaäntöjä siitä, miten asioiden arvioidaan olevan, jos muuta ei pystytä näyttämään toteen. Tällaisten olettamasaäntöjen mukaista oikeustilaa voidaan kuvata eräänlaiseksi oikeuksien ”nollatasoksi”, johon päädytään, jos muita perusteita ei ole.²⁶ Esimerkiksi jos on epäselvää, ketä on pidettävä jonkin esineen oikeana omistajana, omistajaolettaman saa hyväkseen se, joka pitää hallussaan irtainta esinettä, tai se, jolla on lainhuuto kiinteistöön.²⁷ Saamisoikeuden osalta olettamasaäntö taas voidaan ymmärtää niin, että jos muuta ei pystytä osoittamaan, saamisoikeutta ei ole.²⁸

Tällaiset oikeuksien nollatasot pystytään osin määrittämään prosessuaalisten näyttötaakkasaäntöjen kautta. Jos velkoja ei pysty näyttämään velan syntymistä riittävän uskottavasti esimerkiksi siitä syystä, että väitetty velka on vanha ja todisteet ovat ehtineet kadota, tuomioistuin voi hylätä velkomuskanteen toteennäyttämättömänä. Näyttötaakkasaäntöjä ei kuitenkaan voida pitää tässä suhteessa yksin riittävinä, koska ne voivat vaikuttaa tilanteesta riippuen myös päinvastaiseen suuntaan – esimerkiksi niin, että ajan kuluminen päinvastoin helpottaa olemattoman velan perimistä. Näin voi käydä, jos tosiasiallisesti kertaalleen jo maksettu velka tuomitaan maksettavaksi uudelleen, koska velallinen ei pysty enää näyttämään maksun tapahtumista.²⁹ Tämä olisi ristiriidassa sen kanssa, miten ajan kuluminen velan syntymisestä tyypillisesti vaikuttaa siihen, miten todennäköisenä velan olemassaolo näyttäytyy. Jos velkoja on pitkän aikaa käyttäytynyt ikään kuin hänellä ei olisi saatavaa ja toisaalta velallinen ikään kuin hänellä ei olisi velkaa, todennäköisimmäksi selitykseksi muodostuu se, ettei mitään velkaa ainakaan enää olekaan olemassa.³⁰

Lausuttujen syiden on katsottu perustelevan osaltaan sitä, että ajan kulumisen itsessään voi oikeuttaa velan katsomisen lakanneeksi.³¹ Mitenkään aukot-

²⁶ Lindskog 2021, s. 62.

²⁷ Ks. esimerkiksi Kartio – Tammi-Salminen 2012, s. 779–780.

²⁸ Lindskog 2021, s. 62; Norros 2018, s. 67.

²⁹ Lindskog 2021, s. 62–63.

³⁰ Rekola 1938, s. 36–37.

³¹ Rekola 1938, s. 36–37; Lindskog 2021, s. 62–64; Skag 2012, s. 41–42; Serlachius 1927, s. 220; Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 115; Røed 2019, s. 54. Argumenttiin suhtautuu torjuvasti Fehr 1913, s. 19.

tomana tai yksin riittävänä ei tätä perustelua kuitenkaan ole pidetty. Edellä esitetyn todennäköisyyteen perustuvan ajattelutavan ei ole katsottu oikeuttavan kiinteän pituista vanhentumisaikaa, koska jos tämä perustelu olisi yksin ratkaiseva, vanhentumisvaikutuksen tapahtumista olisi syytä voida arvioida joustavammin.³² Ei myöskään olisi välttämätöntä, että vanhentumisajan umpeutumisen seurauksena saamisen peruuttamaton lakkaaminen, vaan saattaisi olla riittävää, että ajan kulumisen loisi saamisen ei-olemassaolosta vain *olettaman*, joka olisi kumottavissa riittävällä vastaanäytöllä.³³

3.3 Olettama velkojan anteeksiannosta

Edellisessä alaluvussa tarkasteltua nollatasoajatusta muistuttaa hieman se vanhentumisinstituutiolle toisinaan esitetty perustelu, että mitä pidempään aikaa kuluu ennen kuin velkoja vaatii suoritusta, sitä luultavampaa on, että velkoja on tarkoittanut antaa saamisen anteeksi. Vaikka tällaiselle päätelmälle voi olla perusteita yksittäisissä tapauksissa, sitä ei ole pidetty kovin painavana oikeutusperusteena yleiselle vanhentumislainsäädännölle. Velkojan passiivisuudesta ei voida päätellä hänen tarkoittaneen luopua saatavastaan ainakaan tilanteessa, jossa hän ei ylipäänsä ole tietoinen saatavastaan esimerkiksi siksi, ettei tiedä kärsineensä vahinkoa toisen menettelyn vuoksi tai ei tiedä vahingon aiheuttajan henkilöllisyyttä.³⁴ Myös velkojan tietoisuus velallisen varattomuudesta voi johtaa siihen, ettei hän pitkään aikaan aktiivisesti peri saatavaansa. Toisaalta vaikka velkojan passiivisuus ensi näkemältä viittaisi siihen, että hän on tarkoittanut luopua saatavastaan, tämä käsitys voi kumoutua varsin helposti, jos esimerkiksi havaitaan, että velkoja on jatkuvasti merkinnyt saatavan omaan kirjanpitoonsa.³⁵ Viimeistään olettava kumoutuu, kun velkoja esittää velkomuksensa.³⁶

Yleinen olettava siitä, että pitkään perimättä olleen velan velkoja on tarkoittanut luopua saatavastaan, ei siten itsessään kovin hyvin perustele tarvetta vanhentumislainsäädännölle. Velkojan oletetun tarkoituksen sijasta huomio on hyödyllisempää kohdistaa velallisen näkökulmaan ja siihen, miten velkojan pitkäaikainen passiivisuus vaikuttaa velallisen käsitykseen oman velkavastuunsa olemassaolosta.³⁷

³² Rekola 1938, s. 37; Skag 2012, s. 42.

³³ Rekola 1938, s. 37–38.

³⁴ Rekola 1938, s. 39; samansuuntaisesti Skag 2012, s. 40–41.

³⁵ Rekola 1938, s. 39.

³⁶ Fehr 1913, s. 19; Rekola 1938, s. 39.

³⁷ Näin Skag 2012, s. 41.

3.4 Velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaaminen

Vanhentumislainsäädännön tarpeellisuutta on perusteltu myös sillä, että mitä pidempään velka ehtii olla perimättä, sitä suuremmaksi kasvaa velallisen ”velasta vapautumisen tunne” eli tavallaan oletus siitä, että hän ei joudu velkaa koskaan suorittamaan. Voidaan ajatella, että jossakin vaiheessa velasta vapautumisen tunne on jo niin vahva, että luottamusta siihen on perusteltua suojata. Tällaisessa tilanteessa on mahdollista ja osin myös aivan ymmärrettävää, että velallinen on ehtinyt sopeuttaa taloudellisen tilanteensa sen vaihtoehdon varaan, että hän ei joudu maksamaan kyseessä olevaa velkaa.³⁸

Myös kansantaloudellisesta näkökulmasta on epätarkoituksenmukaista, jos velallinen, jonka velkavastuun toteutuminen näyttäytyy velan vanhuuden vuoksi hyvin epätodennäköisenä, joutuisi varmuuden vuoksi pitämään velan maksuun tarvittavan summan pääomaa käteisenä tai muuten heikosti tuottavassa muodossa kenties määräämättömän kauan siltä varalta, että velkoja yllättäen vaatii maksua.³⁹ Ei myöskään tunnu realistiselta lähteä siitä, että velallisen tulisi itse pyrkiä aktiivisesti hankkimaan selvyys mahdollisen maksuvelvollisuutensa olemassaolosta esimerkiksi nostamalla *negatiivisen vahvistuskanteen* – eli tässä tapauksessa vahvistusvaatimukseen siitä, että velkaa ei ole – velkojaa vastaan. Kuvatussa tilanteessa on ymmärrettävää, että velallinen noudattaa ”älä herätä nukkuvaa karhua” -ajattelutapaa.⁴⁰

Toinen asia on, että velasta vapautumisen tunne kasvaa ja saa merkitystä eri tavoin eri olosuhteissa. Tarve velallisen luottamuksen suojaamiseen on suurin tilanteessa, jossa hän ei ylipäänsä tiedä olevansa velkaa eikä siten lainkaan osaa varautua sen suorittamiseen. Syynä voi olla esimerkiksi se, ettei velallinen tiedä aiheuttaneensa toiminnallaan jollekulle vahinkoa.⁴¹ Tarve velallisen luottamuksen suojaamiselle on hieman vähäisempi, joskin edelleen relevantti, silloin, jos hän on alun perin tiennyt velkavastuustaan tai ainakin aavistanut sen mutta sittemmin unohtanut asian.⁴² Sama koskee

³⁸ HE 187/2002 vp, s. 16; tähän viitaten KKO 2016:28, perustelujen kohta 7; Rekola 1938, s. 41–42; Skag 2012, s. 47; Lindskog 2021, s. 58–59; Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 115; Røed 2019, s. 54; Zimmermann 2002, s. 63–64; Arnholm 1966, s. 200; Kjørven 2011, s. 33; Kaisto – Lohi 2013, s. 237; ks. myös KKO 2019:94, perustelujen kohta 13, jossa puhutaan VanhL:n esitöihin viitaten ”velallisen perusteltujen odotusten suojaamisesta”.

³⁹ Skag 2012, s. 47, 50–51.

⁴⁰ Lindskog 2021, s. 58; Skag 2012, s. 48.

⁴¹ Skag 2012, s. 47.

⁴² Skag 2012, s. 48. Unohduksen mahdollisuuden nostavat esiin myös Rekola 1938, s. 42; Lindskog 2021, s. 58.

tilannetta, jossa velallisen vastuun peruste, esimerkiksi mahdollinen vahingonkorvaus- tai edunpalautusvastuu, on epäselvä ja velallinen vain epäilee olevansa vastuussa.⁴³

Velallisen velasta vapautumisen tunnetta on sen sijaan vaikeaa pitää suojaamisen arvoisena silloin, kun kyse on sellaisesta eräpäivältään ennalta määrätystä tai ehdollisesta velasta, jonka eräpäivä ei vielä ole koittanut tai velan eräännyttävä ehto ei ole täyttynyt.⁴⁴ Jos oletetaan, että velallinen muistaa velkavastuunsa olemassaolon, ajan kulumisen ei pitäisi juuri lisätä velasta vapautumisen tunnetta, koska ilmiselvä syy velkojan passiivisuuteen on se, ettei hänelle ylipäänsä ole vielä syntynyt oikeutta vaatia suoritusta erääntymättömästä saatavastaan.

Vielä tarpeettomammalta tuntuu velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaaminen silloin, jos velallinen paitsi hyvin tiedostaa velkavastuunsa myös ryhtyy aktiivisiin toimiin välttääkseen maksamista esimerkiksi velkojaa pakoilemalla. Erityisen vähäisenä velallisen suojan tarve näyttäytyy silloin, kun velallinen tarkoituksellisesti pyrkii pakoilemiseen aiheuttamaan vanhentumisajan umpeutumisen ja siten velkansa vanhentumisen.⁴⁵

Jos tapaustyyppikohtaiset erot ovat näin suuria, saatetaan tietysti pohtia, perusteleeko tarve velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaamiseen varsinaisesti kuitenkaan vanhentumislainsäädäntöä sellaisena kuin sen ymmärrämme vai riittäisikö, että asiaa arvioitaisiin esimerkiksi velan konkludenttista anteeksiantoja koskevin opein. Osassa tilanteita tämä voisi olla riittävää. On kuitenkin huomattava, että sen arviointi, milloin velkojan voidaan katsoa hiljaisesti luopuneen saatavastaan, on vaikeaa ja arvioinnin lopputulos heikosti ennustettavaa.⁴⁶ Tähän liittyvään vanhentumissääntelyn tavoitteeseen, riittävän selkeyden ja oikeusvarmuuden luomiseen, palataan jäljempänä.

⁴³ Skag 2012, s. 48; Lindskog 2021, s. 58. Ks. myös KKO 2016:28, kohta 14, jossa kiinnitetään huomiota siihen, että oikeustilan epäselvyyden vuoksi vahingonkorvausvelvollinen voi olla epätietoinen mahdollisesta korvausvastuustaan. Jos velkoja on pitkään passiivinen, korvausvelvollinen voi KKO:n mukaan perustellusti luottaa siihen, ettei velkoja katso korvausvastuulle olevan edellytyksiä eikä aio esittää vaatimuksia. Ks. myös KKO 2017:84, kohta 41.

⁴⁴ Fehr 1913, s. 12; Rekola 1938, s. 43.

⁴⁵ Skag 2012, s. 49.

⁴⁶ Linna – Saarnilehto 2016, s. 7–9.

3.5 Velallisen suojaaminen ”velkavankeudelta”

Vanhentumisinstituutiota perustellaan toisinaan myös sillä, että kun vanhentuminen lakkauttaa velallisen vanhoja velkoja, se osaltaan estää velallisen velkataakkaa kasautumasta kestävämmäksi.⁴⁷ Kansankielisesti voidaan siis puhua ”velkavankeuden” välttämisestä. Niin kuin jäljempänä (luku 4) tulee esiin, puheena oleva tavoite on niin sanotun lopullisen vanhentumissäännösten yksinomainen tavoite. Totunnaista vanhentumissääntelyä tämä tavoite ei juuri perustele.⁴⁸ Niin kuin on tullut esiin, vanhentumissääntelyllä pyritään puuttumaan nimenomaan pitkään passiivisessa tilassa oleviin velkasuhteisiin. Velkasuhteen osapuolet voivat riittävällä aktiivisuudella estää velkaa vanhentumasta. Se seikka, miten aktiivinen tai passiivinen jonkin velan velkoja on, ei kuitenkaan vaikuta siihen, miten raskaana vastuu velan suorittamisesta näyttytyy suhteessa velallisen taloudelliseen asemaan, vaan tähän vaikuttavat ennen kaikkea velan suuruus, maksuaikataulu sekä velan koron ja sen muiden liitännäiskustannusten määrä. Mainituilla seikoilla ei kuitenkaan ole mitään merkitystä velan vanhentumisen kannalta.

3.6 Varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaaminen

Velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaamisen (alaluku 3.4) yhteydessä kiinnitetään usein huomiota siihen, ettei vanhentumissääntely suojaa pelkästään velallista tälle odottamattomilta ja vanhoihin tapahtumiin perustuvilta maksuvaatimuksilta vaan samalla suojaa saavat myös velallisen muut velkojat ja muut velallisen maksukyvyistä riippuvaiset tahot. Vanhentumissäännösto tavallaan siis suojaa velkasuhteen ulkopuolisten henkilöiden luottamusta siihen, että velallisen varallisuusasema on suurin piirtein sellainen kuin se sivulliselle näyttääkin olevan eikä sivullisen tarvitse pelätä, että jokin vanha ja jo unohtunut velka nousee esiin ja romahduttaa velallisen varallisuusaseman.⁴⁹ Toisin sanoen kun vanhentumislainsäädäntö pyyhkii pois passiivisessa tilassa olevia vanhoja velkoja, todennäköisyys sille, että velallisen varallisuusasemaa tosiasiallisesti kuormittaa jokin velalliselle ja tämän velkojille tuntemattomaksi jäänyt velka, pienenee merkittävästi. Koska tämän tavoitteen suojan kohde on eri kuin tavoitteen suojata

⁴⁷ Rekola 1938, s. 44; varovaisemmin HE 187/2002 vp, s. 16–17.

⁴⁸ Näin myös Skag 2012, s. 48–49.

⁴⁹ Rekola 1938, s. 42; Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 115 alaviite 228; Lindskog 2021, s. 58–59; HE 187/2002 vp, s. 16; Skag 2012, s. 50–51; Norros 2018, s. 447.

velallisen velasta vapautumisen tunnetta, ne on mielestäni nähtävä itsenäisinä vanhentumissääntelyn tavoitteina.

Saatetaan ajatella, ettei varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaaminen voi olla vanhentumissääntelyn tavoitteena kovin tärkeä, koska samaa asiaa edistää – ja vielä suuremmin – jo muu lainsäädäntö. Yhteisömuotoisten velallisten osalta keskeisiä ovat muun muassa kirjanpitoa, tilintarkastusta ja varojenjakoja koskevat säännöt. Näihin sääntelyaloihin nähden vanhentumissääntelyn etuna on kuitenkin se, että vanhentumisen mahdollisuus koskee paitsi tunnettuja myös tuntemattomia velkoja. Toisaalta verrattuna julkista haastetta koskevaan sääntelyyn, joka vanhentumisen tavoin voi johtaa tuntemattomaksi jääneiden velkojen lakkaamiseen (laki julkisesta haasteesta 729/2003, jäljempänä *JulkHaasteL*, 8 §) ja siten velallisen velkatilanteen läpinäkyvyyden parantumiseen, vanhentumissääntelyn etuna on se, että se vaikuttaa automaattisesti suoraan ajan kulumisen perusteella eikä edellytä kenenkään aktiivisuutta (vrt. *JulkHaasteL* 3 §). Näin varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaamisen tavoitteella voidaan nähdä tietty merkitys osana vanhentumissääntelyn tavoitteita.

Eräänlaisena varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaamisen lähitavoitteena on varsinkin vanhemmassa oikeuskirjallisuudessa nostettu esiin niin sanottujen epäterveiden luottosuhteiden ehkäisyn tavoite.⁵⁰ Niillä tarkoitetaan tässä yhteydessä ennen kaikkea sitä, että velka on kauan eräänlymättömässä tilassa pitkälle tulevaisuuteen sovitun eräpäivän tai velkojan passiivisuuden vuoksi. Tästä on ajateltu olevan se haitta, että velalliset pääsevät velkaantumaan liikaa ja toisaalta velkojat tulevat ottaneeksi riskin velallisen maksukyvyyn heikentymisestä luottoaikana ja siten siis riskin luottotappiosta.⁵¹ On ajateltu, että jos vanhentumisajat ovat riittävän lyhyitä, velalliset eivät pääse kilpailuttamaan velkojia mahdollisimman pitkien maksuaikojen myöntämisessä.⁵² Toisaalta velkoja ei tarpeettomasti lykkää saatavansa eräännyttämistä pitkään, jos vanhentumisajan umpeutumisen uhkaa lakkauttaa saatavan.⁵³

Vaikka varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden edistämistä voidaankin pitää varteenotettavana vanhentumissääntelyn tavoitteena, niin kuin edellä todettiin, tuntuu siltä, ettei epäterveiden luottosuhteiden ehkäisyn tavoitteella ole juuri merkitystä. Ensinnäkin voidaan kysyä, ovatko pitkät luottosuhteet ainakaan enää nyky-yhteiskunnassa itsessään sellainen ongelma,

⁵⁰ Fehr 1913, s. 18, 55–56; Arnholm 1947, s. 112–113; Hagstrøm 2011, s. 762.

⁵¹ Skag 2012, s. 53.

⁵² Arnholm 1947, s. 113.

⁵³ Fehr 1913, s. 56.

johon oikeudellisella sääntelyllä olisi tarpeen puuttua.⁵⁴ Toisaalta vaikka asian katsottaisiinkin olevan näin, ongelmaa olisi luultavasti huomattavasti tarkoituksenmukaisempaa lähestyä luotonantoa koskevan lainsäädännön kautta. Epäterveiden luottosuhteiden ehkäisyn tavoitteella ei siten nähdäkseen ole juuri merkitystä osana vanhentumisinstituution tavoitteita.⁵⁵

3.7 Velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen edistäminen

Vanhentumisen tavoitteiden joukossa varsin keskeiseen asemaan nostetaan tavoite edistää velkasuhteiden viivytyksetöntä selvittämistä.⁵⁶ Tavoitteen on ajateltu olevan hyödyllinen niin velkojan ja velallisen kuin yhteiskunnan näkökulmasta. Velkojan näkökulmasta on tietysti hyvä, että hän saa maksun erääntyneestä saatavastaan nopeasti, jotta hän välttää riskin velallisen muodostumisesta maksukyvyttömäksi⁵⁷ ja pääsee käyttämään saamansa suorituksen parhaaksi katsomallaan tavalla mahdollisimman pian.

Velallisen kannalta erääntyneen velan viivytyksetöntä perimistä on pidetty hyödyllisenä siksi, että tuolloin hän välttää tarpeettomien viivästyskorkojen syntymisen. Lisäksi perintä auttaa velallista muistamaan velkansa.⁵⁸ Yhteiskunnallisesta näkökulmasta velkasuhteiden viivytyksetön selvittäminen on tarpeellista ennen kaikkea siksi, että mitä vanhempia tapahdumia joudutaan palauttamaan mieleen ja mitä vanhempia todisteita joudutaan etsimään, sitä raskaammaksi ja kalliimmaksi selvittely käy.⁵⁹

⁵⁴ Ks. Lindskog 2021, s. 61, joka vastaa kysymykseen kieltävästi.

⁵⁵ Samansuuntaisesti Skag 2012, s. 53.

⁵⁶ Yleisesti HE 187/2002 vp, s. 16; tähän viitaten KKO 2016:28, perustelujen kohta 7 ja KKO 2019:94, perustelujen kohta 13; KKO 2017:3, perustelujen kohta 10; Kjørven 2011, s. 33; von Eyben 2012, s. 50; Lindskog 2021, s. 61; Skag 2012, s. 42–43; Zimmermann 2002, s. 63; Røed 2019, s. 53; Arnholm 1966, s. 200; Halila – Ylöstalo 1979, s. 82; Norros 2018, s. 448–449.

⁵⁷ Røed 2019, s. 53.

⁵⁸ HE 187/2002 vp, s. 16. Halilan ja Ylöstalon mukaan velan viivytyksetön perintä turvaa velallisen etua olosuhteiden mahdollisen muuttumisen varalta. Kirjoittajien mukaan tällaiset seikat ovat vaikuttaneet muun muassa takaussitoumuksen erityisvanhentumisen järjestykseen. Halila – Ylöstalo 1979, s. 82. Ajatus velallisen edun turvaamisesta jää tämän artikkelin kirjoittajalle osin hämäräksi. Kenties tällä on viitattu siihen, että jos velkoja joutuu vanhentumisen uhan vuoksi esittämään mahdollisen vaatimuksensa takaajaa kohtaan suhteellisen nopeasti, takaaja vastaavasti pääsee aloittamaan takautumissaatavansa perimisen päävelalliselta ripeästi eikä siten joudu kantamaan riskiä siitä, että päävelallisen maksukyky ehtii odotusaikana heiketä.

⁵⁹ Kjørven 2011, s. 33; von Eyben 2012, s. 50; Norros 2018, s. 449; Arnholm 1966, s. 200; Røed 2019, s. 53.

Vaikka velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen edistämisen tavoite näyttäytyy ainakin intuitiivisesti vakuuttavana – kukapa kannattaisi velkasuhteiden selvittelyn viivyttelystä – sen itsenäinen merkitys jää osin epäselväksi. Ensinnäkin on huomattava, ettei tavoitteella ole ylipäänsä merkitystä erääntymättömien velkojen yhteydessä, vaikka vanhentuminen voi yleensä kohdistua myös näihin. Niin kuin edellisessä alaluvussa tuli esiin, velkasuhteiden pitkäkestoisuutta itsessään ei voitane pitää ainakaan sellaisena ongelmana, johon tulisi puuttua vanhentumislainsäädännöllä.⁶⁰ Toisaalta jos lähdetään siitä, että vanhentumisen tulee olla katkaistavissa, tämä mahdollisuus on ristiriidassa velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen tavoitteen kanssa, koska vanhentumisen katkaisu ei mitenkään välttämättä edistä velan maksua.⁶¹

On olennaista havaita, että velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen tavoite rakentuu osin sellaisten konkreettisempien tavoitteiden varaan, joita saatetaan pitää itsessään painavina perusteina vanhentumisinstiutiolle. Esimerkkeinä voidaan mainita tarve välttää tukeutumista hyvin vanhan ja aukollisen todistelun varaan ja tarve suojata velallisen velasta vapautumisen tunnetta. Velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen tavoite voidaankin ymmärtää – ainakin suurelta osin – eräänlaiseksi sääntelyn *kattotavoitteeksi*.⁶²

Vaikka velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen tavoite jää osin hahmottomaksi, sen merkitys esimerkiksi vanhentumislakia säädettäessä lienee ollut kuitenkin tosiasiaa tuntuva. Tavoite nostetaan lain esitöissä suhteellisen näkyvään asemaan. Tavoitteen relevanssia perustellaan muun muassa sillä, miten se on näkynyt kauppaa koskevissa lainsäädäntöuudistuksissa esimerkiksi virheen selvittämistä ja reklamaatiota koskevissa säännöksissä.⁶³ Lisäksi on pidettävä mielessä, että VanhL:n säätämisen yhteydessä tehtiin vanhentumissääntelyyn niinkin radikaali muutos, että yleisen vanhentumisajan pituus lyhennettiin kymmenestä kolmeen vuoteen. Tarvetta näin suureen muutokseen olisi vaikea perustella ainakaan pelkästään sillä, että esimerkiksi todisteluvaikeuksien ehkäisemisen tavoitteen tai velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaamisen tavoitteen

⁶⁰ Ks. myös Lindskog 2021, s. 61.

⁶¹ Skag 2012, s. 43. Toisaalta vaikka vahingonkorvausvelan vanhentumisen katkaisu velkojan puolelta edellyttää saatavan perusteen ja määrän yksilöintiä (VanhL 10.2 §), tällä niin sanotulla *korotetulla yksilöintivaatimuksella* ei lain esitöiden mukaan pyritä velkasuhteen sisältöä koskevien erimielisyyksien selvittämiseen jo vanhentumisen katkaisuvaiheessa. HE 187/2002 vp, s. 58; tähän viitaten KKO 2017:3, perustelujen kohta 9.

⁶² Näin Skag 2012, s. 43.

⁶³ HE 187/2002 vp, s. 16–17.

merkitys olisi huomattavasti noussut verrattuna aiempaan.⁶⁴ Näin tuntuu realistiselta olettaa, että lainsäätäjän halu jouduttaa velkasuhteiden selvittämistä – olipa halu täysin perusteltu tai ei – on tosiasiaa vaikuttanut melko olennaisesti VanhL:n säätämiseen.

Suhtauduttiinpa velkasuhteen viivytyksettömän selvittämisen tavoitteen miten tahansa, on vaikea nähdä, että tarpeella tämän ”velvollisuuden” laiminlyönnin sanktioimiseen olisi itsenäistä merkitystä. Tällainenkin tavoite on toisinaan nostettu oikeuskirjallisuudessa esiin, joskin siihen on yleensä samassa yhteydessä suhtauduttu torjuvasti.⁶⁵ Ainakaan nykyiseen oikeusajatteluun – tai tuskin vanhaankaan – sanktioajatus ei mielestäni sovi. Sitä, että velkoja jättää käyttämättä oikeutensa saada suoritus, on vaikea nähdä mitenkään moraalisesti paheksuttavana.⁶⁶ Eihän velan anteeksi-antoakaan – johon velkojalla yleensä on oikeus⁶⁷ – pidetä missään määrin moitittavana. Koska velan päästämistä vanhentumaan ei voida pitää moitittavana, velkojan sanktioimiselta puuttuu oikeutus.⁶⁸ Toinen asia on, että kun velka voi monessa tapauksessa vanhentua myös ilman, että velkoja koskaan saa tietää saamisosoikeudestaan, tällaisessa tilanteessa velkojaa on vaikea nähdä ylipäänsä mitenkään syyllisenä vanhentumiseen. Varsinkaan tällaisten vanhentumissääntöjen yhteydessä passiivisen velkojan rankaisemisen tavoitteella ei voi olla merkitystä.⁶⁹

Velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen edistämiseen on joskus nähty kytkeytyvän vielä se oheistavoite, että saatavan vanhentumisen uhas- ta on velkojalle suorastaan hyötyä, koska näin hän saa tavallaan oikeutuksen ”muutoin arkaluontoiselle tehtävälleen periä saamisensa huolimattomilta maksajilta”.⁷⁰ Ainakaan nykyisessä yhteiskunnassa on vaikea nähdä, että jonkin saatavan vapaamuotoiseen perimiseen normaalisti liittyisi mitään erityisen arkaluontoista. Kanneaikojen yhteydessä tilanne on sikäli

⁶⁴ Samansuuntaisesti Lindskog 2021, s. 147, joka toteaa Ruotsin oikeuden osalta, että nimenomaan velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen tavoite on johtanut yleistä kymmenen vuoden vanhentumisaikaa lyhyempien erityisvanhentumisaikojen säätämiseen.

⁶⁵ Ks. Fehr 1913, s. 18–19; Hernberg 1934, s. 319; Rekola 1938, s. 40–41; Lindskog 2021, s. 56 ja Skag 2012, s. 38–40, jotka kaikki suhtautuvat argumenttiin kriittisesti. Ks. toisaalta Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 115, jotka toteavat lyhyesti, että saamistensa perimisessä lii- kaa hidasteleva velkoja ansaitsee oikeutensa menettämisen.

⁶⁶ Rekola 1938, s. 41; Skag 2012, s. 39.

⁶⁷ Ks. esimerkiksi Norros 2018, s. 570 viitteineen.

⁶⁸ Niin kuin Rekola osuvasti toteaa, velkojan osoittama välinpitämättömyys saatavastaan johtaa vain siihen, että ”[I]aki voi tällöin olematta kova ottaa saamamieheltä tämän perimis- oikeuden pois”. Rekola 1938, s. 41.

⁶⁹ Lindskog 2021, s. 56; Skag 2012, s. 39–40.

⁷⁰ Näin Rekola 1938, s. 43. Ks. myös Fehr 1913, s. 55–56; Rodhe 1956, s. 640 ja Røed 2019, s. 52.

toinen, että kun velkoja ei voi saada velan vanhentumisen uhkaa torjutuksi muuten kuin nostamalla kanteen tai ryhtymällä muihin oikeudellisiin perintätoimiin, nämä toimet voivat tietysti näyttäytyä velallisen silmin melko kovakouraisina. Kanneaikojen yhteydessä vanhentumisen uhasta seuraava oikeutus oikeudelliselle perinnälle voi siten näyttäytyä periaatteessa hyödyllisenä velkojan kannalta.⁷¹ VanhL:n mukaisen totunnaisen vanhentumisen kannalta asialla ei näyttäisi siten kuitenkaan olevan merkitystä.

3.8 Todisteluvaikeuksien ehkäiseminen

Yhdeksi vanhentumisinstituution päätavoitteista on pitkään ymmärretty ajan kulumiseen liittyvien todisteluvaikeuksien ehkäiseminen ja rajaaminen. On tietysti niin, että mitä kauempana menneisyydessä velan syntymiseen tai mahdolliseen maksuun tai vanhentumisen katkaisemiseen liittyvät tapahtumat ovat, sitä vaikeampi niistä on saada selvyyttä. Asiakirjamuotoiset todisteet ovat voineet kadota tai muuten tuhoutua, ja henkilötodistajien muistikuvat tapahtumista ovat voineet haalistua tai kokonaan lakata olemasta todistajan kuoleman vuoksi.⁷² Omia hankaluuksiaan liittyy myös sähköiseen viestintäympäristöön. Vanhat tallennusvälineet ovat voineet mennä epäkuuntoon, tai vaikka ne periaatteessa yhä toimisivat, niiden lukeamiseen soveltuvaa laitteistoa tai ohjelmistoa ei enää ole. Siirtymä uuteen sähköpostijärjestelmään on voinut johtaa siihen, että ainakin valtaosa vanhaan järjestelmään jääneistä viesteistä on tuhoutunut. Tiedostojen salaamisessa käytetty salasana on voinut unohtua, mistä syystä salauksen purkaminen on muodostunut käytännössä mahdottomaksi.

Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että yhtenä vanhentumisinstituution tärkeimmistä tavoitteista – ellei jopa kaikkein tärkeimpänä⁷³ – on pidetty tavoitetta rajata asianosaisten tai tuomioistuimen tarvetta tukeutua hyvin vanhoihin todisteisiin.⁷⁴ Tavoitteen on katsottu korostuvan vahingonkorvausvelkojen ja muiden sellaisten velkojen yhteydessä, joiden olemassa-

⁷¹ Linds kog 2021, s. 57; Skag 2012, s. 54.

⁷² Fehr 1913, s. 14–15; Hernberg 1934, s. 319; Hagstrøm 2011, s. 762; Skag 2012, s. 44; Rodhe 1956, s. 650; Halila – Ylöstalo 1979, s. 82; Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 115; Røed 2019, s. 53.

⁷³ Näin Fehr 1913, s. 15–16; Hagstrøm 2011, s. 762.

⁷⁴ Rekola 1938, s. 39; Linds kog 2021, s. 59–60; Skag 2012, s. 43; Linna – Saamilehto 2016, s. 7; Halila – Ylöstalo 1979, s. 82; Hernberg 1934, s. 319; Rodhe 1956, s. 650; Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 115; Røed 2019, s. 53; HE 187/2002 vp, s. 16; von Eyben 2012, s. 53–54; Norros 2018, s. 449; Kaisto – Lohi 2013, s. 237.

olon ja laajuuden arviointi vaatii usein verrattain laajaa todistelua.⁷⁵ Velka-suhteen elementtien osalta taas voidaan todeta, että todistelun kannalta erityisen hankalana on pidetty velan maksun tai kuittauksen toteennäyttämistä pitkän ajan kuluttua. Vaikka voikin olla niin, että maksuliikenteen painottuminen sähköiseen muotoon on jossakin määrin helpottanut todistelua,⁷⁶ voi ainakin pienempien maksujen osalta ongelmaksi muodostua se, että tilitietoja saa pankista vain rajoitetun ajan ilmaiseksi tai kohtuulliseen hintaan.⁷⁷ Toisaalta sähköisesti tapahtuneeseen maksuun verrattuna vielä vaikeampaa voi olla käteismaksun, kuittauksen tai velan anteeksiannon toteennäyttäminen.⁷⁸

On huomattava, että tavoitetta estää todisteluvaikeuksia voidaan tarkastella itsenäisesti kahdesta näkökulmasta, yhtäältä velallisen näkökulmasta ja toisaalta riidanratkaisun luotettavuuden ja siten yhteiskunnallisen edun näkökulmasta. Voidaankin ajatella, että kyse on tavallaan kahdesta, joskin toisiinsa kytkeytyvästä tavoitteesta.⁷⁹ Näistä näkökulmista mielestäni konkreettisempänä ja siten myös tärkeämpänä näyttäytyy velallisen näkökulma.⁸⁰

Velallisen näkökulmasta tarve ehkäistä ja rajata todisteluvaikeuksia merkitsee ennen kaikkea suojamekanismeita sellaisia perusteettomia velkomuksia vastaan, joiden väitetty peruste on hyvin vanhoissa tapahtumissa, mistä syystä puolustautuminen olisi hankalaa. Toisin sanoen vanhentumisinstituution tarkoituksena on ehkäistä tilanne, jossa joku joutuu maksamaan jo maksetun tai alun perinkin olemattoman velan.⁸¹ Tavoite on tärkeä siksi, että sen avulla voidaan – ainakin tämän kirjoittajan silmin – varsin oikeutetulta näyttävällä tavalla tasapainottaa se vanhentumisinstituution haitallinen mutta välttämätön vaikutus, että vanhentuminen toisinaan joutaa täysin pätevien ja selvien saamisoikeuksien lakkaamiseen. Toimijoiden tarve voida tehokkaasti puolustautua vanhoihin tapahtumiin liittyviltä perusteettomilta velkomuksilta oikeuttaa sen, että vanhoihin tapahtumiin perustuvia aiheellisia velkomuksia saatetaan joskus joutua hylkäämään

⁷⁵ Vahingonkorvausvelan osalta ks. Rekola 1938, s. 39–40; Augdahl 1978, s. 102 ja Norros 2015, s. 40; vakuutuskorvausvelan osalta ks. KM 1925:15, s. 81; Vihma 1948, s. 335; Rekola 1938, s. 40; Ignatius 1970, s. 77 ja Norros 2023, s. 554.

⁷⁶ Skag 2012, s. 45.

⁷⁷ Näin Linna – Saarnilehto 2016, s. 7.

⁷⁸ Skag 2012, s. 45.

⁷⁹ Näin asian näky hahmottaneen Skag 2012, s. 43.

⁸⁰ Näin asian näyttää ymmärtäneen myös Røed 2019, s. 53–54.

⁸¹ Hernberg 1934, s. 319; Arnholm 1966, s. 199; Principles 2009, s. 1187; Zimmermann 2002, s. 63–64; von Eyben 2012, s. 53–54; Skag 2012, s. 43; Røed 2019, s. 53–54; Lindskog 2021, s. 57–58.

vanhentumisen vuoksi ainakin, jos velkojan syyksi voidaan lukea jonkinlainen tarpeeton passiivisuus.⁸²

Velallisen todistelumahdollisuuksien turvaamisen merkitystä kuvastaa se, että tämä on yksi niistä tavoitteista, jotka niin EU:n tuomioistuin kuin Euroopan ihmisoikeustuomioistuinkin ovat nostaneet esiin perusteena sille, miksi kansallinen vanhentumissäännös voi oikeutetusti rajoittaa EU-lainsäädäntöön perustuvien oikeuksien tai Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuvien ihmisoikeuksien toteutumista.⁸³ Esimerkiksi EU:n tuomioistuimen Bulicke-tapauksessa⁸⁴ oli arvioitavana, voitiinko kansallisen lain mukaista kahden kuukauden vanhentumisaikaa pitää EU-oikeudellisen *tehokkuusperiaatteen* mukaisena, kun vanhentumissääntö uhkasi tapauksessa estää henkilöä vetoamasta direktiivin 2000/78/EY⁸⁵ 9 artiklan mukaiseen oikeuteen saada vahingonkorvausta työsyöjinnän perusteella. EU:n tuomioistuin totesi, että kansallisen vanhentumisajan hyväksyttävyyttä arvioitaessa on otettava huomioon kansallisen tuomioistuinjärjestelmän perustana olevat periaatteet, joita ovat muun muassa puolustautumisoikeuksien suojaaminen, oikeusvarmuuden periaate sekä oikeudenkäynnin moitteeton kulku.⁸⁶ Tuomioistuin päätyi puoltamaan vanhentumisajan soveltamista.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä voidaan mainita esimerkkinä tapaus Stubbings ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta.⁸⁷ Tapauksessa esiintyneitä neljää valittajaa oli kutakin käytetty lapsena seksuaalisesti hyväksi. Kun kukin valittajista oli myöhemmin yrittänyt nostaa hyväksikäytöstä aiheutuneisiin psyykkisiin sairauksiin perustuvan vahingonkorvauskanteen, ongelmaksi muodostui se, että kansallisen lain mukaan korvauskanne olisi tämäläyppisissä tilanteissa pitänyt nostaa kuuden vuoden kuluttua vahingonkärsijän tultua täysi-ikäiseksi, mikä aika oli kunkin valittajan osalta ylittynyt. EIT kuitenkin katsoi kannemääräjän olevan kohtuullisessa suhteessa tarkoitukseensa eli vastaajien turvaami-

⁸² Samansuuntaisesti Zimmermann 2002, s. 78 alaviite 75; von Eyben 2012, s. 54.

⁸³ Ks. kansallisen vanhentumislainsäädännön suhteesta EU-oikeudelliseen tehokkuusperiaatteeseen Norros 2020, s. 1113–1142; ks. VanhL 7.2 §:n mukaisen kymmenvuotisen vanhentumisajan suhteesta tehokkuusperiaatteeseen Norros 2019, s. 181–215; ks. myös varhaisempi suomenkielinen esitys Norros 2015, s. 59–67; ks. vanhentumissääntelyn suhteesta perus- ja ihmisoikeuksiin Norros 2015, s. 40–59.

⁸⁴ Asia C-246/09 Susanne Bulicke v. Deutsche Büro Service GmbH, ECLI:EU:C:2010:418.

⁸⁵ Neuvoston direktiivi 2000/78/EY, annettu 27 päivänä marraskuuta 2000, yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista.

⁸⁶ Asia C-246/09, perustelujen kappale 35.

⁸⁷ Annettu 22.10.1996.

seen kanteilta, joihin ajan kulumisen vuoksi olisi vaikea vastata tai joissa todisteet olisivat käyneet epäluotettaviksi tai puutteelliseksi.⁸⁸

Kaiken edellä mainitun lisäksi tarve suojata velallista todisteluvaikeuksilta on tärkeä siksi, että se perustelee osuvasti tiettyjä sellaisia vanhentumisnormiston ominaispiirteitä, joita monet muut vanhentumisen tavoitteet eivät välttämättä edellyttäisi. Tällainen piirre on ensinnäkin se, että vanhentumisajan pituuden ja alkamishetken täytyy olla mahdollisimman yksiselitteisesti määritettävissä.⁸⁹ Jos vanhentumisajan pituus tai alkamisajan kohta arvioitaisiin korostuneen tapauskohtaisesti, niin kuin esimerkiksi suoritusvirheeseen perustuvalla reklamaatiolle annettava *kohtuullinen aika*, velallisen olisi hyvin vaikea arvioida, kuinka kauan hän joutuu säilyttämään tositteita maksustaan tai muista velkasuhteen kannalta keskeisistä seikoista.

Toisaalta tarve suojata velallista todisteluvaikeuksilta perustelee sitä, että vanhentumisen oikeusvaikutus todella on niin jyrkkä kuin velan lakkaaminen eikä esimerkiksi vain se, että vanhaan velkaan perustuvaan velkomukseen sovelletaan tavanomaista korkeampaa näyttökynnystä.⁹⁰ Tällaisessa oikeustilassa velallisen asema olisi varsin epävarma, koska aivan mahdollista on, että velkoja pystyisi ylittämään korotetunkin näyttökynnyksen esimerkiksi velkakirjan esittämällä mutta velallisen mahdollisuus osoittaa maksun tai kuittauksen tapahtuminen olisi ajan kulumisen vuoksi vaikeaa. Lopputuloksena olisi, että sikäli kuin vanhaan velkaan perustuva velkomus olisi ylipäänsä mahdollinen, velallinen joutuisi kuitenkin varmuuden vuoksi säilyttämään velkasuhdetta koskevia tositteita periaatteessa rajattoman pitkään.

Niin kuin edellä mainittiin, todisteluvaikeuksien ehkäisemisen tavoite on relevantti paitsi velallisen myös tuomioistuineläytöksen ja sitä kautta yhteiskunnan näkökulmasta. Jos todisteluun liittyvät vaikeudet vaarantavat väitetyn velallisen puolustautumismahdollisuudet, ne voivat myös pakottaa tuomioistuimen tai muun riidanratkaisuorganin perustamaan päätöksensä aukollisiin ja luotettavuudeltaan kyseenalaisiin todisteisiin. Tämä voi johtaa aineellisoikeudellista oikeustilaa vastaamattomiin ratkaisuihin – esimerkiksi kertaalleen maksetun velan tuomitsemiseen uudelleen maksettavaksi, mikä voi heikentää yleistä luottamusta tuomioistuimeen.⁹¹

⁸⁸ Ks. myös KKO 2023:62, perustelujen kohta 20, jossa viitataan leipätekstissä kuvattuun Stubbings-tapauksen kohtaan.

⁸⁹ Skag 2012, s. 45; samansuuntaisesti von Eyben 2012, s. 54.

⁹⁰ Skag 2012, s. 46.

⁹¹ Fehr 1913, s. 13–16; Lindskog 2021, s. 59–60; Skag 2012, s. 51–52; Røed 2019, s. 54; Rekola 1938, s. 44–45; HE 187/2002 vp, s. 16; Norros 2018, s. 49.

Toisinaan viitataan myös siihen, että jos tuomioistuimet joutuvat käsittelemään todistelun puolesta aukollisia ja epävarmoja juttuja, tämä lisää tarpeettomasti oikeudenkäynnin kuluja.⁹² Argumentti voidaan kuitenkin osin kyseenalaistaa. Sellaisen todisteen, jota ei ole, vastaanottaminen ei tuhlaa tuomioistuimen aikaa. Asia voi toki olla toinen, jos jokin sellainen asiakirja tai muu todiste, josta tietty oikeustosisieikka kävisi selkeästi ilmi, on kadonnut tai tuhoutunut, mistä syystä oikeustosisieikkaan vetoava joutuu turvautumaan työtä ja kustannuksia enemmän aiheuttaviin todistelumuotoihin, esimerkiksi laajaan henkilötodisteluun.

Asiaa voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, että tuomioistuinkäsittely ja siihen kytkeytyvä täytäntöönpanokoneisto merkitsevät velkojan näkökulmasta eräänlaista viranomaispalvelua, jonka avulla hän pystyy toteuttamaan velkomuksensa velallisen vastustuksesta huolimatta. Tästä näkökulmasta tuntuu ymmärrettävältä, että sikäli kuin palvelun toteuttaminen vaatii resursseja, joiden kustannuksia pieni tuomioistuimen perimä oikeudenkäyntimaksu ei kata, palvelun tarjontaa halutaan jossakin määrin suunnata riitatyypin mukaan. Tällöin voidaan ottaa huomioon yhtäältä se, että jos velkoja on viivytellyt asiansa kanssa niin pitkään, että asian selvittäminen on jo ehtinyt vaikeutua, hänen tarpeensa saada oikeussuojaa näyttäytyy jossakin määrin vähäisempänä verrattuna viivyttelemättä toimivaan velkojaan. Toisaalta tuntuu järkevältä, että tuomioistuimen resurssit kohdistetaan sellaisiin riitoihin, joissa on parhaat edellytykset päästä aineellisoikeudellista oikeustilaa vastaavaan ratkaisuun todisteluvaikeuksien estämättä. Jonkinlaisen määräajan asettaminen sille, miten vanhoja riitoja voi tuomioistuimeen tuoda, näyttäytyy sanottua taustaa vasten oikeutettuna.⁹³

Vanhentumissääntöjen selkeys ja yksinkertaisuus on tärkeää myös tuomioistuinkäsittelyn näkökulmasta. Yleinen luottamus tuomioistuinta kohtaan tuskin paranisi, vaikka tuomioistuin voisikin jättää ratkaisematta ajan kulumisen vuoksi näytöllisesti liian epäselviksi käyneitä juttuja, jos asiaa koskevan sääntelyn sisältö on kovin harkinnanvarainen ja tulkinta vaikeasti ennakoitava. Jos tuomioistuimen päätös hylätä jokin velkomus vanhentuneena perustuisi lähinnä tuomioistuimen omaan vapaaseen harkintaan, tällaiseen ratkaisuun päätyminen olisi luultavasti pikemminkin omiaan lisäämään epäluuloja tuomioistuinta kohtaan.

Vaikka tarvetta ehkäistä todisteluvaikeuksia onkin kaikki edellä esitetty huomioon ottaen pidettävä hyvin tärkeänä vanhentumisinstituution tavoitteena, on toisaalta huomattava, että vanhentumislainsäädäntö sisältää myös

⁹² Zimmermann 2002, s. 63; HE 187/2002 vp, s. 16; Norros 2018, s. 449.

⁹³ Tästä suuntaisesti Fehr 1913, s. 15; von Eyben 2012, s. 57; Lindskog 2021, s. 60; Rekola 1938, s. 44.

tämän tavoitteen kanssa huonosti yhteensopivia ominaispiirteitä. Tavoitetta ei siten voida pitää mitenkään tyhjentävänä selityksenä vanhentumisinsti-
tuution kuulumiselle oikeusjärjestykseen. Todisteluvaikeuksien ehkäisyta-
voitteen näkökulmasta on ongelmallista ensinnäkin se, että velkaa on mah-
dollista pitää voimassa vanhentumisen sitä rajoittamatta miten kauan ta-
hansa, kunhan jompikumpi osapuolista vain katkaisee vanhentumisen
määräajoin. Tavoitteen kannalta erityisen pulmallista on, että katkaisu on
mahdollista suullisesti tai muuten vapaamuotoisesti, mikä nostaa esiin
omia todistelukysymyksiään.⁹⁴

Todisteluvaikeuksien ehkäisytaavoitteen kannalta saattaa myös näyttää
epäjohdonmukaiselta, että myös lainvoimaiseen tuomioon perustuva
saamisoikeus voi vanhentua, vaikka saamisoikeuden olemassaolo on tullut
vahvistetuksi tavallaan niin lujasti kuin se oikeusjärjestyksen puolesta on
mahdollista.⁹⁵ Tälle on kuitenkin se selkeä syy, että velka on voinut lakata
esimerkiksi maksun tai kuittauksen kautta tuomion antamisen jälkeen, ja
vanhentumisen mahdollisuus siis suojaa velallista tällaisiin velan lakkaut-
taviin tapahtumiin liittyviltä todisteluvaikeuksilta.⁹⁶ Lisäksi on huomattava,
että VanhL 13.2 §:n mukaan velkaan, josta on annettu lainvoimaiseksi tul-
lut tuomio tai muu ulosottoperuste, sovelletaan tavallista pidempää viiden
vuoden vanhentumisaikaa. Viiden vuoden vanhentumisaikaa on perusteltu
muun muassa juuri sillä, että lainvoimaiseksi tulleen tuomion jälkeen vel-
kaa koskevaa todisteluvaikeuksia ei ole enää tarpeen säilyttää.⁹⁷

Vaikeampaa on kuitenkin selittää se, mikä on todisteluvaikeuksien eh-
käisytaavoitteen merkitys tilanteessa, jossa velan voimassaolo vanhentumi-
seen saakka on *riidatonta*: velallinen myöntää olleensa velasta vastuussa
mutta katsoo vapautuneensa siitä vanhentumisen perusteella. Tällaisessa
tilanteessa, jossa velkavastuun olemassaoloon ei ylipäänsä liity näyttö-
kysymystä, velallisen todistelumahdollisuuksien turvaamisella ei voi olla
teoriassakaan merkitystä.⁹⁸

Lopuksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että todisteluvaikeuksien
ehkäisytaavoitteen merkitys on varsin erilainen eripituisten ja eri ajankoh-
dasta luettavien vanhentumisaikojen yhteydessä. Vastaavasti voidaan olet-
taa, että jos lainsäätävä korostaa puheena olevaa tavoitetta, vanhentumis-
lainsäädännön sisältö muodostuu erilaiseksi kuin jos tavoitteelle annetaan

⁹⁴ Samansuuntaisesti Rekola 1938, s. 40, 44–45.

⁹⁵ Rekola 1938, s. 40.

⁹⁶ Lindskog 2021, s. 60; Skag 2012, s. 46.

⁹⁷ HE 187/2002 vp, s. 64. Näkökohtaan kiinnittää huomiota Norjan oikeuden näkö-
kulmasta Skag 2012, s. 46.

⁹⁸ Tämsäsuuntaisesti Rekola 1938, s. 40; Skag 2012, s. 46.

vähäisempi painoarvo. On katsottu, että todisteluvaikkeuksien ehkäisy-tavoite liittyy ennen kaikkea vanhaan itäskandinaaviseen sääntelymalliin, jossa vanhentumisaika on pitkä ja jossa se lasketaan velan syntymisestä.⁹⁹ Tämä sääntelytapa suojaa varsin tehokkaasti velallisen luottamusta siihen, ettei hän joudu säilyttämään vastatodisteita mahdollisen velkomuksen varalle yli vanhentumisajan pituista aikaa.

Sen sijaan länsiskandinaavisessa sääntelymallissa, jossa vanhentumisaika on lyhyehkö mutta se luetaan vasta velan erääntymisestä tai muusta velkojan ensimmäisestä mahdollisuudesta periä saatavaansa, todisteluvaikkeuksien ehkäisytaavoitteen merkitys on vähäisempi.¹⁰⁰ Tällaisen vanhentumisajan soveltuessa velallinen voi joutua säilyttämään todisteita pitkäänkin, koska vanhentumisaika ei ala kulua ennen vaatimismahdollisuuden syntymistä. Toisaalta vanhentumisajan lyhyys merkitsee sitä, että vanhentuminen voi tapahtua nopeammin kuin olisi tarpeellista todisteluvaikkeuksien ehkäisytaavoitteen kannalta. Tällaisessa sääntelymallissa vanhentumisvaikutuksen selittäminen vaatii siis tuekseen muitakin perusteita kuin vain velallisen todisteluvaikkeuksien ehkäisemisen tavoitteen.

3.9 Oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistäminen

Vanhentumissääntelyn tavoitteista puhuttaessa varsin näkyvään asemaan nousee usein oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistämisen tavoite, miten asia milloinkin muotoillaan. Esimerkiksi vanhentumislakia koskevassa hallituksen esityksessä vanhentumislainsäädännön tavoitteiden kuvailu aloitetaan toteamuksella, että vanhentumislainsäädännöllä on perinteisesti tavoiteltu ennen muuta velkasuhteiden selkeyttä.¹⁰¹ EU:n tuomioistuimien ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ovat toistuvasti nostaneet oikeusvarmuuden edistämisen esiin sellaisena vanhentumissääntelyn tavoitteena, joka voi oikeuttaa EU-lainsäädäntöön tai Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuvan oikeuden rajoittumisen kansallisen lain vuoksi.¹⁰² Myös oikeuskirjallisuudessa oikeusvarmuuden ja velka-

⁹⁹ Fehr 1913, s. 16; Rekola 1938, s. 40.

¹⁰⁰ Fehr 1913, s. 16; Lindskog 2021, s. 60 alaviite 94, s. 65.

¹⁰¹ HE 187/2002 vp, s. 16.

¹⁰² Ks. EU:n tuomioistuimen osalta esimerkiksi asia C-246/09 Bulicke, perustelujen kappale 35; asia C-429/12 Siegfried Pohl v. ÖBB-Infrastruktur AG, ECLI:EU:C:2014:12, perustelujen kappaleet 29 ja 34 ja asia C-38/16 Compass Contract Services Limited v. Commissioners for Her Majesty's Revenue & Customs, ECLI:EU:C:2017:454, perustelujen kappale 42. Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen osalta esimerkiksi tapaus Stubbings

suhteiden selkeyden edistäminen mainitaan usein vanhentumisnormiston tavoitteena.¹⁰³

Sanottua taustaa vasten näyttää selvältä, että oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistämällä – miten se lopulta ymmärretäänkin – on keskeinen merkitys osana vanhentumissäätelyn tavoitteita. Toiselta puolen: olisi vaikea perustella kantaa, jonka mukaan oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden tavoite ei ole vanhentumisen kannalta olennainen. Lausutusta huolimatta tavoite näyttäytyy melko hahmottomana. Tämä johtunee osin tavoitteen yleisluontoisuudesta: puhuttiinpa mistä velvoiteoikeudellisesta ilmiöstä tahansa, ainakin sen osatavoitteena täytynee olla oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistämisen. Oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistäminen voidaan ymmärtää koko velvoiteoikeuden oikeudenalan yhdeksi tavoitteeksi. On siten pohdittava yhtäältä, korostuuko pyrkimys oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden lisäämiseen vanhentumisnormiston yhteydessä jollakin erityisellä tavalla suhteessa siihen, mikä näiden tavoitteiden merkitys yleisesti velvoiteoikeuden alalla on. Toisaalta on kysyttävä, onko oikeusvarmuuden ja selkeyden edistämällä kuitenkin tavoitteena itsenäistä merkitystä vai tyhjentykö asia tiettyihin edellä esiin nostettuihin tarkkarajaisempiin ja konkreettisempiin tavoitteisiin.

Edellä on tullut esiin, että vanhentumisnormiston avulla voidaan eri tavoin edistää sitä, etteivät kysymykset jonkin velan olemassaolosta tai sisällystä pääse muodostumaan liian epäselviksi. Vaikutus tulee yhtäältä sitä kautta, että tietoisuus vanhentumisen mahdollisuudesta pakottaa velkojan perimään saatavansa asiaa tarpeettomasti viivyttämättä (alaluku 3.7). Kyse on vanhentumisnormiston tavallaan *preventiivisestä* eli ennaltaehkäisevästä vaikutuksesta.¹⁰⁴ Toisaalta vanhentumisen oikeusvaikutus, kun se tapahtuu, luo selkeyttä ja oikeusvarmuutta siten, että ajan kulumisen vuoksi näytöllisesti liian epäselväksi käynyt velkomus voidaan hylätä ottamatta velkasuhteen olemassaoloon ja sisältöön kantaa (ks. alaluku 3.8). Vastavasti jos asiaa tarkastellaan oikeudellisen nollatasoajatuksen (alaluku 3.2), velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaamisen (alaluku 3.4) tai varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaamisen (alaluku 3.6) näkö-

ja muut v. Yhdistynyt kuningaskunta, annettu 22.10.1996; Miragall Escolano ja muut v. Espanja, annettu 25.1.2000 ja Stagno v. Belgia, annettu 7.7.2009. Ks. myös KKO 2023:62, perustelujen kohta 20, viittauksin muun muassa Stagno-tapaukseen.

¹⁰³ Näin varsinkin Zimmermann 2002, s. 65, joka toteaa yhteenvetonaan vanhentumisen eri tavoitteita tarkasteltuaan, että "[p]rescription thus aims, in a very special sense, at legal certainty". Ks. myös Hemberg 1934, s. 319; Rekola 1938, s. 45; Skag 2012, s. 50–51; Linna – Saarnilehto 2016, s. 7 ja Røed 2019, s. 54–55.

¹⁰⁴ Näin von Eyben 2012, s. 54.

kulmasta, voidaan katsoa, että vanhentumisen tehtävänä on ”siivota pois” sellaiset vanhat velat, joiden voimassaoloon velallinen ja sivulliset tahot eivät enää pysty kohtuudella varautumaan.

Oikeuskirjallisuudessa on toisinaan katsottu, ettei oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden tavoitetta tule ymmärtää itsenäiseksi vanhentumisnormiston tavoitteeksi vaan tavallaan muiden tavoitteiden tai osan niistä summaksi.¹⁰⁵ Tämä ajattelutapa voidaan mielestäni hyväksyä, mutta vain osittain. Oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden tavoitteella on mielestäni myös itsenäistä merkitystä sitä kautta, että tämä tavoite tekee ymmärrettäväksi sen sinänsä vakiintuneen käsityksen, että vanhentumisnormiston itsessään tulee olla mahdollisimman selväpiirteinen. Toisin sanoen paitsi että vanhentumisnormiston tulee täyttää sisällölliset tavoitteensa, sen tulisi täyttää myös tavoite siitä, että normiston itsensä oikea tulkinta tai sovellus muodostuisi riitakysymykseksi niin harvoin kuin mahdollista.¹⁰⁶

Tavoite on tärkeä muun muassa siksi, että se tekee vanhentumisinsti-
tuution lähes immuuniksi sentyypiselle keskustelulle, voitaisiinko vanhentumisajan pituudessa joustaa suuntaan tai toiseen tapauskohtaisin erityisyyin tai voitaisiinko vanhentumiseen vetoamista jossakin tapaukses-
sa pitää *oikeuden väärinkäyttönä* tai ainakin *lojaliteettiperiaatteen* vas-
taisena menettelynä. Vanhentumisnormiston osalta voidaan pitää melko
lailla annettuna, ettei tämäntyyppisillä seikoilla ole merkitystä normistoa
sovellettaessa.¹⁰⁷

3.10 Vastavoima: velkojan edun huomioon ottaminen

Edellisissä alaluvuissa on käsitelty tavoitteita, jotka kaikki enemmän tai vähemmän perustelevat sitä, että velkojen tulee voida vanhentua. Jotta kokonaiskuva aihepiiristä olisi tasapainoinen, on tärkeää tarkastella myös velkojan näkökulmaa vanhentumisinstituutioon. Näkökulma poikkeaa aiemmissä alaluvuissa esitetystä sikäli, että vanhentumisinstituutio on kokonaisuutena velkojalle yksiselitteisesti haitallinen asia.¹⁰⁸ Toisin sanoen

¹⁰⁵ Näin Fehr 1913, s. 13; Rekola 1938, s. 45–46.

¹⁰⁶ Tämänsuuntaisesti Skag 2012, s. 52; Zimmermann 2002, s. 80; Kjørven 2011, s. 34.

¹⁰⁷ Ks. kuitenkin alaluvun 3.8 huomioita siitä, miten vanhentumisnormistosta voidaan joskus poiketa EU-oikeudellisten tehokkuus- ja vastaavuusperiaatteiden tai perus- ja ihmis-oikeuksien edistämisen vuoksi.

¹⁰⁸ Mahdollinen etu voisi olla lähinnä alaluvussa 3.7 esiin nostettu psykologinen ”oikeutus” ryhtyä perimään velkaa vanhentumisen uhan vuoksi määrätietoisemmin kuin muuten olisi soveliaista, mutta niin kuin todettiin, näkökohdalla ei liene merkitystä ainakaan muuten kuin kannekatkaisua edellyttävien vanhentumisaikojen yhteydessä.

velkojan kannalta parasta olisi, etteivät saatavat ylipäänsä voisi vanhentua. Velkojan edun lähempi tarkastelu ja huomioon ottaminen on välttämätöntä, jotta ymmärretään, minkälaisia ominaispiirteitä vanhentumisen sääntelyyn ei ainakaan saisi sisältyä. Toisaalta on tärkeää hahmottaa, mitkä taas ovat sellaisia vanhentumisnormiston ominaisuuksia, jotka tekevät siitä velkojan kannalta kohtuudella siedettävän. Jotta vanhentumisnormisto voisi täyttää tehtävänsä, sen täytyy tasapainottaa onnistuneella tavalla vanhentumisen mahdollisuutta puoltavat näkökohdat ja sitä vastaan puhuvat velkojien edut.

Vanhentumisnormiston tapauksessa tällaisen tasapainottamisen merkitys käy selväksi, kun pysähdytään miettimään, mitä vaikutuksia liioitellun ankaralla vanhentumissäännöstöllä olisi. Tällaisessa oikeustilassa velkoja pääsisi siis vanhentumaan useammin kuin mikä on perusteltua vanhentumisen tavoitteiden kannalta.¹⁰⁹ Oikeustila näyttäytyisi ristiriitaisena ja epäjohdonmukaisena sikäli, että oikeusjärjestys yhtäältä saattaisi myöntää saamisoikeuksia mutta toisaalta lakkauttaa niitä ilman, että velkojalla on ollut kohtuullinen mahdollisuus käyttää oikeuttaan. Oikeusjärjestys siis tavallaan ottaisi toisella kädellä pois mitä toisella kädellä antaa.¹¹⁰

Kuvattu olosuhde saattaisi aiheuttaa ristiriitoja myös eri oikeudenalojen välille. Esimerkiksi vahingonkorvaukseen liittyvä tavoite *reparaatiosta* eli vahingonkärsijän hyvittämisestä voisi jäädä käytännössä merkitykseltään vähäiseksi, jos kuitenkin huomattava osa vahingonkorvaussaatavista ehtisi vanhentua ennen kuin vahingonkärsijä saa suorituksen perittyä.¹¹¹ Liian herkkä vanhentumisen mahdollisuus voisi tehdä merkittävästä osasta saamisoikeuksia tavallaan vain näennäisoikeuksia.¹¹² Tämä olisi hyvin haitallista luotonannon kannalta, millä taas voisi olla tuhoisa vaikutus kansantalouteen.¹¹³ Samalla saamisoikeuksien heikko tosiasiallinen toteutettavuus murentaisi sopimuksen sitovuuden periaatetta.¹¹⁴

Vaikka vanhentumissäännöt eivät olisi niin ankarat, että saamisoikeuksia laajamittaisesti vanhentuu myös niiden toteuttamista aktiivisesti yrittävien velkojien käsiin, vanhentumissäännöstön liiallinen ankaruus voisi kuitenkin pakottaa velkojia toimimaan yhteiskunnan kokonaisedun kannalta epätoivottavalla tavalla. Velkojien saattaisi olla pakko periä saata-

¹⁰⁹ Kjørven 2011, s. 34; von Eyben 2012, s. 54.

¹¹⁰ Zimmermann 2002, s. 77.

¹¹¹ Skag 2012, s. 55.

¹¹² Zimmermann 2002, s. 77.

¹¹³ Skag 2012, s. 55.

¹¹⁴ Røed 2019, s. 52.

viaan tarpeettoman hanakasti, mikä voisi johtaa ylimääräisiin perintä- ja oikeudenkäyntikuluihin.¹¹⁵

Miten vanhentumisnormiston tarkoitukseton ankaruus on vältettävissä? Yleinen lähtökohta on selvä: velkojalla tulee olla kohtuullinen mahdollisuus periä suoritusta saamisoikeudesta.¹¹⁶ Vanhentumislakia koskevassa hallituksen esityksessä asia esitetään niin, että yleinen vanhentumisaika ei saa vaarantaa normaalia huolellisuutta noudattavan velkojan maksunsaantia.¹¹⁷ Voidaan tosin huomauttaa, ettei perimismahdollisuutta tule suoraan rajata koskemaan vain huolellisia velkojia, koska alaluvussa 3.7 todetulla tavalla velkojan osoittama välinpitämättömyys saatavansa perimisessä ei yksin oikeuta velan vanhentumista.¹¹⁸ Toisaalta velkojan huolellisuusaan ei tee hänen saamisoikeuttaan kokonaan immuuniksi vanhentumisen mahdollisuudelle, koska tietyt vanhentumisen tavoitteet, muun muassa tarve suojata velallista todisteluvaikeuksilta, perustelevat sitä, että vanhentumisen täytyy voida joskus tapahtua myös ilman, että velkojan syyksi voidaan lukea minkäänlaista viivyttelyä.

Peruseriaate siitä, että velkojalla tulee olla kohtuullinen mahdollisuus periä suoritusta, ei sellaisenaan ole kovin jäsentynyt. Yritys hahmottaa yksiselitteisiä rajoja sille, milloin jokin vanhentumisnormiston yksityiskohta on velkojan kannalta liian ankara, johtaisi ajatukset kuitenkin väistämättä harhapoluille. Syynä on se vanhentumissäätelyn keskeinen ominaispiirre, että normiston eri yksityiskohdat muodostavat toisiinsa läheisesti kytkeytyvän kokonaisuuden.¹¹⁹ Tässä suhteessa erityisen olennaisina voidaan pitää sääntöjä vanhentumisajan pituudesta, sen alkamishetkestä ja mahdollisuudesta vanhentumisen katkaisuun.¹²⁰ Vanhentumissäätelyn ”kulmakivien” joukkoon on edellä mainittujen sääntöjen lisäksi toisinaan nostettu myös säännöt siitä, miten vanhentumisaika alkaa kulua uudestaan keskeytymisen jälkeen, missä määrin lain säännöistä on mahdollista poiketa velallisen vahingoksi sopimuksella¹²¹ ja minkälaisia lisäaikoja erilaisiin

¹¹⁵ Zimmermann 2002, s. 77; Kjørven 2011, s. 34; HE 187/2002 vp, s. 18.

¹¹⁶ Zimmermann 2002, s. 77; Kjørven 2011, s. 34; Lindskog 2021, s. 56.

¹¹⁷ HE 187/2002 vp, s. 17; tähän viitaten KKO 2016:28, perustelujen kohta 7. Ks. myös KKO 2019:88, perustelujen kohta 20, jonka mukaan vanhentumisen katkaisua koskevat säännöt eivät saa tarpeettomasti vaikeuttaa vanhentumisen katkaisua.

¹¹⁸ Lindskog 2021, s. 64.

¹¹⁹ Tätä painottavat Zimmermann 2002, s. 76; Kjørven 2011, s. 34; Skag 2012, s. 55; Norros 2020, s. 1140–1142.

¹²⁰ Ot. Prp. 38 1977–78, s. 20; Matningsdal 1980, s. 480; Norros 2015, s. 73 sekä samansuuntaisesti myös HE 187/2002 vp, s. 17, jonka mukaan ”[v]anhentumisajan pituus, sen alkamisajankohta ja vanhentumisen katkaisukeinot muodostavatkin kokonaisuuden”.

¹²¹ Zimmermann 2002, s. 76.

poikkeustilanteisiin liittyy.¹²² Myös vanhentumissääntelyn mahdollinen takautuva soveltuminen ennen sääntelyn antamista syntyneisiin velkoihin voi joskus vaikuttaa olennaisesti sääntelyn ankaruuteen.¹²³

Paitsi että vanhentumissääntelyn täytyy asiasisältönsä puolesta olla sellainen, että se jättää velkojalle kohtuullisen mahdollisuuden periä suoritusta, keskeinen normistoon kohdistuva vaatimus on, ettei vanhentuminen saa tapahtua velkojan kannalta yllättäen.¹²⁴ Tästä voidaan johtaa se sisällöllinen vaatimus, että vanhentumisnormiston täytyy olla mahdollisimman selkeä ja yksinkertainen.¹²⁵ Vaikka hyvin joustaviksi ja tosiseikastosidonnaisiksi muotoillut vanhentumissäännöt voisivat periaatteessa vähentää riskiä siitä, että velkojan saatava katsotaan vanhentuneeksi jyrkän muodollisella perusteella, tällaisessa oikeustilassa jouduttaisiin uhraamaan se ennakoitavuus, jonka selkeä ja yksinkertainen sääntely olisi tuonut.¹²⁶

3.11 Päätelmiä totunnaisen vanhentumisinstituution tavoitteista

Edellisissä alaluvuissa on pyritty mahdollisimman kattavasti nostamaan esiin erilaisia totunnaisen vanhentumisinstituution tavoitteiksi mainittuja näkökohtia ja arvioimaan kriittisesti kunkin merkitystä. Ajatus siitä, että saamisoikeuksien tulisi ylipäänsä voida lakata ajan kulumisen perusteella, on perusteltavissa monesta näkökulmasta.

Yleinen oikeudellinen lähtökohta on se, että jos joidenkin henkilöiden välillä ei voida riittävän varmasti osoittaa olevan velkasuhdetta, tällaista velkasuhdetta ei myöskään ole. Alaluvussa 3.2 todetulla tavalla ajatus oikeudellisesta nollatasosta, saamisoikeuden ei-olemassaolosta, puoltaa siis sitä, että kaikkien suorittamatta olevien velkojen tulee riittävän pitkän ajan kuluttua lakata vanhentumisen myötä. Asia käy tavallaan vielä konkreettisemmaksi ja ymmärrettävämmäksi, jos sitä tarkastellaan velallisen näkökulmasta. Mitä pidempään aikaa kuluu, sitä suurempi syy velallisella on normaalisti luottaa siihen, että jotakin pitkään perimättä ollutta, ehkä olemassaololtaan epäselvää velkaa ei tulla koskaan perimään (ks. alaluku 3.4). Vastaavalla tavalla ajan kulumisen antaa jossakin vaiheessa aiheen suojata sivullisten luottamusta siihen, ettei kenenkään taloudellinen asema

¹²² Kjørven 2011, s. 34; Skag 2012, s. 55.

¹²³ Norros 2020, s. 1137–1138.

¹²⁴ Lindskog 2021, s. 56–57; Norros 2018, s. 213.

¹²⁵ Lindskog 2021, s. 64; samansuuntaisesti Zimmermann 2002, s. 80; Kjørven 2011, s. 34; Skag 2012, s. 52; Norros 2020, s. 1135–1136.

¹²⁶ Tämän-suuntaisesti Havansi 2004, s. 269–270; Tjomsland 1987, s. 334.

voi kaatua jonkin jo unohduksiin vaipuneen vanhan velan nousemiseen esiin (ks. alaluku 3.6). Muutenkin voidaan pitää aiheellisena, että oikeusjärjestys jollain tapaa pyrkii jouduttamaan velkasuhteiden selvittämistä ja ehkäisemään tarpeetonta viivyttelyä (ks. alaluku 3.7).

Vaikka kaikki mainitut tavoitteet osaltaan perustelevat sitä, että ajan kulumisella tulee olla jonkinlainen saamisoikeuden pätevyyttä nakertava vaikutus, ne eivät mielestäni kuitenkaan vielä kovin hyvin perustelevat sitä, miksi oikeusjärjestykseen tulee kuulua yleisen vanhentumislainsäädännön kaltainen soveltamisalaltaan laaja-alainen ja sääntelyn sisällön puolesta melko kulkikas ja jyrkkä säännöstö. Tätä selittävät ennen kaikkea todistelu- vaikeuksien ehkäisytaivoite, oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistämisen taivoite sekä velkojan intressi. Jotta velallinen tai sellaiseksi ehkä myöhemmin väitetävä henkilö voisi ennakoida, minkälaisilta vanhoilta velkomuksilta hänen tulee pystyä puolustautumaan, tarvitaan mahdollisimman selkeät säännöt siitä, miten vanhoihin tapahtumiin perustuvat velkomukset voivat saada oikeussuojaa. Toisaalta tuomioistuimet tarvitsevat selkeät säännöt siitä, missä tilanteessa ne voivat kiistää asianosaiselta oikeussuojan yksinomaan asian vanhuuden perusteella. Jos tällaiset säännöt ovat epäselvät ja tulkinnanvaraiset, niiden soveltaminen tuskin turvaa vaan luultavasti pikemminkin heikentää yleistä luottamusta tuomioistuinta kohtaan (ks. alaluku 3.8).

Sama pätee oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistämisen taivoitteeseen (alaluku 3.9). Sellaiset säännöt, jotka itsessään ovat liian aukolliset tai tulkinnanvaraiset, eivät pysty edistämään oikeusvarmuuden toteutumista tai velkasuhteiden selkeyttä, vaan nämä säännöt oletettavasti itse muodostuisivat uhkaksi sanotuille taivoitteille. Samoin velkojien kannalta on tärkeää, että vanhentumissääntelyn sisältö on mahdollisimman selkeä ja läpinäkyvä, jotta velkoja pystyy arvioimaan, millä tavalla ja missä määrääjassa hänen tulee toimia saatavaansa periessään välttääkseen uhan sen vanhentumisesta (ks. alaluku 3.10). Niin kuin on tullut esiin, velkojan etu on muutenkin otettava riittävästi huomioon vanhentumissääntöjen sisältöä hahmotettaessa. Vanhentumisen sääntelyn tulee jättää velkojalle kohtuullinen mahdollisuus periä saatavansa.

Huomion arvoinen piirre vanhentumissääntelyn taivoitteiden kokonaisuudessa on se, että vaikka osa sääntelyn taivoitteista liittyy selkeästi velallisen suojaamiseen – ennen kaikkea velallisen velasta vapautumisen tunteen suojaamisen taivoite ja taivoite suojata velallista todistelu- vaikeuksilta – osaa taivoitteista perustelevat sivullisten tai yleisemmin yhteiskunnan edut. Tällaisista taivoitteista tärkeimpinä voidaan mainita varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden suojaamisen taivoite, taivoite suojata tuomioistuinta

näytöllisesti liian epäselviltä jutuilta sekä oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistämisen tavoite. Se, että mahdollisuus velan vanhentumiseen on myös sivullisten ja yhteiskunnan edun mukaista, oikeuttaa sen vanhentumisen sinänsä hyvin merkittävän erityispiirteen, että vanhentumissääntely on kategorisesti pakottavaa velallisen eduksi riippumatta siitä, kuka velallinen on ja mikä on hänen neuvotteluvoimansa suhteessa velkojaan (VanhL 3.1 §). Vaikka joskus voikin olla niin, että velan vanhentuminen vaikuttaa velkasuhteen heikomman osapuolen eduksi, olisi mielestäni varsin vakava väärinkäsitys ymmärtää vanhentumissääntely samantyyppiseksi, ennen kaikkea heikomman sopijapuolen suojaamiseksi luoduksi lainsäädännöksi kuin esimerkiksi kuluttajansuoja- tai työsopimuslain säädäntö.

4 LOPULLISEN VANHENTUMISEN TAVOITTEET

VanhL:n alkuperäismuotoon ei sisältynyt muunlaista vanhentumissääntelyä kuin se, jota nimitetään tässä artikkelissa totunnaiseksi vanhentumiseksi ja jonka tavoitteita tarkasteltiin edellisessä alaluvussa. Vuosien 2007 (laki 708/2007) ja 2014 (laki 1126/2014) lainmuutosten myötä VanhL:n sääntelyn piiriin otettiin kuitenkin myös laissa *lopulliseksi vanhentumiseksi* kutsuttu säännöstö, jonka ominaispiirre on, että tietyt luonnollisten henkilöiden velat lakkaavat 15, 20 tai 25 vuoden määräajan umpeutumisen myötä kokonaan siitä riippumatta, miten aktiivisesti velkoja on pyrkinyt perimään suoritusta saatavalleen. Niin kuin jo sääntelyn sisällöstä on helppo päätellä, lopullisen vanhentumisen tavoitteet poikkeavat olennaisella tavalla totunnaisen vanhentumisen tavoitteista.

Lopullisen vanhentumisen tavoitteet ovat sosiaaliset. Sen tarkoituksena on asettaa enimmäisrajat sille, miten kauan luonnollinen henkilö voi olla vastuussa tietyn velan suorittamisesta, ja näin estää elinikäinen velkavastuu.¹²⁷ Ylivelkaantuneisuuden ongelmaa helpottamalla lopullisen vanhentumisen tarkoituksena on vähentää ylivelkaantumisesta aiheutuvia sosiaalisia kustannuksia, syrjäytymistä ja inhimillistä kärsimystä. Lisäksi tavoitteena on, että mahdollisimman moni velallinen voisi palata takaisin taloudelliseen toimintaan yhteiskunnan hyödylliseksi jäseneksi.¹²⁸ On myös pidetty mahdollisena, että tietoisuus mahdollisen henkilökohtaisen velkavas-

¹²⁷ HE 216/2001 vp, s. 18; HE 83/2014 vp, s. 25; KKO 2013:36, kohta 10; Linna – Saarnilehto 2016, s. 10; vastaavasti SOU 2008:82, s. 182.

¹²⁸ HE 83/2006 vp, s. 31; HE 83/2014 vp, s. 24.

tuun rajallisuudesta voisi osaltaan rohkaista ihmisiä yrittäjiksi yhteiskunnallisesti hyödyllisellä tavalla.¹²⁹

Lopullinen vanhentuminen on tarkoitettu ylivelkaisuusongelman viimeisijaiseksi ratkaisuksi, johon nähden ensisijaisiksi hallintakeinoiksi on käsitetty vapaaehtoinen sopiminen, sosiaalinen luototus ja yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/1993, jäljempänä velkajärjestelylaki) mukainen velkajärjestely.¹³⁰ Toinen asia on, että lopullinen vanhentuminen on hallinnollisessa mielessä yksinkertainen ja tehokas keino ylivelkaisuusongelman hallintaan verrattuna esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyyn, joka vaatii aina tuomioistuimen käsittelyä ja ratkaisua (velkajärjestelylain 1.1 §).¹³¹

Velkajärjestely ja muut mainitut järjestelmät eivät ylipäänsäkään auta velallista kaikissa tilanteissa. Syynä voi olla esimerkiksi velkojien haluttomuus sovintoon, velkajärjestelyn este taikka velallisen syrjäytyminen tai toiminta harmaan talouden parissa.¹³² Mahdollisuus velan lopulliselle vanhentumiselle velkojan aktiivisuudesta riippumatta voi lisätä velkojan sovinnoisuutta tilanteessa, jossa saatavan lopullinen vanhentuminen alkaa jo olla näköpiirissä.¹³³

Toinen kysymys on, miten lopullisen vanhentumisen sääntely muuten vaikuttaa osapuolten toimintaan. Uhkana on, että mahdollisuus vapautua velasta ilman suoritusta laskee velallisten maksumoraalia, heikentää luoton saatavuutta sitä tarvitseville ja muutenkin häiritsee rahoitusmarkkinoiden toimintaa.¹³⁴ Lainsäätäjän oletus on kuitenkin se, että lopullisen vanhentumisen määräaikojen pituus ehkäisee tehokkaasti näitä ongelmia.¹³⁵ Toisaalta lopullisen vanhentumisen sääntelyllä voi olla luotonantoa tervehdyttävä vaikutus, jos sääntelyn vuoksi luotonantajat joutuvat arvioimaan luotonottajien maksukyvyyn aiempaa tarkemmin ja näin itse pidättyvät perusteettoman avokätisestä, luotonsaajan liialliseen velkaantumiseen johtavasta luotonannosta.¹³⁶ Lisäksi on huomautettu, että vaikka lopullisen vanhentumisen sääntöjä kohtaan on eri aikoina esitetty epäilyksiä ja kritiikkiä, uhkakuvat eivät ole käyneet toteen esimerkiksi luotonannon vaikeutumisenä.¹³⁷

¹²⁹ Hemmo 2002a, s. 44.

¹³⁰ HE 216/2001 vp, s. 18, 19.

¹³¹ Näkökohdasta SOU 2008:82, s. 182.

¹³² HE 216/2001 vp, s. 18, 19.

¹³³ SOU 2008:82, s. 183.

¹³⁴ HE 83/2006 vp, s. 31; Hemmo 2002a, s. 44–45.

¹³⁵ HE 83/2006 vp, s. 31.

¹³⁶ SOU 2008:82, s. 189.

¹³⁷ Linna – Saarnilehto 2016, s. 11.

Lopullisen vanhentumisen tavoitteet ovat sinänsä ymmärrettävät ja tärkeät – minkä osoittanee jo se, miten monen eri oikeussäännösten avulla niitä pyritään edistämään. Toinen kysymys on, onko järkevää edistää näitä tavoitteita nimenomaan siviilioikeudellisen velan vanhentumisen sääntelyllä. Niin kuin on tullut esiin (ks. alaluku 3.5 edellä), totunnainen vanhentumissääntely ei juuri lainkaan edistä sosiaaliperusteista velallisen vapautumista veloistaan, joten sanotun tavoitteen edistäminen on edellyttänyt omia erityissääntöjään. Tästä on kuitenkin seurannut, että VanhL:n kahdella pääelementillä, totunnaisella vanhentumissääntelyllä ja lopullisella vanhentumisella, on vain vähän tekemistä keskenään. Merkittävä yhteys on lähinnä se, että velan vanhentumisen oikeusvaikutukset ovat molemmissa tilanteissa samat.¹³⁸

Tältäkin osin voidaan kysyä, miten perusteltua yhdenmukaistaminen on. On huomattava, että VanhL:n mukaisessa velan vanhentumisessa velkojalle jäävät kansainvälisesti vertaillen suhteellisen laajat jäännösoikeudet, ennen kaikkea laajahko oikeus käyttää vanhentunutta saatavaa kuittauksessa (VanhL 15.1 §) ja oikeus saada suoritus esinevakuudesta (VanhL 16 §). Voidaan pohtia, miten hyvin VanhL:n mukaiset velan vanhentumisen oikeusvaikutukset sopivat yhteen lopullisen vanhentumisen sosiaalisten tavoitteiden kanssa.¹³⁹

Asiasta käytiin keskustelua vanhentumislakia säädettäessä ja sitä myöhemmin täydennettäessä. Kysymys lopullisen vanhentumisen sääntelyn tarpeellisuudesta ja sisällöstä jakoi voimakkaasti mielipiteitä lakia vuosituhannen vaihteessa valmistelleessa vanhentumistoimikunnassa. Toimikunnan enemmistö päätyi kompromissiin, jonka mukaan velka vanhentuisi katkaisuisista riippumatta 15 vuoden kuluessa lainvoimaisesta tuomiosta tai muusta ulosottoperusteesta tai viimeistään 20 vuodessa velan erääntymisestä.¹⁴⁰ Lopullisen vanhentumisen määräajat saivat melko paljon kritiikkiä lakiesitystä koskevalla lausuntokierroksella, ja ne jätettiin eduskunnalle ehdotettavasta vanhentumislakista pois. Pidettiin tarkoituksenmukaisem-

¹³⁸ Ks. ulosottoperusteen määräajan osalta UK 2:27.1; ks. erääntymisperusteisen lopullisen vanhentumisaajan (VanhL 13a.1 §) osalta HE 83/2014 vp, s. 37.

¹³⁹ Kysymys vanhentuneen saamisen jäännösoikeuksien ja insolvenssilainsäädännön sosiaalisten tavoitteiden suhteesta oli hieman toisessa muodossa esillä ratkaisussa KKO 2014:88. UK 2:24.3:n mukaan ulosottoperusteen määräajan umpeen kuluminen ei estä maksun saamista ulosmitatuista varoista, jos ulosmittaus on toimitettu tai saatava on ilmoitettu UK 5 luvussa tarkoitetussa myynnissä ennen määräajan päättymistä. Ratkaisussa KKO 2014:88 katsottiin äänestyksen (4–1) kautta, ettei UK 2:24.3 oikeuttanut velkojaa saamaan ulosmitatusta omaisuudesta suoritusta enää sen jälkeen, kun ulosottoperusteen määräajan umpeutumisen jälkeen velalliselle oli myönnetty yksityishenkilön velkajärjestely.

¹⁴⁰ KM 2001:4, s. 2.

pana, että pitkien perintäaikojen tuottamiin ongelmiin puututaan pikemminkin maksukyvyttömyyslainsäädännössä kuin yleisessä siviilioikeudellisessa lainsäädännössä.¹⁴¹ – Lisäperusteena olisi voitu vielä kiinnittää huomiota siihen, myös vanhentumistoimikunnan vähemmistön keskeisenä pitämään vastaperusteeseen,¹⁴² että ajatus sosiaalisen velkaongelman hallitsemisesta siviilioikeudellisella vanhentumislainsäädännöllä oli – ja käsittääkseni edelleen on – kansainvälisesti poikkeuksellinen.¹⁴³

Lopullisen vanhentumissäännösten jättäminen pois vanhentumislakia koskevasta hallituksen esityksestä ei kuitenkaan lopettanut keskustelua asiasta. Eduskuntakäsittelyssä talousvaliokunta kiinnitti huomiota siihen, että tuoloin hiljattain hyväksytyt ulosottolain muutokset myötä ulosotto-perusteen voimassaololle oli määräaika mutta määräajan umpeutumisesta huolimatta velka saattoi jatkaa olemassaoloaan vanhentumislainsäädännön estämättä.¹⁴⁴ Kritiikki on sinänsä osuva, vaikka sen aiheellisuus on mielestäni luettava pikemminkin aiemman ulosottolain muutoksen kuin vanhentumislakia koskevan lakiesityksen syyksi. On kieltämättä melko erikoinen oikeudellinen tila, että velka on aineellisoikeudellisessa mielessä yhä voimassa mutta ulosottoviranomainen kieltäytyy kategorisesti sen täytäntöönpanosta.¹⁴⁵

Talousvaliokunnan mietintö ei johtanut lain sisällön muuttamiseen tältä osin, mutta se johti siihen, että myös eduskunta esitti lain hyväksyessään lopullista vanhentumista koskevan lausuman.¹⁴⁶ Seuraavina vuosina tehdyissä viranomais selvityksissä suhtauduttiin myönteisesti siihen, että ulosotto-perusteen määräajan umpeutuminen kytkettäisiin VanhL:n mukaiseen velan vanhentumiseen.¹⁴⁷ Kantaa perusteltiin ennen kaikkea velallisen aseman selkeyden ja ennustettavuuden tavoitteella ulosotto-perusteen määrä-

¹⁴¹ HE 187/2002 vp, s. 35; ks. myös KM 2001:4, s. 219, toimikunnan jäsenten Mika Hemmo, Leena Linnainmaa ja Elli Myllylä eriyvä mielipide.

¹⁴² KM 2001:4, s. 219, toimikunnan jäsenten Mika Hemmo, Leena Linnainmaa ja Elli Myllylä eriyvä mielipide.

¹⁴³ Ks. viimeksi mainitusta seikasta HE 83/2006 vp, s. 17 ja SOU 2008:82, s. 92.

¹⁴⁴ TaVM 28/2002 vp, s. 3–4.

¹⁴⁵ Ks. Hakkola 2002, s. 388–390, joka kiinnittää huomiota myös siihen, että järjestäytyneellä ja hyvään perintätapaan nojautuvalla perimistöiminnalla on erittäin rajalliset mahdollisuudet vaatia saataviaan muutoin kuin ulosottolaitoksen välityksellä. Niin kuin kirjoittaja tuo esiin, mahdollisuuksia tehokkaaseen yksityisperintään on lähinnä moottoripyöräjengien tapaisilla organisaatioilla, joiden sitoutumista hyvään perintätapaan voidaan pitää kyseenalaisena.

¹⁴⁶ EV 278/2002 vp, s. 1: ”Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa, johtaako ulosotto-perusteen määräaikaisuus, ilman että samalla säädettäisiin velan lopullisesta vanhentumisesta, epäasianmukaisiin menettelyihin tai kohtuuttomiin tilanteisiin velkasuhteissa, ja arvioi sen jälkeen, onko aihetta säätää velan lopullisesta vanhentumisesta, sekä antaa selvityksen ja tarvittaessa lakiesityksen seuraavan vaalikauden aikana.”

¹⁴⁷ Ks. kokoavasti HE 83/2006 vp, s. 33.

ajan umpeutumisen jälkeen.¹⁴⁸ Saatavan aineellisoikeudellisella vanhentumisella katsottiin olevan keskeinen merkitys velallisen taloudellisen toimintakyvyn, varmuuden ja vapauden suhteen.¹⁴⁹ Sääntely toteutettiin ulosottokaaren säätämisen yhteydessä säädöksellä 708/2007.

Oikeustilaa, jossa velka olisi voinut olla aineellisoikeudellisesti voimassa mutta sitä ei olisi otettu huomioon ulosotossa, ei koskaan ehditty kokea käytännössä. Aiemmin hyväksytyn ulosottooperusteen määräaika-sääntelyn voimaantulon siirtymäaika oli niin pitkä, että yhdenkään ulosottooperusteen määräaika ei ehtinyt umpeutua ennen kuin tähän jo kytkeytyi VanhL:n mukainen vanhentumisvaikutus.¹⁵⁰

Edellä esitetty ei kenties vielä riitä vakuuttamaan kriittistä lukijaa lopullisen vanhentumisen sääntelyn tarpeellisuudesta. Sääntely tulee paremmin ymmärrettäväksi historiallista taustaansa, Suomen 1990-luvun lamaa ja siitä seurannutta yksityishenkilöiden laajaa ja vakavaa ylivelkaisuusongelmaa, vasten. Vuonna 1993 mahdolliseksi tullut velkajärjestely myönnettiin kymmenilletuhansille velallisille. Läheskään kaikki ylivelkaantuneet henkilöt eivät kuitenkaan päässeet velkajärjestelyyn edellytysten täyttämättä jäämisen vuoksi, minkä lisäksi osa ei esimerkiksi syrjäytymisen vuoksi ylipäänsä hakeutunut velkajärjestelyyn. Korkotason korkeus aiheutti lisäksi sen, että monen velallisen velka ei lyhentynyt ulosottoerinnässä lainkaan vaan päinvastoin korkeat korot saattoivat lyhennyksistä huolimatta johtaa velan nettomäärän kasvuun ajan kuluessa. Pahimmillaan edes henkilön elinikäinen ulosotossa oleminen ei olisi kääntänyt velkamäärää laskuun.¹⁵¹

Edellä kuvattua vasten näyttää ymmärrettävältä, että 2000-luvun alussa oli yhteiskunnallinen tarve ylivelkaisuusongelman riittävän tehokkaalle ja kaavamaiselle ratkaisemiselle.¹⁵² Alkuperäisen ulosottooperusteen määräaika-sääntelyn tausta 1990-luvun lamassa nousee nimenomaisesti esiin myös lopullisen vanhentumisen sääntelyn myöhemmissä kehitysvaiheissa.¹⁵³ Sääntelyn historiallista taustaa kuvastaa lisäksi se, että sääntelyn on kunkin uudistuksen yhteydessä haluttu tulevan voimaan tietyin rajoituksin takautuvasti niin, että ulosottooperusteen vanhentumisia tai velan eräpäiväs-

¹⁴⁸ Ks. työryhmämietintö 2004:7, s. 30–31.

¹⁴⁹ HE 83/2006 vp, s. 104.

¹⁵⁰ Tähän kiinnittävät huomiota Linna – Saarnilehto 2016, s. 211.

¹⁵¹ HE 216/2001 vp, s. 15; Linna – Saarnilehto 2016, s. 211.

¹⁵² Tämän suuntaisesti HE 216/2001 vp, s. 27, jossa kiinnitetään huomiota myös siihen, että kun yhden velkajärjestelyasian hoitamisesta aiheutuu viranomaisille keskimäärin noin 10 000 markan kustannus, esimerkiksi 20 000 ylivelkaisen velkatilanteen järjestäminen tuomioistuimissa aiheuttaisi yhteiskunnalle 200 miljoonan markan kustannukset.

¹⁵³ HE 83/2006 vp, s. 23; HE 83/2014 vp, s. 25.

tä laskettavan lopullisen vanhentumisajan umpeutumisia alkaa tapahtua jo joitakin vuosia lain voimaantulon jälkeen.¹⁵⁴ Taannehtivuuden julkilausutuna tarkoituksena on ollut nopeuttaa sääntelyn vaikutuksia 1990-luvun laman aiheuttamiin ylivelkaongelmiin.¹⁵⁵ Ratkaisua on pidettävä sinänsä ymmärrettävänä ja asianmukaisena.

Toisaalta voidaan kysyä, että kun lopullisen vanhentumisen sääntelyn keskeisenä perusteena on ollut tiettyyn varsin poikkeukselliseen ajanjaksoon liittyvien yhteiskunnallisten ongelmien ratkaiseminen, olisiko ratkaisunkin pitänyt olla jollain tapaa määräaikainen tai muuten soveltamisalaltaan rajattu. Siitä, että 2000-luvun alkuvuosina on tarvittu kaavamaisesti sovellettavaa velkojen ”nollausmekanismia”, ei suoraan seuraa, että tällaiselle lainsäädäntöratkaisulle olisi tarvetta enää tämän jälkeen. Saataan kysyä, että kun 1990-luvun lamasta johtuva velkaongelma on saatu ratkaistua, olisiko ylivelkaisuusongelman hallinta jatkossa sittenkin perustellumpaa järjestää insolvenssioikeudellisten mekanismien, ennen kaikkea velkajärjestelyn, eikä siviilioikeudellisen velan vanhentumisen sääntelyn avulla, niin kuin asia on järjestetty useimmissa muissa maissa.

Ruotsissa harkittiin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä Ruotsin preskriptionslagiin (1981:130) otettavaksi samantyyppistä lopullisen vanhentumisen säännöstöä kuin joka Suomessa oli tuolloin hiljattain säädetty. Sääntelyä harkittiin osana laajempaa ylivelkaantuneisuusongelman hallintaan suunniteltua sääntelykokonaisuutta. Lopullisesta vanhentumisesta säätämistä pidettiin siinä määrin kauaskantoisena, vaikutuksiltaan osin vaikeasti ennakoitavana ja sääntelyteknisesti vaativana toimenpiteenä, ettei siihen katsottu perustelluksi ryhtyä ainakaan tuossa vaiheessa, jossa myös muun muassa velkajärjestelylainsäädäntöön oli tulossa muutoksia.¹⁵⁶

Vasta-argumenttina edellä esitettyyn voidaan huomauttaa, että kun sääntely nyt kuitenkin on olemassa eikä siitä ole todettu olevan juuri sen vakavampaa haittaa kuin vanhentumislainsäädännön sisällön monimutkaistuminen ja sen tavoitteiden osittainen hämärtyminen, onko sittenkin viisaampaa vain antaa sääntelyn olla voimassa sellaisena kuin se on. Emme myöskään tiedä, koska ehkä seuraavan kerran koittaa 1990-luvun laman tyyppinen yhteiskunnallinen poikkeustila, jonka seurausten helpottaminen edellyttää tehokasta ja helposti sovellettavaa velkavastuun lakkaamiseen johtavaa lainsäädäntöä.

¹⁵⁴ Ks. ulosottolain (37/1895) muutossäädöksen 679/2003 voimaantulosäännös; UK 13:2.7 ja VanhL:n muutossäädöksen 1126/2014 voimaantulosäännös.

¹⁵⁵ HE 216/2001 vp, s. 21–22; HE 83/2014 vp, s. 26.

¹⁵⁶ SOU 2008:82, s. 191–192.

5 ERITYISVANHENTUMISEN TAVOITTEISTA

5.1 Yleistä

Niin kuin alaluvussa 2.2 tuli esiin, erityiset vanhentumisajat muodostavat epäyhtenäisen ja epäjohdonmukaisen normijoukon. Normiston epäyhtenäisyys merkitsee käytännössä sitä, etteivät myöskään normiston tavoitteet voi olla kovin yhdenmukaiset. Sen sijaan, että puhuttaisiin yleisesti erityisvanhentumisen tavoitteista, voisikin olla hedelmällisempää tarkastella erikseen kunkin erityisen vanhentumisnormiston tavoitteita. Tämä ei kuitenkaan tunnu esitysteknisesti kovin mielekkäältä erityisten vanhentumisnormien suuren lukumäärän vuoksi. Normikohtaisen tarkastelun tarkoitukseenmukaisuutta vähentää myös se, että erityisen vanhentumissääntelyn tavoitteita ei mitenkään välttämättä ole kirjattu lain esitöihin ainakaan kovin laajasti. Usein jää epäselväksi, miksi erityiseen vanhentumissääntelyyn on ylipäänsä päädytty sen sijasta, että velan vanhentuminen jätettäisiin yleisten vanhentumissääntöjen varaan.

Lausutuista syistä olen päätenyt jäsentämään erityisvanhentumisen tavoitteiden tarkastelun niin, että yksittäisten normistojen sijasta esitys on systematisoitu erityisvanhentumisen tiettyjen ominaispiirteiden mukaan ja kunkin ominaispiirteen osalta sääntelyn tavoitteita tarkastellaan lakikohtaisesti. Tarkasteluun otetaan a) perusteet kannekatkaisun edellyttämiselle, b) perusteet vanhentumisajan erityiselle pituudelle, c) perusteet vanhentumisajan erityiselle alkupisteelle ja d) perusteet muille vanhentumissäännöksen erityispiirteille. Esitystavasta seuraa, että jos sama erityinen vanhentumisnormi poikkeaa VanhL:sta useammalla tavalla, sitä saatetaan tarkastella useamman alaotsikon alla.

Tarkastelu painottuu 2000-luvulla säädettyihin erityisiin vanhentumissäännöksiin. Sellaiset erityisvanhentumissäännökset, jotka on säädetty VanhA:n aikana ja ennen kuin VanhL:n säätäminen oli edes näköpiirissä, eivät ole tarkastelun kannalta yhtä mielenkiintoisia kuin 2000-luvulla säädetty. Syynä on se, että vanhemmilla erityisvanhentumisajoilla on saatettu pyrkiä sellaisiin tavoitteisiin, jotka on sittemmin otettu myös VanhL:n tavoitteiksi, esimerkiksi velan suhteellisen ripeään selvittämiseen sen erääntymisen tai muun velkojan vaatimismahdollisuuden syntymisen jälkeen. Osa tällaisista erityisvanhentumisajoista kumottiin VanhL:n säätämisen yhteydessä, mutta ei suinkaan kaikkia. On hyvin mahdollista, että suureen osaan voimassa olevaan oikeuteen kuuluvista erityisvanhen-

tumisajoista ei liity mitään VanhL:n tavoitteista merkittävästi poikkeavia tavoitteita.¹⁵⁷

Lisäksi näyttää siltä, että monessa tapauksessa keskeinen, ellei jopa yksinomainen, syy erityisen vanhentumisajan säätämiseksi on pyrkimys yhdenmukaisuuteen suhteessa muihin samaa aihepiiriä sivuaviin lakeihin, joissa jo syystä tai toisesta säädetään erityisistä vanhentumisajoista.¹⁵⁸ Tällaisella yhdenmukaisuuden tavoittelulla voi epäilemättä olla oma arvonsa, mutta samalla pyrkimys sektorikohtaiseen yhdenmukaisuuteen – koko oikeusjärjestystä koskevan yhdenmukaisuuden sijaan – on omiaan vahvistamaan tilannetta, jossa erityiset vanhentumisajat elävät tavallaan omaa elämäänsä VanhL:n rinnalla.

Erityisvanhentumisaikojen tavoitteista puhuttaessa oman tapaustyyppinsä muodostavat säännökset, joiden yhteydessä kansallisella lainsäätäjällä ei ylipäänsä ole ollut ainakaan täyttä vanhentumissääntelyn sisältöä koskevaa harkintavaltaa. Näin voi olla, jos EU:n direktiivi tai jokin Suomea sitova kansainvälinen yleissopimus edellyttää soveltamisalallaan tietynlaisia vanhentumissäännöistä.¹⁵⁹ Näin esimerkiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista annetun lain (1077/2016, jäljempänä KilpVKL) 10–11 §:n vanhentumissääntöjen monimutkaisuus ja epäjohdonmukaisuus suhteessa VanhL:iin eivät johdu kansallisen lainsäätäjän mielikuvituksellisuudesta vaan direktiivin 2014/104/EU¹⁶⁰ 10 artiklasta, ja vastaavasti merilain 19:1:n hyvin monipolvisen vanhentumissäännösten taustalla on kansainvälisten yleissopimusten määräyksiä. Tämänäyttävät säännösesimerkit eivät ole tarkastelun kannalta mielenkiintoisimpia, koska säännösten mahdolliset erot suhteessa VanhL:n säännöksiin eivät johdu niinkään lainsäätäjän sisällöllisestä harkinnasta vaan pääasiassa sääntelyn eri laatimistaustasta.

¹⁵⁷ Yleiskuva siitä, miksi lainsäätjä on päätenyt säätämään erityisistä vanhentumisajoista, näyttäytyy siten Suomessa selkeästi erilaisena kuin Ruotsissa. Ruotsin oikeudessa, jossa yleinen vanhentumisaika on edellä todetulla tavalla kymmenen vuotta, erityiset vanhentumisajat ovat yleensä selvästi tätä lyhyempiä, ja keskeisenä syynä niiden säätämiseksi on tarve jouduttaa velkasuhteiden selvittelyä. Ks. Lindskog 2021, s. 148.

¹⁵⁸ Esimerkkeinä erityisistä vanhentumisajoista, joita ei perustella lain esitöissä millään muulla tavalla kuin viittauksella toiseen erityisvanhentumissäännökseen, voidaan mainita seuraavat: vuosilomalain (162/2005) 34.1 §:n mukainen kaksivuotinen kanneaika (ks. HE 238/2004 vp, s. 77, ehdotuksen 33 §:n perustelut), yliopistolain (558/2009) 67 §:n mukainen viisivuotinen kanneaika (ks. HE 7/2009 vp, s. 78, ehdotuksen 64 §:n perustelut) ja varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain 16.2 §:n mukainen vuoden kanneaika (ks. HE 61/2012 vp, s. 38–39).

¹⁵⁹ Ks. myös HE 187/2002 vp, s. 27.

¹⁶⁰ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin.

5.2 Perusteita kannekatkaisun edellyttämiselle

Niin kuin alaluvussa 2.2 tuli esiin, suuri osa voimassa olevaan oikeuteen sisältyvistä erityisistä vanhentumisajoista on kirjoitettu kanneajan muotoon. Kannekatkaisun edellyttäminen merkitsee olennaista poikkeusta VanhL 10 §:n mukaisesta pääsäännöstä, jonka mukaan vanhentuminen on katkaistavissa vapaamuotoisesti. Erityisten vanhentumisaikojen tavoitteiden tarkastelu on luontevaa aloittaa siitä kysymyksestä, miksi lainsäätäjät on tietyissä tapauksissa pitänyt kannekatkaisun – tai muun VanhL 11.1 §:ssä tarkoitettavan oikeudellisen katkaisutoimen¹⁶¹ – edellyttämistä tarpeellisena.

Niin kuin alaluvussa 2.2 tuli esiin, keskeisen tilanneryhmän, jossa kanneaikoja laissa esiintyy, muodostavat säännökset kaupallisten yhteisöjen johtohenkilöiden ja muiden keskeisten toimijoiden vastuusta. Vuoden 2006 OYL 22:8:ssä säädetään viiden vuoden kanneajasta, jonka alkupiste määräytyy eri tavoin sen mukaan, missä yhtiöoikeudellisessa roolissa vahingonaiheuttaja on toiminut. Kannekatkaisun edellyttämistä perustellaan lain esitöissä sillä, etteivät tuolloin voimassa olleeseen oikeuteen perustuneet vapaamuotoisesti katkaistavissa olevat vanhentumisajat olleet tehokkaasti poistaneet korvauskanteiden uhasta mahdollisille korvausvelvollisille aiheutuvaa epävarmuutta.¹⁶² Lainsäätäjät näyttää siis katsoneen, että puheena olevassa asiayhteydessä velallisen velasta vapautumisen tunnetta (ks. alaluku 3.4) – tai hiljalleen kasvavaa varmuutta siitä, että velkaa ei ole – on tarpeen suojata voimakkaammin kuin yleensä. Toisaalta voidaan ajatella, että kyse on velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen edistämisestä (ks. alaluku 3.7) tavanomaista enemmän.

Vastuukysymysten nopean selvittelyn tarpeeseen viitataan myös vuoden 2001 TSL 13:9.3:n esitöissä. Säännös koskee työntekijän palkka- tai muun saatavan vanhentumista, jos työsuhde on jo päättynyt. Kuvatussa tilanteessa sovelletaan pääsääntöisesti kahden vuoden kanneaikaa, kun taas vastaavaan

¹⁶¹ Ks. VanhL 2.3 §: ”Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, koskee soveltuvin osin erityissäännöstä, jonka mukaan velkaa koskeva kanne on pantava vireille määräajassa. Kanneaika voidaan kuitenkin katkaista vain 11 §:ssä tarkoitettulla katkaisutoimella.”

¹⁶² HE 109/2005 vp, s. 202. Ks. samoin osuuskuntalain 25:8:n osalta HE 185/2012 vp, s. 146 ja asunto-osakeyhtiölain 24:10:n osalta HE 24/2009 vp, s. 285. OYL:a koskevassa hallituksen esityksessä mainitaan myös, että ”[s]yyt, joita edellä 3 §:n kohdalla on osakkeenomistajan tuottamusta käsiteltäessä esitetty, puoltavat sitä, että myös osakkeenomistajaa koskee muiden vastuuvollisten tavoin viiden vuoden kanneaika”. Viittauksen ajatus jää hämäräksi. Ehdotetussa lain 22:3:ssä ei ylipäänsä säädetä osakkeenomistajan vaan yhtiökokouksen puheenjohtajan vastuusta. Osakkeenomistajan vastuuta koskee luvun 2 §, jonka osalta esitöissä puhutaan muun muassa siitä, että erityyppisten osakkeenomistajien tuottamusta voidaan arvioida eri tavoin. Miten tämä liittyy osakkeenomistajan vastuuseen sovellettavaan kanneaikaan, on tämän artikkelin kirjoittajalle epäselvää.

velkomukseen työsuhteen kestäessä sovelletaan viiden vuoden katkaisukelpoista vanhentumisaikaa (TSL 13:9.1). Kanneaikaa perustellaan tavoitteella saada työ sopimuslaista ja työ sopimuksesta johtuvat riidat työsuhteen päätyessä ratkaistuksi mahdollisimman nopeasti ja yhtä aikaa työaikalakiin perustuvien riita-asioiden kanssa, joita koski tuolloisen työaikalain (605/1996) 38.3 §:n mukaan vastaava kanneaika. Lisäksi TSL 13:9.3:n kanneaikaa perustellaan oikeudenkäynnissä esitettävän todistelun tarpeella.¹⁶³ Kysymys kanneajan tarpeellisuudesta nostettiin esiin vanhentumislakia koskevassa hallituksen esityksessä, mutta säännöksen muuttamista ei pidetty tuossa yhteydessä tarkoituksenmukaisena, koska säännös oli otettu TSL:iin ”vain pari vuotta sitten”.¹⁶⁴

Saatetaan tietysti kysyä, perusteleekeko tarve todisteluvaikeuksien ehkäisemiseen lyhyttä kanneaikaa kovinkaan osuvalla tavalla. Jos sovellettava vanhentumisaika on kolme vuotta tai tätä lyhyempi, velallinen saa velastaan muistutuksen velkojalta suhteellisen usein ja tietää pitää tarpeellisia todisteita tallessa. Se, että velkoja pakotetaan vapaamuotoisen muistutuksen sijasta määräajassa nostamaan velasta kanne, ei nähdäkseni juuri helpota todistelua, vaan osuvampi perustelu on TSL:n esitöissäkkin mainittu tarve jouduttaa asian lopullista selvittelyä. – Joka tapauksessa myös vuoden 2019 tavaramerkkilain 70 §:n viisivuotista kanneaikaa perustellaan tarpeella välttää kustannuksiltaan kalliita ja epävarmoja oikeudenkäyntejä useita vuosia aiemmin sattuneista tapahtumista, joita koskevat todisteet ja todistelu ovat käyneet epävarmoiksi ja puutteellisiksi. Oletettavaa on, että tosiasiallisesti painavampi syy kanneajan säätämiseksi on ollut pyrkimys yhdenmukaisuuteen suhteessa muihin teollisoikeuslakeihin. Tämäkin argumentti toki mainitaan tavaramerkkilain 70 §:n esitöissä.¹⁶⁵

Yksi käytännössä varsin tärkeä ja sisällöllisesti mielenkiintoinen kanneaika on VSL 74 §:n mukainen vakuutuskorvaussaatavan kolmen vuoden kanneaika. Niin kuin alaluvussa 2.2 tuli esiin, kanneajan soveltamistilannetta edeltää vakuutuskorvausta hakevan vahinkoilmoitus, jota koskevat vuoden ja kymmenen vuoden rinnakkaiset vanhentumisaajat (VSL 73.1 §). VSL 74 §:n mukainen kanneaika on sisällytetty VSL:iin sen säätämisestä asti eli vuodesta 1994. VSL:n vanhentumissääntöihin tehtiin uudistuksia VSL:n osittaisuudistuksessa vuonna 2010, jolloin olisi ollut mahdollista korvata VSL 74 § esimerkiksi viittauksella VanhL:n säännöksiin. Näin ei kuitenkaan tehty. Se, että korvauksen hakijalta edellytetään kanteen nostamista tai muuta oikeudellista katkaisutoimintaa, saattaa näyttää yllättävänä siihen nähden, että VSL:n on yleisesti ymmärrettävä suojaavan pikemminkin

¹⁶³ HE 157/2000 vp, s. 128.

¹⁶⁴ HE 187/2002 vp, s. 92.

¹⁶⁵ HE 201/2018 vp, s. 169–170.

vakuutuksenottajapuolta kuin vakuutuksenantajaa. Viimeksi mainittua asetelmaa kuvastaa se, että VSL on pakottava nimenomaan vakuutuksenottajapuolen eduksi laissa tarkemmin säädettyvä tavalla (VSL 3.1–3.2 §).¹⁶⁶

VSL:n esitöistä ei käy ilmi, miksi vakuutuskorvauksen yhteydessä on haluttu edellyttää kannekatkaisua. Pitäisin luultavana, että asia on omaksuttu tarkemmin pohtimatta vuoden 1933 vakuutuslainsäädännön 29 §:stä, jossa säädettiin pääsäännöksi kolmen vuoden määräaika sille, että vakuutuslainsäädännön perustuvaa saamista ”laillisesti haetaan”.

Sitä, miksi määräaika oli niinkin lyhyt kuin kolme vuotta verrattuna tuolloiseen yleiseen kymmenvuotiseen vanhentumisaikaan, perusteltiin lain esitöissä niillä sinänsä järkevillä syillä, että epäselvän korvausvelan pitkäaikainen auki oleminen olisi ongelmallista yhtiön vakavaraisuuden arvioitavuuden ja jälleenvakuuttamisen kannalta. Lisäksi ajan kulumisen todettiin vaikeuttavan vakuutustapahtuman oikeudellista selvittelyä.¹⁶⁷ Vanhentumisaikaa voidaan katkaista vapaamuotoisesti vaan ainoastaan kanneteitse.¹⁶⁸ Kyse näyttäisi siis olleen ennen kaikkea tarpeesta edistää velkasuhteen viivytyksetöntä selvittämistä. – Saatetaan tosin kysyä, onko erityiselle kanneajalle tarvetta enää VanhL:n voimaantumisen jälkeen ottaen erityisesti huomioon, että VanhL 11 §:n ja VSL:iin vuonna 2010 tehdyn muutoksen myötä korvauksenhakija voi pitää kanneaikasäännöksestä huolimatta korvaus- ja maksuvelloista jopa vuosikautia viemättä asiaa tuomioistuimeen.¹⁶⁹

Velkasuhteiden nopean selvittämisen tavoite lienee ollut peruste myös sille, että AvoliittoL 9.3 §:ssä säädetään lain 8 §:n mukaiselle hyvitysvelalle kolmen vuoden kanneaika siinä tilanteessa, että omaisuuden erottelua ei ole toimitettu. Kanneaika luetaan avopuolison kuolemasta tai siitä, kun avopuolisot muuttivat pysyvästi erilleen. Niin kuin lain esitöissä todetaan, määräaika vastaa VanhL 7.1 §:n 4 kohdan mukaista edunpalautusvelan vanhentumisaikaa. Määräaika perustellaan lain esitöissä varallisuussuhteiden ennakoitavuussyillä,¹⁷⁰ mikä viitannee lähinnä alaluvussa 3.6 tarkasteltuun varallisuussuhteiden läpinäkyvyyden tavoitteeseen sekä ala-

¹⁶⁶ Myös VSL:n esitöissä todetaan, että ehdotuksen keskeisenä tavoitteena on parantaa kuluttajan ja siihen rinnastettavassa asemassa olevan elinkeinonharjoittajan asemaa vakuutuslainsäädännön suhteessa. HE 114/1993 vp, s. 12.

¹⁶⁷ KM 1925:15, s. 81; ks. myös Vihma 1948, s. 335 ja Ignatius 1970, s. 77. Ks. viimeksi mainitusta näkökohdasta vahingonkorvausvelkojen osalta Norros 2015, s. 39–40.

¹⁶⁸ KM 1925:15, s. 82.

¹⁶⁹ Oikeustilan muutos johtuu siitä – pääasiassa järkevästä – syystä, että vapaaehtoisten lautakuntamenettelyjen käynnistämiseksi on annettu aiempaa laajempi merkitys kannekatkaisuun rinnastuvana oikeudellisena katkaisutoimena. Ks. Norros 2016, s. 193–194.

¹⁷⁰ HE 37/2010 vp, s. 24.

luvussa 3.9 tarkasteltuun oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden tavoitteeseen. Sitä, miksi tavoitteen katsotaan vaativan kannekatkaisun edellyttämistä, ei lain esitöissä perustella, mutta tarkoituksena lienee ennen kaikkea ollut varmistaa hyvitysvelan riittävän nopea lopullinen selvittäminen.

Vastaavatyypisenä esimerkkinä voidaan viitata vielä KilpVKL 10 §:ään. Lain 10.1 §:n mukainen pääsääntö on, että kyseiseen lakiin perustuva oikeus vahingonkorvaukseen vanhentuu viiden vuoden kuluttua siitä, kun vahinkoa kärsinyt on saanut tietää tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta sekä vahingosta ja siitä vastuussa olevasta. Lain esitöiden mukaan vanhentumisaika voidaan katkaista vain kanteella. Tähän ratkaisuun kerrotaan päädytyn erityisesti ”vanhentumisasjan takarajan selkeyden takia”.¹⁷¹

Huomion arvoista on, ettei KilpVKL 10.1 §:n sanamuodosta käy ilmi, että viiden vuoden määräaika olisi katkaistavissa vain kanneteitse. Tästä ja VanhL 2.1 §:stä tehtävästä vastakohtaispäätelmästä tulisi seurata VanhL:n täydentävä soveltuminen ja siten mahdollisuus vanhentumisen vapaamuotoiseen katkaisuun (VanhL 10 §). KilpVKL 10.2 §:ssä kyllä säädetään, että oikeus vahingonkorvaukseen ei ole vanhentunut, jos *korvauskanne* nostetaan tiettyjen lisämääräaikojen kuluessa, mutta lainkohdan sanamuoto ei kielellisesti tulkittuna koske 1 momentin mukaista vanhentumisaikaa. Lain esitöiden mukaan asia kuitenkin olisi näin. En silti pitäisi tulkintaa selvänä mainitusta syystä. Kyseessä olisi puhdaspiirteinen esimerkki ei-toivotusta niin sanotusta lain perusteluissa säättämisestä.¹⁷² – Tulkintakysymystä on tarpeetonta pohtia tässä enempää, mutta se mielestäni osaltaan havainnollistaa erityisvanhentumiseen liittyvää pirstaleisuuden ja epäselvyyden ongelmaa.

Yhtenä mahdollisena syynä kannekatkaisun edellyttämiselle voi olla myös se, jos kanteen peruste liittyy valmiiksi oikeudenkäyntiin. Jos joku on aiheuttanut toiselle vahinkoa hakemalla tämän omaisuutta tuomioistuimen määräyksellä tarpeettomasti takavarikkoon, tuntuu luontevalta, että aiheetomaan turvaamistoimeen perustuva vahingonkorvausvaatimus on vietävä kanteella tuomioistuimen tutkittavaksi,¹⁷³ jotta vuoden erityisvanhentumisaika keskeytyisi (oikeudenkäymiskaari 4/1734, jäljempänä OK, 7:12.2).¹⁷⁴

¹⁷¹ HE 83/2016 vp, s. 62, 31.

¹⁷² Ks. perusteluissa säättämisen ongelmasta yleisesti esimerkiksi Aarnio 1989, s. 228.

¹⁷³ Toimivalta antaa turvaamistoimia on yleisellä alioikeudella myös silloin, jos taustalla oleva pääriita käsitellään välimiesmenettelyssä. Ks. välimiesmenettelystä annetun lain (967/1992, jäljempänä VML) 5.2 ja 51.2 § sekä näitä tulkiten Möller 1997, s. 32 ja Savola 2001, s. 467 alaviite 108; vastaavasti VML:n säättämistä edeltävän oikeustilan osalta Havansi 1975, s. 947.

¹⁷⁴ Vastaavasti aiheettoman ulosoton hakijan vastuu aiheuttamastaan vahingosta on alisteinen vuoden kanneajalle (UK 2:17.2).

5.3 Perusteita erityisen vanhentumisajan pituudelle

Kannekatkaisun edellyttämisen lisäksi toinen hyvin yleinen ominaispiirre erityisissä vanhentumissäännöksissä on se, että vanhentumisajan pituus poikkeaa VanhL:n mukaisesta kolmesta vuodesta. Asetelma on muuttunut VanhL:n säätämisen myötä niin, että erityiset vanhentumisajat saattavat poiketa VanhL:n mukaisesta kolmesta vuodesta kumpaan suuntaan tahansa. VanhA:n aikana erityiset vanhentumisajat olivat yleensä VanhA:n mukaista kymmentä vuotta selvästi lyhyempiä.¹⁷⁵ Tuohon aikaan nimenomaan tarve sovellettavan vanhentumisajan lyhentämiseen oli epäilemättä keskeinen peruste erityisen vanhentumissäännöksen säätämiseksi, mutta nykyisin on asia siis osin toisin.

Selväpiirteisinä esimerkkeinä erityisistä vanhentumissäännöksistä, joiden yhteydessä vanhentumisajan pituudella – tai pikemminkin lyhyydellä – on ollut keskeinen merkitys lainsäätäjälle, voidaan mainita edellä esitellyt yhteisöoikeudellisten lakien kanneajat sitä erityistilannetta varten, että yhtiökokouksen tai sitä vastaavan kokouksen määrävähemmistö nostaa erityissäännöksen turvin yhteisön nimissä vahingonkorvauskanteen johtohenkilöä vastaan siitä huolimatta, että kokouksen enemmistö on myöntänyt tarkoitettulle henkilölle vastuuvapauden (OYL 22:7.3, asunto-osaakeyhtiölain 24:9.3, osuuskuntalain 25:7.3, vakuutusyhtiölain 28:8.3, vakuutusyhdistyslain 15:6.3, asumisoikeusyhdistyksistä annetun lain 77.3 §, säästöpankkilain 123.3 § ja sijoitusrahastolain 26:10.3). Näissä tapauksissa kanneajan pituus on vain kolme kuukautta.

Kanneajan lyhyttä on perusteltu sillä, että kun yhtiökokous tai muu päätöksentekuelin on myöntänyt mahdolliselle korvausvelvolliselle vastuuvapauden, on nopeasti saatava mahdollisimman täysi selvyys siitä, tullaanko vahingonkorvauskanteita ajamaan, jotta yhtiössä voidaan vastuuvapauspäätöksen tarkoituksen mukaisesti välttää avoimista kannemahdollisuuksista johtuva epävarmuus.¹⁷⁶ Toisin sanoen velkasuhteiden viivytyksettömän selvittämisen tavoite saa tapaustyypin erityispiirteiden vuoksi tässä asiayhteydessä erityisen korostuneen merkityksen.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Ks. Rekola 1938, s. 142; Halila – Ylöstalo 1979, s. 97 ja Aurejärvi – Hemmo 1998, s. 211. Poikkeuksina voidaan kuitenkin mainita VanhL:n voimaantuloon asti voimassa ollut vahingonkorvauslain (412/1974) 7:2:n ja VSL 73 §:n 2. virkkeen mukaiset kymmenvuotiset vanhentumisajat.

¹⁷⁶ Näin OYL 22:7.3:n osalta HE 109/2005 vp, s. 201.

¹⁷⁷ Samansuuntaisesti yhteisöoikeudellisten moitekanneajien osalta Havansi 2004, s. 122, jonka mukaan kanneajien lyhyys ”osoittaa lainsäätäjän haluavan, että selvyys oikeusrauhan syntymisestä/viivästyisestä saadaan jotakuinkin nopeasti sanotunkaltaisissa konfliktipesäkkeissä, joissa voidaan ’omassa piirissä’ eli tuomioistuimen ulkopuolella

Toisena esimerkkinä kanneaikasäännöksestä, jonka soveltamistilanteen erityispiirteet ovat tehneet velkasuhteiden nopean selvittelyn erityisen tärkeäksi, voidaan mainita AvoliittoL 9 § ja sen mukainen kuuden kuukauden kanneaika avoliiton purkautumiseen perustuvalla hyvitysvelalle tilanteessa, jossa omaisuuden erottelu on jo toimitettu. Säännöksen esitöissä todetaan, että yhteistalouden hyväksi annettujen panosten selvittely voi osoittautua ajan mittaan vaikeaksi, koska panos voi luonteensa puolesta perustua avopuolisoiden yksityiselämään liittyviin seikkoihin. Esimerkkeinä mainitaan koti- tai korjaustyöt ja töiden jakautuminen.¹⁷⁸ – Säännöksen perusteluissa viitataan siis ensi kädessä todisteluvaikeuksien välttämiseen, mutta käsittäisin asian niin, että luvussa 3 omaksumani systematiikan näkökulmasta on osuvampaa puhua pikemminkin tarpeesta velkasuhteen nopeaan selvittämiseen. Pelkästään todisteluvaikeuksien välttämällä olisi mielestäni vaikeaa perustella niin lyhyttä kuin kuuden kuukauden vanhentumisaikaa.¹⁷⁹

Myös käytännössä varsin tärkeää vuoden määräaikaa vahinkoilmoituksen tekemiselle vakuutusyhtiölle on perusteltu tarpeella velkasuhteen nopeaan selvittämiseen.¹⁸⁰ Suuri osa vakuutuskorvausveloista koskee pieniä summia, mutta niihin liittyy vahinkotapahtuman sisältöä ja sen seurauksia koskevia näyttökysymyksiä. Lisäksi vakuutusyhtiön vakavaraisuuden turvaamisen ja riskien jälleenvakuutettavuuden kannalta on tärkeää, että vakuutusyhtiölle tuntemattomia korvausvelkoja ei voi olla voimassa kovin pitkältä ajalta ainakaan suuria määriä.¹⁸¹

Havainnollisena esimerkkinä voidaan mainita myös vahingonkorvaussaatavan vuoden kanneaika tilanteessa, jossa joku on aiheuttanut toiselle vahinkoa tarpeettomalla turvaamistoimella. Tätä koskee nykyisin OK 7:12.2, aiemmin ulosottolain (37/1895) 7:20.3. Kanneajan alkuperäisen säätämisen aikaan vallinnutta oikeustilaa, jossa tällaiseen korvaussaata-

tehdä enemmistön päätöksin tai joskus yksittäisenkin etutahon toimesta kaikkiin muihinkin osallisiin vaikuttavia ratkaisuja”.

¹⁷⁸ HE 37/2010 vp, s. 23.

¹⁷⁹ Samansuuntaisesti yleisemmällä tasolla Lindskog 2021, s. 147, joka toteaa, ettei edellä alaluvussa 3.2 tarkastellulla nollatasoajatuksella – Lindskogin käsitteistössä *anpassningsfunktion* – tai todisteluvaikeuksien ehkäisyllä ole suurta merkitystä lyhyiden erityisvanhentumisaikojen yhteydessä vaan että niitä perustelee ennen kaikkea tarve velkasuhteiden viivytyksettömään selvittämiseen. Ks. myös Halila – Ylöstalo 1979, s. 82, jonka mukaan vanhentumisaajan lyhentämistä erityislainsäädännössä on perusteltu lähinnä pyrki- myksellä luoda virikkeitä velkasuhteen selvittämiseen.

¹⁸⁰ Ks. VanhL:a koskeva hallituksen esitys HE 187/2002 vp, s. 26, jossa puhutaan pyrki- myksestä ohjata vahinkoilmoitusten nopeaan tekemiseen.

¹⁸¹ Ks. vuoden 1933 vakuutuslainsäädännön osalta KM 1925:15, s. 81; Vihma 1948, s. 335 ja Ignatius 1970, s. 77; ks. nykyisen VSL:n osalta Norros 2023, s. 554.

vaan sovellettiin yleistä kymmenvuotista vanhentumisaikaa, pidettiin lain esitöissä epätarkoituksenmukaisena. Esitöiden mukaan voitiin edellyttää, että turvaamistoimen kaltaisesta väliaikaistoimesta johtuvaan mahdolliseen jälkiselvittelyyn ryhdytään huomattavasti nopeammin varsinkin, jos vahinko on pian määritettävissä. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että vanhentumisajan aukiolo saattoi estää turvaamistoimen hakijaa saamasta pitkään aikaan takaisin mahdollisen korvausvastuunsa vakuudeksi antamaansa panttia. Vertailukohtana nostettiin esiin tällaisia korvaussaatavia koskeva Norjan oikeuden mukainen kolmen kuukauden kanneaika, mutta koska vahingonkärsijän katsottiin joskus voivan tarvita kanteen nostamiseen enemmänkin aikaa, päädyttiin lopulta vuoden kanneaikaan turvaamistoimen peruuttamisesta tai sitä koskevan valituksen ratkaisemisesta lukien.¹⁸²

Velkasuhteen ripeän selvittämisen tavoite lienee myös postilain 52.2 §:n taustalla, vaikka asia esitetäänkin lain esitöissä hieman epäselvästi. Lainkohdassa säädetään lähetyksen vahingoittumiseen tai viivästymiseen perustuvan korvaussaatavan vuoden tai erityistapauksissa kolmen vuoden kanneajasta. Lyhyitä vanhentumisaikoja perustellaan lain esitöissä postikuljetusten ”massaluonteella”.¹⁸³ Yhtenä esimerkkinä voidaan mainita vielä TSL 13:9.3:n mukainen kahden vuoden kanneaika, joka koskee erilaisia työsuhteesta johtuvia saatavia työsuhteen päättymisen jälkeen. Lyhyehköä kanneaikaa perustellaan lain esitöissä sillä, että työsuhteen päättymisen jälkeen mahdolliset työsuhdetta koskevat riidat on saatava ratkaistuiksi mahdollisimman nopeasti.¹⁸⁴

Kolmea vuotta pidemmät erityisvanhentumisajat ovat käyneet viimeistään VanhL:n säätämisen jälkeen suhteellisen harvinaisiksi. Niin kuin aluluvussa 2.2 tuli esiin, keskeisen tapaustyyppiryhmän kuitenkin muodostavat eräiden immateriaalioikeuksien loukkaukseen liittyvien hyvityskanteiden määrääjat, joiden pituus on viisi vuotta. Suurin osa näistä kanneajoista on säädetty ennen VanhL:n säätämistä. Viiden vuoden kanneaika on kuitenkin pysytetty myös vuonna 2019 uudistetussa tavaramerkkilaisissa (70 §). Viiden vuoden määräaika perustellaan paitsi aiemmalla vastaavalla säännöksellä ja yhdenmukaisuudella suhteessa muihin teollisoikeuslakeihin myös sillä, ettei vanhentumisaika vaarana huolellisesti toimivan oikeuden-

¹⁸² HE 24/1972 vp, s. 24–25.

¹⁸³ HE 216/2010 vp, s. 124. Muutenkin on tyypillinen ajatus, että arkielämään liittyvien tai muuten merkitykseltään vähäisten saamisoikeuksien yhteydessä tarve velkasuhteen nopeaan selvittämiseen korostuu. Ks. Lindskog 2021, s. 147 ja Zimmermann 2002, s. 82.

¹⁸⁴ HE 157/2000 vp, s. 128.

haltijan mahdollisuuksia saada korvaus kärsimistään vahingoista.¹⁸⁵ Kyse on siis tavallaan alaluvussa 3.10 tarkastellun velkojan edun huomioon ottamisesta.

Tarve pitkähköön määräaikaan on ymmärrettävä varsinkin, kun tavaramerkkilain mukaista hyvitys- tai korvaussaatavaa koskevat vanhentumissäännöt poikkeavat VanhL:n mukaisista yleissäännöistä velkojan kannalta epäedulliseen suuntaan niin katkaisumahdollisuuksien – tavaramerkkilain 70 § edellyttää kannekatkaisua – kuin määräajan alkamishetken määräytymisen – liukuvasti viisi vuotta taaksepäin katkaisuhetkestä – osalta. Saateetaan toki kysyä, voitaisiinko yhtä lailla tasapainoiseen mutta koherentimpaan oikeustilaan päästä omaksumalla myös immateriaalioikeudellisissa laeissa VanhL:n mukaiset pääsäännöt.

Toisen tärkeän esimerkin kolmea vuotta pidemmistä vanhentumisajoista muodostavat TSL 13:9.1:n mukainen viiden vuoden katkaisukelpoinen vanhentumisaika työsuhteesta johtuville työntekijän saataville työsuhteen kestäessä ja 13:9.2:n mukainen peräti kymmenen vuoden vanhentumisaika työntekijän henkilövahinkoon perustuvalla vahingonkorvaussaatavalle. Määräajat saivat nykymuotonsa VanhL:n säätämisen yhteydessä. Viisivuotista vanhentumisaikaa perustellaan lain esitöissä työntekijän oikeudellisella suojaamisella ja sillä, että työsuhteen kestäessä työntekijä ei välttämättä voi esittää vaatimuksia työnantajalleen, koska se saattaisi vaarantaa työsuhteen jatkumisen. Lisäksi todetaan, että työehtosopimuksen mukaisen palkan suuruudesta voi olla epätietoisuutta.¹⁸⁶ Kyse on tavallaan siis velkojan erityisestä suojantarpeesta, joka johtuu velkojapuolen – eli työntekijän – enemmän tai vähemmän alisteisesta asemasta suhteessa velalliseen eli työnantajaan.

Perustelua voidaan pitää sinänsä ymmärrettävänä. Jos työsuhde on herkässä tilassa, työntekijä ei välttämättä voi periä mahdollisesti epäselviä palkkasaataviaan niin määrätietoisesti kuin normaalisti, vaan hän saattaa esimerkiksi joutua odottamaan sopivaa ajankohtaa asian esiin nostamiselle. Toki voidaan kysyä, eikö yleinen kolmen vuoden vanhentumisaika silti olisi tästäkin näkökulmasta riittävän pitkä.

Vaikeammin ymmärrettävänä voidaan sen sijaan pitää työntekijän henkilövahinkoja koskevaa kymmenvuotista vanhentumisaikaa. Vanhentumisaajan pituutta korostaa se lain esitöissä esitetty – mutta lain sanamuotoa vasten yllättävä – tulkinta, että vanhentumisaika luetaan vasta siitä, kun työntekijä on saanut tai hänen olisi pitänyt saada tietää vahingosta ja siitä,

¹⁸⁵ HE 201/2018 vp, s. 169–170.

¹⁸⁶ HE 187/2002 vp, s. 91.

että vahinko johtuu sellaisesta työhön liittyvästä syystä, josta työnantaja on vastuussa.¹⁸⁷ Lain esitöissä huomautetaan, että vanhentumisajan alkamishetken määräytymisen yksityiskohdat ajankohtaistuvat vain harvoin, kun otetaan huomioon vanhentumisajan pituus.¹⁸⁸ Lainsäätäjä näkyy siten itsekkin ymmärtäneen, ettei TSL 13:9.2:n mukainen vanhentumissääntely juuri koskaan johda velan vanhentumiseen. Se, miksi työsuhteen olosuhteet edellyttävät näin paljon yleisistä säännöistä velkojan eduksi poikkeavaa sääntelyä – ja miksi velallisen eli työnantajan edulle ei anneta tilannetyypissä juuri mitään painoarvoa – jää lain esitöiden perusteella epäselväksi.¹⁸⁹

5.4 Perusteita erityisvanhentumisajan alkamishetkelle

Niin kuin on tullut esiin, kysymys vanhentumisajan alkamishetkestä on vanhentumissääntelyn tasapainoisuuden kannalta sinänsä aivan yhtä tärkeä kuin esimerkiksi kysymykset vanhentumisajan pituudesta ja katkaisumahdollisuudesta. Lausutusta huolimatta lainsäätäjä ei erityisiä vanhentumissäännöksiä säätäessään ole monesti viitsinyt erikseen perustella, miksi vanhentumisajan alkaminen halutaan määrittää VanhL:n pääsäännöistä poikkeavalla tavalla. Tämä on sikäli yllättävää, että olisi helpompaa ja koko järjestelmän koherentiuden kannalta tarkoituksenmukaisempaa tyytyä erityislaissa säätämään esimerkiksi vain VanhL:sta poikkeavasta vanhentumisajan pituudesta ja mahdollisesti kannekatkaisun edellyttämisestä.

Monesti syy VanhL:sta poikkeavalle vanhentumisajan alkamiskriteerille lienee se, että vanhentumisajan alku on haluttu määrittää VanhL:n yleisääntöihin nähden täsmällisemmällä ja kyseisen velkatyyppin erityisolosuhteet paremmin huomioon ottavalla tavalla. Tyyppiesimerkkinä voidaan

¹⁸⁷ HE 187/2002 vp, s. 91–92. TSL 13:9.1:n mukaan työntekijän palkka- tai muu saatava vanhentuu viiden vuoden kuluttua erääntymispäivästä, jollei vanhentumista ole sitä ennen katkaistu. Säännöksen 2 momentin mukaan ”[t]yöntekijälle aiheutuneen henkilövahingon korvaamisessa vanhentumisaika on kuitenkin kymmenen vuotta”. Sanamuoto viittaisi siis siihen, että myös 2 momentissa tarkoitettu vanhentumisaika alkaisi kuluu saatavan erääntymisestä, eli kun kyse on vahingonkorvaussaatavasta, vahingon materialisoitumisesta vaatimuskelpoiseen muotoon (ks. tarkemmin vahingonkorvaussaatavan erääntymisestä vaatimuskelpoiseen muotoon Norros 2018, s. 217–221 viitteineen). Vahingonkärsijän tietoisuudella saatavastaan ei siten pitäisi TSL 13:9:n sanamuodon perusteella olla vanhentumisajan alkamishetken kannalta merkitystä. Lainsäätäjä näyttää kuitenkin hahmottaneen asian tavallaan VanhL 7.1 §:n osittaisen täydentävän soveltamisen kautta.

¹⁸⁸ HE 187/2002 vp, s. 92.

¹⁸⁹ TSL 13:9.2:a arvostelee varsin ankarasti myös Saarnilehto 2005, s. 21–22, jonka mukaan ”[k]oko [TSL 13:9.2] tuntuu täysin turhalta säännökseltä. Henkilövahingot eivät vanhennu yleistenkään sääntöjen mukaan liian nopeasti”.

mainita holhoustoimilain 61.1 §: Vahingonkorvausvaatimus, joka perustuu edunvalvojan toimintaan, vanhentuu kolmen vuoden kuluttua siitä, kun holhousviranomaisen on 60 §:n mukaisesti luovuttanut edunvalvontaa koskevat asiakirjat niihin oikeutetulle. Jos kysymyksessä on 50.2 §:ssä tarkoitettu muuhun kuin omaisuuden hoitamista käsittävään tehtävään määrätty edunvalvoja, vanhentumisaika lasketaan kuitenkin siitä, kun edunvalvoja on antanut mainitussa momentissa tarkoitettun selonteon sille, jolla on ollut oikeus sen vastaanottamiseen. Lain esitöissä todetaan, että ehdotettava säännös merkitsee oikeustilan yhdenmukaistamista suhteessa VanhL 7.1 §:n 2 kohdan mukaiseen asiamiehen vastuuta koskevaan sääntöön mutta uuden erityissäännöksen säätäminen on silti tarpeen, koska siinä on tarkemmin säännelty se ajankohta, jona edunvalvojan tilitys katsotaan annetuksi.¹⁹⁰

Sama perustelu koskenee toista samassa yhteydessä päivitettyä erityistä vanhentumissäännöstöä, TakausL 19 ja 33 §:ää. Niin kuin lain esitöistä käy ilmi, TakausL 19.1 §:n mukainen kolmen vuoden vanhentumisaika, 19.3 §:n mukainen kymmenvuotinen vanhentumisaika ja 33 §:n säännöt takautumissaatavan vanhentumisesta vastaavat paitsi vanhentumisajan pituuden myös sen alkamisajankohdan osalta pitkälti VanhL:n yleisiä sääntöjä (vrt. ennen kaikkea VanhL 5, 8 ja 19 §).¹⁹¹ Syytä sille, miksi TakausL:n erityissäännökset silti ovat tarpeellisia, ei mainita lain esitöissä. Luultavasti tarkoituksena on varmistaa oikeustilan selkeys riittävän täsmällisin säännöin. Ajatusta voidaan pitää tavallaan ymmärrettävänä ottaen huomioon, miten tärkeä asia takaus on sekä käytännön toiminnassa että oikeudellisena ilmiönä. Toisaalta tässäkin kohtaa on otettava huomioon se haitta, joka vanhentumisnormiston eriytymisestä ja monimutkaistumisesta seuraa koko vanhentumisinstituutiolle. Asiaan palataan alaluvussa 5.6.

Tarve säätää vanhentumisajan alkamishetki tapaustyyppin erityispiirteiden kannalta optimaalisella tavalla lienee syynä myös sille, että AvoliittoL 9.3 §:n mukaisen kanneajan säädetään alkavan avopuolison kuolemasta tai siitä, kun avopuolisot muuttivat pysyvästi erilleen, vaikka, niin kuin esitöissä tuodaan esiin, tämä vanhentumisaika on linjassa edunpalautusvastuun vanhentumista koskevan VanhL 7.1 §:n 4 kohdan kanssa.¹⁹²

Monessa tapauksessa erityisvanhentumisajan erityisen alkamishetken peruste jää kuitenkin hämärän peittoon. Esimerkkinä voidaan mainita teki-jänoikeuslain (19.4, 25i.2, 26.3 ja 47a.4 §) sinänsä mielenkiintoinen sääntelytapa, jossa kolmen vuoden vanhentumisaika luetaan sen kalenteri-

¹⁹⁰ HE 187/2002 vp, s. 84.

¹⁹¹ HE 187/2002 vp, s. 86–87.

¹⁹² HE 37/2010 vp, s. 24.

vuoden päättymisestä, jona oikeus korvaukseen on syntynyt. Säätelytavan ensimmäinen ilmentymä oli lakiin muutossäädöksellä 89/1980 lisätty 11a.3 §, jossa tosin vanhentumisajan pituus oli kolmen sijasta kaksi vuotta.¹⁹³ Lyhyen vanhentumisajan säätämistä perusteltiin lakonisesti tarpeella ”[s]äännöksen käytännön soveltamisen helpottamiseksi”,¹⁹⁴ ja tuo tavoite lienee myös vanhentumisajan alkamishetkeä koskevan, Suomen oikeudessa melko harvinaisen,¹⁹⁵ kalenterivuosisperiaatteen taustalla.¹⁹⁶

5.5 Perusteita erityisen vanhentumissäännösten muille ominaisuuksille

Edellisissä alaluvuissa on käsitelty sitä, miten vanhentumisajan pituutta ja alkamisajankohtaa sekä katkaisumahdollisuutta on perusteltu erityisten vanhentumisnormien yhteydessä. Niin kuin on tullut esiin, nämä kolme vanhentumisnormiston ominaisuutta vaikuttavat ehkä kaikkein eniten siihen, miten ankarana vanhentumisnormisto kokonaisuudessaan näyttäytyy. Alkavassa alaluvussa tarkastellaan vielä sitä, miten erityisvanhentumisnormistojen tiettyjä muita erityispiirteitä on perusteltu.

Vanhentumisen *keskeytyminen* on oikeusilmiö, jolle ei ole VanhL:n systematiikassa annettu kovin näkyvää roolia muuten kuin oikeudellisen katkaisutoimen yhteydessä (VanhL 11.2 §). Keskeytyemisessä on yleisesti ottaen kyse siitä, että jonkin erityisen oikeusperusteen vuoksi vanhentumisaika ei jossakin tilanteessa kulu vaan on tavallaan pysähdyksissä, kunnes

¹⁹³ Vanhentumisaika pidentyi vuodesta kahteen vuoteen lain eduskuntakäsittelyssä toisen lakivaliokunnan ehdotuksesta. Ks. II LaVM 13/1980 vp, s. 3. Hallituksen esityksessä ehdotettiin vain yhden vuoden vanhentumisaikaa. HE 70/1980 vp, s. 6.

¹⁹⁴ HE 70/1980 vp, s. 6.

¹⁹⁵ Ks. kuitenkin avioliittolain 64.2 §:n 1. virke: ”Ellei korvauksesta oltu sovittu, älköön siitä tehtäkö kannetta sen jälkeen, kun vuosi on kulunut sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana työ suoritettiin.” Ks. myös kalastuslain (379/2015) 85 §. Ks. toisaalta esim. Saksan siviilioikeuskoodeksin (Bürgerliches Gesetzbuch) 199.1 §, jonka mukaan yleinen vanhentumisaika alkaa pääsääntöisesti kulua sen vuoden päättymisestä, jonka aikana saamis-oikeus on syntynyt ja velkoja on saanut siitä tiedon tai hänen olisi pitänyt saada siitä tieto. Ks. säännöstä kriittisesti Zimmermann 2005, s. 142–143.

¹⁹⁶ Lukumääräisesti useimmissa tilanteissa kalenterivuosismalli tietysti yksinkertaistaa vanhentumisajan määrittämistä. Jos on selvää, mille vuodelle vanhentumisajan käynnistävä oikeustositseikka kohdistuu, tarkan ajan määrittäminen ei ole merkityksellistä vanhentumisajan laskemisen kannalta. Toisaalta jos vanhentumisaika on kovin lyhyt, kalenterivuosismalli voi johtaa siihen, että velkojan käytettävissä olevan vanhentumisajan pituus voi tapauskohtaisesti vaihdella olennaisella tavalla sen mukaan, onko vanhentumisajan alkamishetken määräävä tapahtuma sattunut juuri ennen tietyn vuoden loppua vai vasta seuraavan vuoden alussa. Ks. Norros 2021, s. 382–383.

keskeytysperuste lakkaa.¹⁹⁷ Keskeytymisen osalta voidaan erottaa systemaattisessa mielessä toisistaan a) vanhentumisen alkamisajan keskeytyminen, b) vanhentumisajan keskeytyminen sen kerran jo alettua ja c) vanhentumisajan umpeutumisen keskeytyminen.¹⁹⁸

Erityiseen vanhentumisnormistoon sisältyy tiettyjä mielenkiintoisia esimerkkejä vanhentumisen keskeytymiseen johtavista säännöksistä. Holhoustoimilain 61.2 § koskee edunvalvojan vastuuta päämiehelleen aiheuttamastaan vahingosta ja sen vanhentumista tilanteesta, jossa korvauksen peruste ei käy ilmi lain 60.1 tai 50.2 §:ssä tarkoitettavasta tilityksestä tai kyse on muuten kuin edunvalvontatehtävässä aiheutetusta vahingosta. Näissä tilanteissa edunvalvojan vastuu vanhentuu pääsäännön mukaan VanhL 7 §:n mukaisesti (holhoustoimilain 61.2 §:n 1. virke). Vahingonkorvaus vanhentuu kuitenkin aikaisintaan kolmen vuoden kuluessa siitä, kun päämies on täyttänyt 18 vuotta tai kun hänelle ei enää ole määrätty edunvalvojaa (holhoustoimilain 61.2 §:n 2. virke) – toisin sanoen VanhL 7 §:n mukaisten vanhentumisaikojen umpeutuminen keskeytyy,¹⁹⁹ kunnes on kulunut kolme vuotta päämiehen täysivaltaiseksi tulemisesta. Erityistä keskeytymissääntöä perustellaan sillä sinänsä painavalla syyllä, ettei voida edellyttää, että päämies voisi vajaavaltaisuuden kestäessä tai välittömästi sen päätyttyä esittää vaatimuksia edunvalvojaansa vastaan.²⁰⁰

Toisena, joskin selvästi monimutkaisempana²⁰¹ esimerkkinä vanhentumisen keskeytymiseen johtavasta erityissääntelystä voidaan viitata kilpailuoikeusrikkomukseen perustuvaa vahingonkorvausta koskevaan KilpVKL 10 §:ään. KilpVKL 10.1 §:n pääsäännön mukaan kyseiseen lakiin perustuva oikeus vahingonkorvaukseen vanhentuu viiden vuoden kuluttua siitä, kun vahinkoa kärsinyt on saanut tietää tai sen olisi pitänyt tietää kilpailuoikeuden rikkomisesta sekä vahingosta ja siitä vastuussa olevasta.

Pääsääntöä kuitenkin täydennetään vanhentumisen keskeytymistä koskevilla säännöillä KilpVKL 10.1 §:n 2. virkkeessä sekä 10.2 ja 11.1 §:ssä.

¹⁹⁷ Ks. esimerkiksi Norros 2018, s. 526–527 ja Aurejärvi – Hemmo 2007, s. 140.

¹⁹⁸ Rekola 1938, s. 336.

¹⁹⁹ Lain esitöissä mainitaan nimenomaisesti, että ehdotettu holhoustoimilain 61.2 §:n 2. virke koskee sekä VanhL 7.1 §:n mukaista kolmen vuoden vanhentumisaikaa että 7.2 §:n mukaista kymmenvuotista vanhentumisaikaa. HE 187/2002 vp, s. 84.

²⁰⁰ HE 187/2002 vp, s. 84. Ks. tästä näkökohdasta myös jatkokeskustelulupaa koskeva KKO 2023:62, perustelujen kohdat 17–20 ja 25–26; ks. tämän osalta myös Norros 2024, s. 102–104.

²⁰¹ Sääntely perustuu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2014/104/EU, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014, tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 10 ja 18.1 artiklaan. Ks. HE 83/2016 vp, s. 61, 64.

KilpVKL 10.1 §:n 2. virkkeen mukaan tilanteessa, jossa kilpailuviranomainen on aloittanut rikkomuksen tutkinnan tai muun rikkomusta koskevan menettelyn, vanhentumisajan kulumisen keskeytyy siihen asti, kunnes on kulunut vuosi lainvoimaisesta ratkaisusta tai siitä, kun asian käsittely on muuten päättynyt. Kyse on siis tilanteesta riippuen vanhentumisen alkamisajan keskeytymisestä tai vanhentumisajan keskeytymisestä sen kerran jo alettua. KilpVKL 10.2 §:ssä säädetään lisäksi vanhentumisajan umpeutumisen keskeytymisestä. Lainkohdan mukaan oikeus vahingonkorvaukseen ei ole vanhentunut, jos korvauskanne nostetaan 1) kymmenen vuoden kuluessa päivästä, jona rikkominen tapahtui tai jatkettu rikkominen päättyi, taikka 2) vuoden kuluessa päivästä, jona asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai sen käsittely on muuten päättynyt. Lisäksi KilpVKL 11.1 §:ssä säädetään, että sovintoneuvottelu keskeyttää vanhentumisajan kulumisen siihen osallistuvien osalta sovintoneuvottelun ajaksi.

Kuvaillut keskeytymissäännökset perustuvat melko suoraan taustalla olevan direktiivin vaatimuksiin. Lain esitöissä nostetaan kuitenkin sisällöllisenä perusteena esiin se sinänsä huomion arvoinen seikka, että kilpailurikkomusten yhteydessä rikkomuksen toteavan päätöksen jälkeiset korvauskanteet eli niin sanotut seurannaiskanteet ovat huomattavasti yleisempiä kuin itsenäiset korvauskanteet, joiden taustalla ei ole kilpailuviranomaisen tai tuomioistuimen rikkomuksen toteavaa päätöstä.²⁰²

Vanhentumisen oikeusvaikutukset ovat asia, joka jää erityisvanhentumisaikojen yhteydessä monesti hyvin epäselväksi.²⁰³ Esimerkkinä erityislainsäädäntöön sisältyvästä vanhentumisen oikeusvaikutuksia koskevasta erikoisesta säännöksestä voidaan mainita kalastuslain (379/2015) 85 §:n sääntö siitä, että kalatalousalueen maksuvelvollisuus kalavesien yleiskalastusoikeuksien hyödyntämisestä sekä kalastusopastointiaan perustuvasta käytöstä vesialueen omistajille (lain 82.1 §:n 4 kohta) vanhentuu kolmen vuoden kuluessa sitä seuranneen vuoden alusta lukien, jona korvausta koskeva kalatalousalueen päätös on tehty (85 §). ”Vanhentunut

²⁰² HE 83/2016 vp, s. 62.

²⁰³ Ellei erityisen vanhentumissäännöksen yhteydessä ole säädetty mitään vanhentumisen oikeusvaikutuksista, ne määräytyvät lähtökohtaisesti VanhL:n mukaan (VanhL 2.1 §). Ks. myös HE 187/2002 vp, s. 41. Monen erityissäännöksen yhteydessä kuitenkin herää epäily, ettei lainsäätäjällä ole osannut ottaa huomioon VanhL:n täydentävää soveltumista ainakaan vanhentumisen oikeusvaikutusten osalta. Ennen VanhL:n säätämistä kysymys silloisen VanhA:n yleissääntöjen täydentävästä soveltumisesta erityisten vanhentumissääntöjen rinnalla oli yleisesti epäselvä. Mitä tulee vanhentuneen velan velkojalle jääviin niin sanottuihin jäännös-oikeuksiin, päässäntö hahmotettiin nykyiseen oikeustilaan nähden päinvastaisella tavalla eli niin, että erityisten vanhentumisaikojen mukaiseen vanhentumiseen *ei* liittynyt VanhA 5–6 §:n mukaisia vanhentuneen saatavan jäännös-oikeuksia. Ks. esimerkiksi HE 127/1984 vp, s. 69; HE 304/1994 vp, s. 53 ja Aurejärvi – Hemmo 1998, s. 222.

korvaussaatava” – täsmällisemmin: vanhentuneisiin korvauksiin tarkoitettut varat²⁰⁴ – siirtyy kalatalousalueen haltuun mutta ei käytettäväksi mihin tahansa tarkoitukseen vaan nimenomaan lain 82.1 §:n 1 kohdassa tarkoitettuihin kustannuksiin kalavesien kestävästä käytöstä ja hoidon suunnittelusta ja toimeenpanosta, ohjaamisesta ja kehittämisestä sekä kalastuksenvalvonnasta (kalastuslain 85 §).

Kalastuslain 85 §:n esitöiden mukaan säännöksen mukaisesti käytettäviä varoja hyödynnettäisiin käytännössä juuri niiden vesialueen omistajien kalavesien hoitoon, jolle korvausvarat olisivat kuuluneet. Säännöksen todetaan lisäksi olevan tarpeen kalastusalueille varojen hallinnoinnista nykyisin aiheutuvan kohtuuttoman hallinnollisen taakan keventämiseksi sekä kalatalousalueelle jäävien korvausvarojen saamiseksi tehokkaasti kalavaroja sekä kalavesien omistajia palvelemaan tarkoitukseen.²⁰⁵ Toisin sanoen kalastuslain 85 §:n mukaiseen erityiseen vanhentumisvaikutukseen näyttäisi liittyvän yhtäältä vanhentuneen saatavan velkojaa ”lohduttava” ja toisaalta yleishyödyllinen tavoite.

5.6 Päätelmiä erityisvanhentumisen tavoitteista

Edellisissä alaluvuissa on käynyt ilmi, että perusteet sille, miksi lainsäätäjät on tietyn tilanteen osalta päätyneet säätämään erityisestä vanhentumisnormista VanhL:n sääntöihin tukeutumisen sijaan, jäävät monesti epäselviksi. Erityisen vanhentumisnormin perustelut ovat usein ylimalkaiset tai ne puuttuvat esitöistä kokonaan. Sikäli kuin jokin yksittäinen peruste esitetään, se ei välttämättä näyttäytyä erityisen osuvana, jolloin lukija voi jäädä epäilemään, ettei lainsäätäjät lausumastaan huolimatta varsinaisesti ole tarkoittanut mainitsemaansa perustetta vaan ehkä pikemminkin jotakin sitä sivuavaa näkökohtaa.

Saatetaan tietysti kysyä, onko erityisen vanhentumissääntelyn tavoitteiden epäselvyys kovin merkittävä ongelma, jos ja kun voimme joka tapauksessa lähteä siitä, että vanhentumisinstituution perustelut yleisesti ovat selkeät ja painavat, niin kuin asia kiistatta on (ks. luku 3). Eikö ole pelkästään luontevaa, että sinänsä välttämätön vanhentumisinstituutio materialisoituu keskenään hieman erilaisin säännöksin eri tilanteissa niin, että kutakin tilannetyyppeä koskee juuri sen olosuhteiden kannalta optimaalinen vanhentumissäännöstö?

²⁰⁴ Ks. HE 192/2014 vp, s. 78.

²⁰⁵ HE 192/2014 vp, s. 78.

Ajattelutapa jättää kuitenkin huomiotta sen muun muassa alaluvussa 3.11 painotetun näkökohdan, että täyttääkseen tavoitteensa vanhentumisnormiston tulee olla mahdollisimman selkeä ja johtaa ennakoitaviin tuloksiin. Kun erityisiä vanhentumissäännöstöjä on riittävän paljon ja ne sijoittuvat riittävän monelle eri oikeudenalalle, juuri kenelläkään ei ole käsitystä niiden muodostamasta kokonaisuudesta. Kun uusia erityisiä vanhentumissäännöksiä säädetään tuntematta kokonaiskuva, uusi säännös saattaa poiketa aiemista sellaisilla tavoilla, joille ei ole mitään sisällöllistä perustetta, mikä sekavoittaa oikeustilaa entisestään. Tämänkaltaisessa oikeustilassa sillä seikalla, kuuluuko tietty velka yleislain vai jonkin erityisen vanhentumissäännöksen alaan, voi olla olennainen merkitys velkaan sovellettavien vanhentumisnormien sisältöön, vaikkei ole mitään sisällöllistä syytä sille, miksi tietyn säännöksen alaan kuuluvan velan tulisi lakata ajan kulumisen perusteella nopeammin kuin jonkin toisen säännöksen alaan kuuluvan velan.²⁰⁶

Asiaa voidaan lähestyä myös harkintakriteerien lukumäärän kautta. Mitä enemmän on harkintakriteerejä, sitä tulkinnanvaraisempi normisto lähtökohtaisesti on ja sitä vaikeampaa myös harkinnan lopputulosta on ennakoida. Eri harkintakriteerit voivat olla yhden normin sisäisiä – esimerkiksi niin, että VanhL 7.1 §:n 3 kohdan mukaisen vanhentumisajan alkaminen edellyttää paitsi vahingon myös siitä vastuullisen tahon havaittavaksi tuleamista. ”Ylimääräisiä” harkintakriteerejä voi kuitenkin syntyä myös niin, että vanhentumiskysymystä arvioitaessa joudutaan esikysymyksenä valitsemaan soveltuva vanhentumisnormi useista vaihtoehdoista. Mitä enemmän oikeusjärjestykseen sisältyy erityisiä vanhentumisnormeja, sitä useammin joudutaan tekemään rajankäyntiä erityisnormien ja yleisnormien välillä taikka erityisnormien kesken. Lisäksi on mahdollista, että jos toisilleen vaihtoehtoisten vanhentumisnormien välillä on olennainen ankaruusero, tuomioistuimet saattavat pyrkiä tulkinnallisesti välttämään päättämään ankaran normin soveltuvuudesta, jolloin normin soveltamisalan tulkinta tavallaan vääristyy ja lopputuloksen ennakoitavuus heikkenee entisestään.²⁰⁷

Esimerkkinä viimeksi mainitusta ilmiöstä voidaan nostaa esiin VanhL:n säätämisen yhteydessä kumottua kauppakaaren (3/1734, jäljempänä KK) 18:9:ää koskenut oikeustila.²⁰⁸ Säännöksen mukaan asiamiehen toimitusta

²⁰⁶ Ks. tämäntyyppisen oikeustilan ongelmista yleisesti Zimmermann 2002, s. 80–81; erityisesti Englannin voimassa olevan oikeuden osalta Consultation Paper No. 151 (1998), s. 241–245.

²⁰⁷ Zimmermann 2002, s. 80–81.

²⁰⁸ Säännös korvattiin VanhL 7.1 §:n 2 kohdalla, jossa säädetään toimeksisaajan vahingonkorvausvastuuseen sovellettavan yleisen vanhentumisajan alkamishetkestä. Ks. HE 187/2002 vp, s. 47. Toinen kysymys on, olisiko VanhL 7.1 §:n 2 kohdan voinut jättää

koskeva kanne oli nostettava ”yön ja vuoden kuluessa siitä, kuin asiamies toimesta erosi ja hän itse taikka, jos hän on kuollut, hänen perillisensä ovat tilin tehneet”. Kysymys tämän varsin ankaran erityisen kanneajan soveltumisesta muodostui vanhentumiskysymyksen kannalta helposti ratkaisevaksi, koska sikäli kuin KK 18:9:ää ei katsottu voitavan soveltaa, sovellettavaksi tuli VanhA 1 §:n mukainen kymmenvuotinen ja vapaamuotoisesti katkaistavissa oleva vanhentumisaika. KK 18:9:n sisällöllisen ankaruuden vaikutusta pyrittiin pehmentämään tulkitsemalla säännöstä niin, ettei sen ylipäänsä katsottu soveltuvan muuten kuin jos vahingonkorvauksen peruste kävi ilmi asiamiehen tilityksen tiedoista. Lain sanamuodossa tällaisesta lisäedellytyksestä ei puhuta.²⁰⁹ Voidaan olettaa, että säännön sisällöllinen ankaruus vaikutti myös siihen, miten korvauserusteen ilmi käymisen kriteeriä oikeuskäytännössä sovellettiin.²¹⁰

Onnistuneiden erityisten vanhentumisnormien säätämistä vaikeuttaa myös se, että on lainsäädäntöteknisesti ylipäänsä hankala määritellä, milloin tietty saamisoikeus kuuluu jonkin säännön piiriin ja milloin ei. Määritelmistä tulee herkästi joko liian tarkkarajaisia, jolloin niitä itseään uhkaa herkästi vanhentuminen yhteiskunnan olojen muuttuessa, tai sitten normeista tulee liian yleisluontoisia ja siten liian tulkinnanvaraisia. Oma ongelmansa on se, että yhteen ja samaan oikeussuhteeseen saattaa liittyä useita erityyppisiä saamisoikeuksia. Velkoja saattaa pyrkiä esimerkiksi esittämään saman tosiasiallisen tapahtuman perusteella vaatimuksia sopimusperusteisen ja sopimuksenulkoisen vahingonkorvausnormiston, sopimuksen väitetyn pätemättömyyden ja perusteettoman edun palautuksen nojalla. Jos vanhentumisnormisto asettaa erityyppiset saamisoikeudet eri asemaan, kokonaisuus jää helposti epäjohdonmukaiseksi.²¹¹

Vanhentumisinstituution tavoitteet, ennen kaikkea oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistäminen, puoltaisivat näin, että vanhentumisnormien muotoilussa ei pyrittäisi niinkään siihen, että jokaista erilaista saamisoikeustyyppiä koskisivat juuri sitä varten optimoidut vanhentumis-

kokonaan säätämättäkin ja jättää oikeustilan määräytymään sopimusperusteista vastuuta koskevan yleissäännön (VanhL 7.1 §:n 1 kohta) perusteella. VanhL 7.1 §:n 2 kohta merkitsee lähinnä eräänlaista soveltamisesimerkkiä suhteessa momentin 1 kohtaan. Ks. aiheesta tarkemmin Norros 2015, s. 328–331. Ks. myös Linna – Saarnilehto 2016, s. 47, joiden mukaan säännös on turha silloin, kun kyse on sopimusperusteisesta toimeksiannosta.

²⁰⁹ Ks. HE 187/2002 vp, s. 47 ja esimerkiksi KKO 1987:63; KKO 1991:62 ja KKO 1995:149. Myös Hemmo nostaa esiin viitatus epäjohdonmukaisuuden säännöksen sanamuodon ja vakiintuneen tulkinnan välillä, mutta hän pitää tulkintaa sisällöllisesti perusteltuna toimeksiantajan etujen suojaamiseksi. Hemmo 2002b, s. 213.

²¹⁰ Norros 2015, s. 325–326.

²¹¹ Zimmermann 2002, s. 82–84.

säännöt, vaan suosittaisiin yleisten sääntöjen soveltumista mahdollisimman laaja-alaisesti erityyppisiin saamisoikeuksiin. Ajatuksena siis olisi, ettei vanhentumissääntöjen tarvitse sopia yhtä optimaalisella tavalla kaikkiin saamisoikeustyypeihin ja olosuhteisiin, vaan tärkeintä on, että säännöstö muodostaa johdonmukaisen ja velkasuhteen osapuolten kannalta mahdollisimman ennakoitavia ratkaisuja tuottavan kokonaisuuden.²¹² Sikäli kuin erityisiä vanhentumisnormeja katsotaan perustelluksi säätää, niiden tulisi poiketa toisistaan ja yleisistä vanhentumisnormeista vain siltä osin kuin poikkeaminen on perusteltua ja ylipäänsä tarkoituksellista. Aivan mahdollista on, että erityisvanhentumisnormien erityiset tavoitteet pystyttäisiin toteuttamaan esimerkiksi vanhentumisajan pituutta ja mahdollisesti sen alkamishetkeä koskevin erityissäännöksin ja että muut vanhentumisnormiston osakysymykset voisivat jäädä määräytymään yleisten sääntöjen mukaan.²¹³

Näistä päämääristä ollaan nykyisen erityisvanhentumisnormiston osalta kuitenkin siis vielä kaukana.

6 YHTEENVETO

Artikkelin päämääränä oli vanhentumissääntelyn tavoitteiden kattava ja kriittinen analyysi. Artikkelin sisältö tukee jo johdannossa esitettyä käsitystä siitä, että totunnaisen vanhentumisinstituution ja niin sanotun lopullisen vanhentumisen tavoitteet poikkeavat toisistaan olennaisella tavalla. Samoin on tullut esiin, että erityisvanhentuminen muodostaa paitsi normisisältöjensä myös tavoitteidensa puolesta epäjohdonmukaisen ja vaikeasti lähestyttävän kokonaisuuden.

Totunnaisen vanhentumisinstituution osalta artikkelin keskeinen havainto on ollut se, ettei vanhentumisinstituution tarpeellisuutta osana oikeusjärjestystä voida selittää millään yksittäisellä sääntelytavoitteella vaan että normiston tarpeellisuus – tai jopa välttämättömyys – johtuu useiden tavoitteiden yhteisvaikutuksesta. Koska vanhentumissääntelyn varsinaiset tavoitteet vaikuttavat kaikki tavallaan samaan suuntaan eli vanhentumisnormiston olemassaoloa ja sen tehokkuutta puoltavasti, on tärkeää ottaa eräänlaisena vastavoimana huomioon tavoite suojata velkojan eli saamisoikeuden haltijan etuja riittävässä määrin.

Vanhentumisen tavoitteet perustelevat sitä, että ajan kulumisella tulee olla jonkinlainen saamisoikeuden pätevyyttä nakertava vaikutus. Tähän

²¹² Zimmermann 2002, s. 84–85.

²¹³ Ks. tämänsuuntaisesti Lindskog 2021, s. 146, 738–739.

liittyy ensinnäkin ajatus oikeuksien nollatasosta, joka puoltaa sitä, että ajan kuluminen riittävän pitkään johtaa saamisoikeuden lakkaamiseen. Huomiota voidaan lisäksi kiinnittää muun muassa tarpeisiin suojata velallisen velasta vapautumisen tunnetta, suojata varallisuussuhteiden läpinäkyvyyttä ja edistää velkasuhteiden viivytyksetöntä selvittämistä.

Nämä tavoitteet eivät kuitenkaan yksin riitä perustelemaan sitä, miksi oikeusjärjestykseen tulee kuulua yleisen vanhentumislainsäädännön kaltainen soveltamisalaltaan laaja-alainen ja sääntelyn sisällön puolesta melko kulmikas ja jyrkkä säännöstö. Tätä selittävät ennen kaikkea todistelu- vaikeuksien ehkäisytaivoite, oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistämisen tavoite sekä velkojan intressi. Jotta velallinen tai sellaiseksi ehkä myöhemmin väitettävä henkilö voisi ennakoida, minkälaisilta vanhoilta velkomuksilta hänen tulee pystyä puolustautumaan, tarvitaan mahdollisimman selkeät säännöt siitä, miten vanhoihin tapahtumiin perustuvat velkomukset voivat saada oikeussuojaa. Toisaalta tuomioistuimet tarvitsevat selkeät säännöt siitä, missä tilanteessa ne voivat kiistää asianosaiselta oikeussuojan yksinomaan asian vanhuuden perusteella. Jos tällaiset säännöt ovat epäselvät ja tulkinnanvaraiset, niiden soveltaminen tuskin turvaa vaan luultavasti pikemminkin heikentää yleistä luottamusta tuomioistuinta kohtaan.

Samoin velkojen kannalta on tärkeää, että vanhentumissääntelyn sisältö on mahdollisimman selkeä ja läpinäkyvä, jotta velkoja pystyy arvioimaan, millä tavalla ja missä määräajassa hänen tulee toimia saatavaansa periesään välttääkseen uhan sen vanhentumisesta.

Niin sanotun lopullisen vanhentumissäännöstön tavoitteet poikkeavat totunnaisen vanhentumisinstituution tavoitteista olennaisella tavalla. Lopullisen vanhentumisnormiston tavoitteet ovat sosiaalisia. Tavoitteena on rajoittaa luonnollisen henkilön velkavastuun ajallista kestoa ja ehkäistä tästä johtuvia inhimillisiä ja yhteiskunnallisia ongelmia. Nämä tavoitteet ovat sinänsä painavia ja ymmärrettäviä, mutta voidaan keskustella siitä, onko niitä välttämätöntä toteuttaa nimenomaan osana yleistä vanhentumislainsäädäntöä. Lopullisen vanhentumisen sääntöjen sisällyttäminen velan vanhentumista koskevaan yleislakiin on ratkaisuna kansainvälisesti vertailten poikkeuksellinen, ja se on omiaan hämärtämään kuvaa sääntelyn tavoitteista ja systematiikasta.

Niin kuin on tullut esiin, lopullisen vanhentumisen sääntelyn syntymiseen ja sisältöön näyttää vaikuttaneen ratkaisevasti Suomessa 1990-luvulta alkaen vallinnut tarve helpottaa laman seurauksena ylivelkaantuneiden henkilöiden asemaa. Tuolloin säädetty velkajärjestelylainsäädäntö ei pystynyt vastaamaan tarpeeseen kuin osittain muun muassa velallisten suuren

määrän ja velkajärjestelyn menettelyllisen raskauden vuoksi. Lopullisen vanhentumisnormiston säätämistä ylivelkaisuusongelman kaavamaiseksi ratkaisumekanismiksi voidaan pitää sinänsä onnistuneena lainsäädännöllisenä innovaationa. Voidaan toki kysyä, oikeuttaako tämä lopullisen vanhentumissääntelyn pitämistä pysyvästi osana velan vanhentumisen siviilioikeudellista sääntelyä. Vastaus saattaa olla myöntävä. Emme tiedä, koska ehkä seuraavan kerran koittaa 1990-luvun laman tyyppinen yhteiskunnallinen poikkeustila, jonka seurausten helpottaminen edellyttää tehokasta ja helposti sovellettavaa velkavastuun lakkaamiseen johtavaa lainsäädäntöä.

Oikeusjärjestykseen kuuluvat erityiset vanhentumissäännöt muodostavat laajan, osin monimutkaisen ja hyvin epäjohdonmukaisen kokonaisuuden. Perusteet sille, miksi lainsäätäjät on tietyn tilanteen osalta päättäneet säätämään erityisestä vanhentumisnormista VanhL:n sääntöihin tukeutumisen sijaan, jäävät monesti epäselviksi. Erityisen vanhentumisnormin perustelut ovat usein hyvin ylimalkaiset, tai ne puuttuvat esitöistä kokonaan. Sikäli kuin jokin yksittäinen peruste esitetään, se ei välttämättä näyttäydy erityisen osuvana, jolloin lukija voi jäädä epäilemään, ettei lainsäätäjät lausumastaan huolimatta varsinaisesti ole tarkoittanut mainitsemaansa perustetta vaan ehkä pikemminkin jotakin sitä sivuavaa näkökohtaa.

Vanhentumisinstituution tavoitteet, ennen kaikkea oikeusvarmuuden ja velkasuhteiden selkeyden edistäminen, puoltaisivat sitä, että vanhentumisnormien muotoilussa ei pyrittäisi niinkään siihen, että jokaista erilaista saamisoikeustyyppiä koskisivat juuri sitä varten optimoidut vanhentumissäännöt, vaan siihen, että suosittaisiin yleisten sääntöjen soveltumista mahdollisimman laaja-alaisesti erityyppisiin saamisoikeuksiin. Tästä syystä erityisvanhentumisen laaja ja sekava kokonaisuus on kritiikille altis.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. Werner Söderström Osakeyhtiö 1989.
- Arnholm, Carl Jakob, Litteratur: C. Stub Holmboe: Foreldelse av fordringer. Cammermeyers forlag 1946. Tfr 1/1947, s. 111–115.
- Arnholm, Carl Jakob, Privatrett III. Almindelig obligasjonsrett. Johan Grundt Tanum 1966.
- Augdahl, Per, Den norske obligasjonsretts almindelige del. Femte utgave. Aschehoug/Tano 1978.
- Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika, Velvoiteoikeuden oppikirja. 2. painos. Conductio 1998.
- Aurejärvi, Erkki – Hemmo, Mika, Velvoiteoikeuden oppikirja. 3. painos. Edita 2007.
- Calonius, Matthias, Siviilioikeuden luennot. Toimittaneet Urpo Kangas ja Pekka Timonen. 2. laitos. Werner Söderström Lakitieto 1998.
- Eyben, Bo von, Forældelse efter forældelsesloven af 2007. Karnov Group 2012.
- Fehr, Martin, Bidrag till läran om fordringspreskription enligt svensk rätt. Almqvist & Wiksells Boktryckeri 1913.
- Hagström, Viggo, Obligasjonsrett. 2. utgave. Universitetsforlaget 2011.
- Hakkola, Esa, Saatavan lopullinen vanhentuminen ja velkaongelma. Oikeus 4/2002, s. 383–393.
- Halila, Jouko – Ylöstalo, Matti, Saamisen lakkaamisesta. Luentojakso. Neljäs korjattu painos. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1979.
- Havansi, Erkki, Takavarikko ja hukkaamiskielto ulosottolain 7 luvun mukaan. Ensimmäinen osa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1975.
- Havansi, Erkki, Määräajat ja oikeudenkäynti. Tutkimus prosessiliitännäisistä määräajoista. WSOY Lakitieto 2004.
- Hemmo, Mika, Håller uppfattningen om gäldansvaret på att förändras? JFT 1/2002, s. 37–45. (Hemmo 2002a)
- Hemmo, Mika, KKO 2001:94. Kauppakaaren mukainen kanneaika asianajajan vastuussa, s. 213–215 teoksessa Pekka Timonen (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein II 2001. Kauppakaari 2002. (Hemmo 2002b)
- Hernberg, Alarik, Gäldförhållandet. Allmänna läror. Helsingfors 1934.
- Hoppu, Esko – Hemmo, Mika, Vakuutus oikeus. WSOYpro 2006.
- Ignatius, Kaarlo, Vakuutussopimuslaki 12 päiväältä toukokuuta 1933 selityksineen. Kolmas, tarkistettu painos. Toimittanut Antti Kivivuori. Suomen Vakuutuslakimiesten yhdistys 1970.
- Jacobson, Herbert, Preskriptionens funktioner. Fordringsrättsliga och ersättningsrättsliga problem i komparativ belysning. Eddy.se 2005.
- Kaisto, Janne – Lohi, Tapani, Johdatus varallisuus oikeuteen. 2., uudistettu painos. Talentum 2013.
- Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva, Esineoikeus, s. 717–887 teoksessa Ari Saarnilehto (toim.), Varallisuus oikeus. 2., uudistettu painos. Sanoma Pro 2012.

- Kjørven, Marte Eidsand – Bruserud, Herman – Holdø, Håvard H. – Lervåg, Jon Vegard – Nygård, Mona – Nyland, Espen, Foreldelse av fordringer. Universitetsforlaget 2011.
- Lindskog, Stefan, Preskription. Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid. Femte upplagan. Norstedts Juridik 2021.
- Lindström, Jyrki, Luotonvalvonta ja saatavien perintä. 4., uudistettu painos. Talentum 2014.
- Linna, Tuula – Saarnilehto, Ari, Velan vanhentuminen. Alma Talent 2016.
- Matningsdal, Magnus, Foreldelse av erstatningskrav ved personskade. TFR 3–4/1980, s. 472–511.
- Mattila, Anna, Takauksen vanhentumisesta. Julkaisematon maisteritutkielma. Helsingin yliopisto 2022.
- Möller, Gustaf, Välimiesmenettelyn perusteet. Lakimiesliiton Kustannus 1997.
- Norio-Timonen, Jaana, Vakuutuskorvaukset ja vanhentuminen. LM 4/2011, s. 627–648.
- Norros, Olli, Vahingonkorvausvelan vanhentuminen. Talentum 2015.
- Norros, Olli, Vakuutuksenantajan korvauspäätös. TalentumPro 2016.
- Norros, Olli, Velvoiteoikeus. Toinen, uudistettu painos. Alma Talent 2018.
- Norros, Olli, May the Ten-year Limitation Period in the Finnish Limitation Act Contradict the Principle of Effectiveness in EU Law? JFT 4/2019, s. 181–215.
- Norros, Olli, Admissibility of a National Limitation Period Under the Principle of Effectiveness in EU Law. ERPL 28(5) 2020, s. 1113–1142.
- Norros, Olli, Parisuhdekumppanien välisen velan vanhentuminen – lainopillista peruskartoitusta, s. 363–391 teoksessa Katja Weckström ym. (toim.), Modernit perhesuhteet ja oikeus. Alma Talent 2021.
- Norros, Olli, Vakuutuksenantajan julkinen ilmoitus ja korvauksen vanhentuminen. DL 3/2023, s. 549–564.
- Norros, Olli, KKO 2023:62 – Vahingonkorvausvelan vanhentuminen, prosessinjohto ja jatkokäsittelylupa, s. 101–104 teoksessa Mia Hoffrén (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein II 2023. Alma Talent 2024.
- Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference. Full Edition. Sellier 2009.
- Rekola, Aarne, Saamisoikeuden vanhentuminen Suomen lain mukaan I–II. Helsinki 1938.
- Rodhe, Knut, Obligationsrätt. P. A. Norstedt & Söners Förlag 1956.
- Røed, Anne Cathrine, Foreldelse av fordringer: Kommentarer til foreldelsesloven og foreldelsesbestemmelser i spesiallovgevingen: Del I–II. 4. utgave. Cappelen Damm 2019.
- Saarnilehto, Ari, Henkilövahingon vanhentuminen ja työsopimuslaki. Oikeustieto 2/2005, s. 21–22.
- Savola, Mika, Oikeudenkäymiskaaren yleisen turvaamistoimissäännöksen soveltamisalasta. DL 3/2001, s. 435–468.
- Serlachius, Julian, Suomen yleisen obligatsioonioikeuden oppikirja. Suomentanut Rafael Erich. Uudemman lainsäädännön aiheuttamalla lisäyksillä täydentänyt Lauri Cederberg. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1927.
- Skag, Miriam, Starttidpunkt for foreldelsesfrister. Cappelen Damm 2012.
- Tjomsland, Steinar, Foreldelse av erstatningskrav. JV 22(9) 1987, s. 333–343.
- Vihma, Väinö, Palovakuutusopimus. Vakuutus oikeudellinen tutkimus. Suomen Vakuutuslakimiesten yhdistys 1948.

Villa, Seppo, Osinkovelan vanhentuminen. LM 5/2008, s. 808–814.

Zimmermann, Reinhard, Comparative Foundations of a European Law of Set-Off and Prescription. Cambridge University Press 2002.

Zimmermann, Reinhard, The New German Law of Obligations. Historical and Comparative Perspectives. Oxford University Press 2005.

Virallislähteet

Hallituksen esitys Eduskunnalle eräksi muutoksiksi ja lisäyksiksi ulosottoviranomaisen toimittamaa täytäntöönpanoa ja ulosotto-oikeudellisia turvaamistoimenpiteitä koskevaan lainsäädäntöön 24/1972 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin sekä oikeudesta valokuvaan annettujen lakien muuttamisesta 70/1980 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle huoneenvuokralainsäädännön uudistamisesta 127/1984 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle vakuutusopimuslaiksi ja laeiksi eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 114/1993 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle uusiksi huoneenvuokralaeiksi ja niihin liittyvien lakien muuttamisesta 304/1994 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle takausta ja vierasvelkapanttausta koskevaksi lainsäädännöksi 189/1998 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle työsopimuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 157/2000 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 216/2001 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön uudistamisesta 187/2002 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle vuosilomalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi 238/2004 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi 109/2005 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle ulosottoaareksi ja laiksi verojen ja maksujen täytäntöönpanosta sekä eräksi niihin liittyviksi laeiksi 83/2006 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi 7/2009 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi asunto-osakeyhtiölainsäädännöksi 24/2009 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 37/2010 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle postilaiksi sekä Maailman postiliiton yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 216/2010 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi, rikoslain 46 luvun 1 §:n muuttamisesta ja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 35 ja 36 §:n muuttamisesta 61/2012 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 185/2012 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 83/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle kalastuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 192/2014 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista ja kilpailulain muuttamisesta 83/2016 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle tavaramerkkilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi sekä tavaramerkkioikeudesta tehdyn Singaporen sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi 201/2018 vp.

Komiteanmietintö 1925:15. Ehdotus vakuutusoppimuslaiksi y. m. Laatinut sitävarten asetettu komitea. Helsinki 1925.

Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 13 hallituksen esityksen johdosta laeiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin sekä oikeudesta valokuvaan annettujen lakien muuttamisesta 1980 vp.

Komiteanmietintö 2001:4. Vanhentumistoimikunnan mietintö. Oikeusministeriö 2001.

Talousvaliokunnan mietintö 28/2002 vp. Hallituksen esitys velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

Työryhmämietintö 2004:7. Velkahallintaohjelma. Osa I. Velkahallintatyöryhmän ehdotukset. Oikeusministeriö 2004.

Eduskunnan vastaus 278/2002 vp. Hallituksen esitys velan vanhentumista ja julkista haastetta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

Odelstingsproposisjon nr. 38 (1977–78) om lov om forelding av fordringer.

Statens offentliga utredningar 2008:82. Vägen tillbaka för överskuldssatta. Delbetänkande av 2007 års insolvensutredning. Stockholm 2008.

Consultation Paper No. 151. Limitation of Actions. By the English Law Commission.

LYHENTEET

AsOYL	asunto-osakeyhtiölaki 1599/2009
AvoliittoL	laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 26/2011
DCFR	Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference
DL	Defensor Legis
ERPL	European Review of Private Law
EU	Euroopan unioni
EV	eduskunnan vastaus
HE	hallituksen esitys
JFT	Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
JulkHaasteL	laki julkisesta haasteesta 729/2003
JV	Jussens Venner
KilpVKL	laki kilpailuoikeudellisista vahingonkorvauksista 1077/2016
KK	kauppakaari 3/1734
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LM	Lakimies
OK	oikeudenkäymiskaari 4/1734
OT	Oikeustieto
Ot. Prp.	odelstingsproposisjon (Norja)
OYL	osakeyhtiölaki 624/2006
SOU	Statens offentliga utredningar (Ruotsi)
TakausL	laki takauksesta ja vierasvelkapanttauksesta 361/1999
TaVM	talousvaliokunnan mietintö
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
TSL	työsopimuslaki 55/2001
UK	ulosottokaari 705/2007
UNIDROIT PICC	UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (2016)
VanhA	asetus määrääjasta velkomisasioissa sekä julkisesta haasteesta velkojille 9.11.1868
VanhL	laki velan vanhentumisesta 728/2003
VML	laki välimiesmenettelystä 967/1992
VSL	vakuutusopimuslaki 543/1994

THE GOALS OF THE STATUTE OF LIMITATIONS

The aim of the article is a comprehensive and critical analysis of the goals of the statute of limitations under Finnish law. The limitation regime under Finnish law consists of general limitation provisions located in the Limitation Act, and a large number of special limitation provisions occurring in different sector-specific statutes. In addition to these norms on “normal” limitation of actions, which resemble limitation rules in most other jurisdictions, the Finnish limitation regime contains rules on the so-called “final limitation”, which set long absolute time limits for the validity of claims against private individuals under certain conditions.

It is noted that the goals of the “normal” limitation provisions and the final limitation differ from each other in an essential way. It also transpires that special limitation provisions form an inconsistent and difficult-to-approach entity, not only in terms of its normative contents but also in terms of its goals.

Regarding the normal limitation rules, the article’s central – although not very surprising – observation is that the rationale of the limitation regime as part of the legal order cannot be explained by any single regulatory goal, but the necessity of these norms is due to the combined effect of several objectives. Since the actual objectives of the statute of limitations all act in the same direction, i.e. in favour of the existence of the statute of limitations and its effectiveness, it is important to take into account, as a kind of counterforce, the need to adequately protect the interests of the creditor, i.e. the holder of the claim.

The objectives of the statute of limitations justify the fact that the passage of time must have some kind of effect on the validity of the claim. First of all, this is related to the idea of the “zero level” of rights, which advocates that the passage of time for a sufficiently long time must lead to returning the status of the right to “zero level”, i.e. ceasing of the right to claim. Attention can also be paid to, among other things, the need to protect the debtor’s growing reliance on being free from liability, foster the transparency of economic condition of actors and promote the prompt settlement of debt relations.

However, these goals alone do not justify why the legal order must include the kind of regulation that the general limitation regime is, i.e. wide-ranging in scope and rigid in the content of regulation. This may be primarily explained by the goal of preventing evidentiary difficulties, the goal of promoting legal certainty and clarity of debt relationships, and the creditor’s interest. In order for the debtor or a person alleged to be such to be

able to anticipate what kind of old claims they must be able to defend against, sufficiently clear rules are needed. On the other hand, the courts need clear rules on the situation in which they can deny a creditor legal protection solely on the basis of the age of the case. If such rules are unclear and open to interpretation, their application will hardly protect, but probably rather undermine public confidence in the court.

Likewise, from the creditor's point of view, it is important that the content of the statute of limitations is as clear and transparent as reasonably possible so that the creditor can assess in what way and within what time frame they should act when collecting their claim, in order to avoid the threat of its expiration.

The goals of the so-called final limitation are social. The main goal is to limit the time duration of a natural person's liability and prevent human and social problems resulting from lifelong liability. These goals are weighty and understandable in themselves, but it can be debated whether it is necessary to implement them particularly as part of the civil law statute of limitations. This solution is exceptional in international comparison and tends to obscure the picture of the goals and systematics of the limitation regime. The societal background for enactment of final limitation is the deep recession in Finland in the 1990s and the incurring of debt for private individuals that followed. The enactment of the final limitation provisions as a schematic solution mechanism for the over-indebtedness problem is to be considered as a successful legislative innovation in itself. Of course, one can ask whether this justifies keeping the final limitation regulation permanently as part of the civil law regulation of debt limitation. The answer might be 'yes'. We do not know when the problem of excessive indebtedness of a large number of private individuals will occur the next time.

The special limitation rules form a large, partly complex and very inconsistent entity. The grounds for why the legislator has decided to enact special limitation rules instead of relying on the general rules often remain unclear. The justifications for the special limitation rules are often superficial or are completely missing from the legislative materials. Even if certain reasoning is presented, it does not necessarily appear to be particularly relevant.

The objectives of the limitation regime, above all the promotion of legal certainty and clarity of debt relationships, advocate that, in the formulation of limitation norms, the aim should not be so much that each specific type of claim should be covered by the limitation rules optimised for particularly this claim type. Rather, the application of general rules to different types of claims should be preferred as widely as possible. For this reason, the extensive and disordered whole of the special limitation is open to criticism.